

CISTEFON

8765/66

229 177

Ant. Nauk
Kraków, Stawki.

10. 6. 66r. 4.200,-

h. 4, 32 s. 256.

INVICTISSIMO, POTENTISSIMO,
FERDINANDO. III.

IMPERATORI, CÆSARI, AUGUSTO:

GERMANIÆ, HUNGARIÆ, BOHEMIÆ, &c.

REGI;

PATRI PATRIÆ, PIO, FELICI,

VICTORI;

BONO REIPUBLICÆ NATO.

IMPERATOR, CÆSAR, AUGUSTE.

ANnus, post Christum natum,
M.DC.XXX. & V. vix adoleverat,
cum, ex Authumnali Victoria præ-
cedentis, & virtute, fortitudine, &
felicitate Tua insolenti, (quâ unâ, Tibi unî, de-
creto Superum, reservatâ, Magne Cæsar, Maxi-
mus Imperator, magno hoste, ad Danubium,
triumphato, trophæa nostro summo Jovi vi-
ctor dedicâras) multos gaudium, plures me-
tus, stupor Orbem lancinaret: Cum admira-
trix Tui diversa mens, in nihil medium, nil
remissum, sed, vel amoris, vel invidiæ, vel odij
intensissimi, extrema omnia, diversa per terra-
rum & affectuum, distracta, hinc Serenissimos

Meridies, ad ~~Tua~~ **DEDICATIO** ~~adverbum~~, ad

Polonię Italięque Principes, à Septentrione &
Meridies, ad Tua castra; inde, in adversum, ab
Occidente, nova mole, novis viribus, Regna
integra, cum jam labentibus, commoveret.
Sed his, coadunatis licet, Tuis auspiciis, trans
Rhenum & Mosellam actis, ut tum non pro-
cul, ad flumen Patrium, & Majestatis Tuę præ-
sentiam, deficiebant, sic livore magis, odioq;
suo, in Te, Tuosque, Tibi etiam militantes, in-
valescebant. Hinc, post triennium adhuc (adeò
pertinax malum hæserat) hic Srenisimi Ami-
tini Principis, Carcer Gallicus, hinc Salona, hinc
Cisteronum, hinc Vincenna, & ea nomina, &
ea omnia, quę nunc Tuę, summęq; in ter-
ris, Majestati, ad considerandum, an impro-
bandum, repræsentò. Libe attamen, magne Cę-
sar, hac in parte etiam devotionem meam non
spedignari, & saltem, vel libata oculis, sublimi
Cæsareę mentis Tuę judicio, ad modicum, di-
spensare, quibus non minus, quam armis suis,
in magnitudinem Tuam jugiter, obliqui ho-
stes, per Amitinum Principem, vano molimi-
ne, præsumentes, Virtuti Tuę, famęquę suę,

suc-

DEDICATIO.

fuccubuerint. Vide semel, placatus semper,
etiam ad hunc furorem hostium Auguste, &
ex alto clementię & Majestatis Tuę, non secus,
ac sublimis ille, & immotus rerum arbiter,

*Qui, celso positus loco,
Infra se videt omnia,*

undiq;, & modis omnibus, assilientes, & mox,
in exitium sui, resiliētes, immitium tempesta-
tum fluctus, & procellas, despice. Effulgebit, ex
adverso, hæreditaria illa Tua, summo illi, mode-
rato, ac benigno Sideri, conformis virtus, &, ad
hæc inordinata rerum, magis elucescet. Pene-
trabunt ultra, gratiosæ serenitatis Tuę radij, &
ex intervallo, potentius agentes, eorum oculos,
qui te tam Augustum dolent, Augusto jubare
percellent. Sequantur arma, Magne Cæsar, quæ
jam pridem, hac in parte, prostratis, victis, de-
bellatis hostibus, clementia præivit, & tan-
dem, Pontum & Euphratem ultra, ibi Cauca-
sum, alibi maria complecteris. Sic voveo,

Sacræ Cæsareæ Majestati Vestræ,

Æternum devotus,

Everhardus Wassenbergius
Embricensis,

VLADISLAUS IV. Dei gratia,
Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae,
Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae,
Czernichoviaeque; Nec non Suecorum, Gothorum,
Wandalorumque, haereditarius Rex.

Significamus presentibus litteris Nostris, quorum interest,
universis & singulis. Quia Nos commendatam habentes spectabi-
lis ac eruditi viri EVERHARDI WASSENBERGII sty-
li elegantiam, scribendiq; facilitatem, & peritiam magna rerum experientia
& eruditione comparatam, quam nuper libro gestorum Nostrorum in lucem
edito comprobavit, praestandam illi gratiam Nostram putavimus, annuendo-
que petitioni ipsius, ad intercessionem Consiliariorum Nostrorum, inhiben-
dum esse duximus, inhibemusq; presentium litterarum Nostrarum vigore,
ne quis opera ipsius, non tantum quae edidit & promulgavit, sed etiam quae in
posterum editurus ac promulgaturus est, absq; consensu auctoris, intra decur-
sum viginti Annorum, in quacunq; littera, lingua, & forma, imprimere pre-
sumat, vel alibi impressa, in Regno & Provinciis Nobis subiectis, venum ex-
ponere audeat; sub pena confiscationis librorum, & mille insuper aureorum
Hungaricalium, per Instigatorem Nostrum, jure Nostro Regio emonendorum:
Cujus medietas Fisco Nostro, medietas vero auctori memorato cedere debebit.
In cujus rei fidem praesentes manu Nostra subscriptas, Sigillo Regni Nostrum com-
muniri mandavimus. Datum Varsaviae die XXXI Mensis Martij, Anno Do-
mini M. DC. XLI, Regnorum Nostrorum Poloniae & Sueciae IX.

Vladislaus Rex.

Jacobus Maximilianus Fredro
Regens Cancellariae minoris.

AD LECTOREM.

Bellum flagrans, ceu contagio quædam publica, quæ sine distinctione obvia populatur, etiam innocentes corripit. Cum enim vel ira, vel odio, vel ambitione (quæ omnia, densa diversissimarum opinionum caligine, rectæ rationis aciem offuscant) zelosius agatur, cæco impetu in aduersa, vel apertos hostes, vel dubios, vel innoxios etiam non paucos fertur; cum sanctum illi nihil, aut syncerum, sed prava pleraque, suspecta omnia videantur. Quod ut omnis, sic vel maxime tamen huius ævi nostri bellis (quibus omnia, cum Europæ Regnis omnibus, in præceps, confusionem, & perniciem, suam & alienam, ivere) patuit. Sed non hic mihi animus fastidiosas sordes, quas arma jugiter, ceu è nimbo præcipientes & luculenti rivi, unà rapiunt, sistere & ruminare. Fluant illæ, via libera, in suam istam Mavortiam, feditatis vastæ, Cloacam, & inde tandem, ne olim valeant in exemplum, in Lethen fluvium exonerentur. Ut enim pessima quæque erat melius nunquam contigisse, ita satius (quod huic proximum) videtur, statim, postquam contigerunt, si possibile, oblivionis fluctibus sepeliri. Illa tamen, quæ viros Principes (qui famam semper, qualemcunque meruerint, magnam habituri sunt) concernunt, ut, à nominis & personæ maiestate, velut ultro, ad posteros & æternitatem eunt, sic in Historiam, bono publico, jure segregantur. Inest enim illis, aut agentibus, aut patientibus, sacrum & potens aliquid, quod ab ipsa reverentia, quæ ipsorum Celsitudini debetur, altius humanos animos penetrat afficitque. Hinc est quod ego nunc Serenissimi JOHANNIS CASIMIRI, Polonia-rum Sueciæque Principis, captivitatem Gallicam (inter saniam, quam huius temporis fudere bella, non minimam; quæque tantum fabu-

bularum nuper, justane an injusta esset, Mundo præbuit) in hoc theatrum terrarum Orbis, ad cautelam aliorum Principum, styli beneficio, reducam. Ut autem, ex fundamento, & comperta, candidè referenti, fides adhibeatur, quæsitis anxie aut scrupulosè verbis, non sollicitè laboro. Hanc enim vis & amor nudæ veritatis, maxime apud illos qui Scenas ipsi in hoc actu exhibuerunt, facile conciliabit. Accede ergo, sed affectu vacuus, prudens & benigne lector, & ipse etiam, hæc ubi legeris, de summa rei, haud magno negotio, judicabis.

Hoc unum est, quod te rogem, ut nimirum, cum infra ad mentionem Principis Palatini veneris, Carolum Ludovicum, non Robertum, legendum recorderis.

SERENISSIMI
JOHANNIS CASIMIRI

Poloniarum Sueciæq;

Principis,

CARCER GALLICUS.

SIGISMUNDUS Tertius, gloriosæ memoriæ, Poloniarum Sueciæque Rex potentissimus, ut ætatis longæ, & regiminis, quadraginta & aliquot annorum, reverentia, reliquis Europæ Regibus, venerabilis; sic numerosæ etiam prolis benedictione, felix fuit. E duabus enim, ANNA, & CONSTANTIA, Austriacis, FERDINANDI II. Imperatoris, sororibus germanis, duodecim liberos suscepit; qui tamen omnes fere, variis casibus, tandem cælo recepti, melioribus Regnis animam crediderunt. E superstitis vero duos maxime, quorum virtutem, prosperis vel adversis, variè experiretur, VLADISLAUM SIGISMUNDUM, & JOHANNEM CASIMIRUM, Principes, Fortuna reservavit. Quippe CAROLUM FER-

Sigif: III. numerosa proles, hujus mors ante fortuna.

A

DI-

DINANDUM, & ANNAM CATHARI-
NAM CONSTANTIAM, Comiti Palati-
no Rheni, Bavariz, Juliz, Cliviz, Montium,
Principi, PHILIPPO GUILIELMO nu-
ptam, ita vicissitudinibus non irritavit, ut ma-
gnitudini & virtuti suæ, quasi de industria, reli-
quisse videatur. In illos autem quid non inso-
lentiarum exercuit? quomodo non successibus
præsumpsit? In unum quicquid apud Turcas,
Moscos, Tartaros, totumq; fere Septentrionem
& Orientem, virium erat, tanto impetu illisit,
ut & comminutæ, & in exitium suum resilien-
tes, infractum Sarmatiæ Regnum, invictæ for-
titudini & prudentiæ triumphantis, moderan-
dum, quæ sita pace, relinquerent. In alterum
vero, fraternorum licet periculorum victo-
riarumq; participē, paulo gravius tamen incu-
buit, sicut Regium ejus quoq; sanguinem, &
morbis, & infortuniis, & prædonibus, & cogna-
to tandem carcere coarctaret. Sed æstuariam
illam fortunam novimus, quæ, secunda, glorio-
sè vehit, adversa, vel sterilibus arenis, vel pro-
cellis undantibus involvit. Verum enimvero,
quoniam VLADISLAI IV. successus maximos
fustori panegyrico nuper prosecuti sumus,
nunc quoq; JOHANNIS CASIMIRI Prin-
cipis

cipis magnæ metamorphoseos occasiones,
quæ ad rem non parum faciunt, paulo altius
repetamus.

Hic Princeps, à partu Virginis, Anno 1609,
22 Martii, Cracoviæ natus, statim à puerili-
bus annis, probis & eruditis præceptoribus, è
societate Jesu, à serenissimis parentibus suis
traditus, præter humaniores litteras, Philo-
sophiam etiam & Mathematicam, facili certè
ad omnia ingenioq; felicissimo, absolvit. In-
de, paulo adultior, primum adolescentiæ flo-
rem, & equestribus exercitiis, & eximia equi-
tandi, saltandi, tractandiq; arma, tum pugi-
lum, tum militum more, periria commenda-
vit. Tandem etiam, annum ætatis vigesi-
mum ingressus, togam sagulo commutans,
prima militiæ rudimenta, Anno 1629, sub
auspiciis, ductu, & oculis Paternis, contra Do-
mus suæ hæreditarios hostes Succos, in castris
ad Mariæburgum, posuit. Mox vero succe-
dentibus, eodem anno, sex annorum indu-
ciis, & Serenissimo parente Sigismundo Ter-
tio, Anno 1632, 30. Aprilis, è terrenis ad cæle-
stia regna migrante, ejusdem anni mense
Novembri, cæteris Fratribus suis stipatus, in
publicum electionis locum prodiit, ac coram

*Nativitas
Job. Casim.
Princ pueri-
tia, & ado-
lescentia.*

toto conventu Senatorum, & tot mille nobilium, oratione elegantissima, qua summam sibi laudem in Sarmatia meruit, Vladislai electionem suavit. Qua electione & coronatione solenniter & felicissimè peracta, cum Serenissimo jam fratre Rege Vladislao IV. in Schinum, & fœdifragos, ad Borysthenem in Oriente, Moscos, progressus, suæ potissimum legionis subsidio, jam fere ad extrema, decem mensium obsidione, redactos Smolenscianos erexit, &, iisdem in castris, summus vigiliarum præfectus, à fratre Rege creatus, & strenue munus implevit, & tandem, obsessoribus obsessis, victis, & ad pedes usq; Regios humiliatis, pars fraternæ victoriæ gloriæq; fuit.

*In gravem
morbum in-
cidit.*

A Borysthene ergo, cum triumphali fratre, & exercitu victore movens, in Russiam, Turcas, & Amurathem perrexit. Sed Mur-tazio Bassa, summo exercitus Ottomannici præfecto, ad saniora consilia pacis reverso, ipso interim, cum fratre Rege, Leopoli commorante, in morbillos gravemq; morbum incidit, sic ut à medicis desperatus, non nisi voto Divæ Virginis nuncupato, quasi ope cælestium, convalesceret. Et tum quidem singularem

rem Virginis auxiliatricis in se opem agnoscens, vix firmata adhuc valetudine, publicè, in templo Carmelitarum, sacrum audit, & ante communionem, tabellam auream Georgii Lejeri, è societate Jesu, confessorii sui, celebrantis manibus consignans, per eundem, magno spectantium omnium pietatis sensu, ejusdem Deiparæ virginis, imagini appendit.

Libet hic & Divina Judicia & spem mortalium diversam admirari. Redierat eo tempore, ut primam militiâ pia in Turcas & infideles expeditione consecraret, ex Italia, Princeps Alexander, indole, moribus, & omnium expectatione vere magnus. Hic vero, pace, opinione celerius, ob solam formidinem hostium, firmata, cum ægrotanti Johanni Casimiro fratri, Varlaviam cum Rege rediturus, valediceret, præsentem ægro, pridie sui discessus, umbraticos ludos (quorum & ipse pars erat) instituit; adeoq; sibi umbrisq; suis prælusit. Discedens enim, post dies aliquot, iisdem morbillis, in itinere, correptus, in ignobili pago, & quidem, ut notatum, eodem die, quo, ex eadem causa, eorundem Principum frater Johannes Albertus Cardinalis, Patavii in Italia, devixit.

*Alexandri
Principis
mors.*

*Johannes
Casimirus
Princeps ad
Imperat. &
castra Cæsa-
riana disce-
dit.*

Johannes Casimirus interim, valetudine in vigorem pristinum firmata, Moscis Turcisq; à Vladislao fratre data pace, à Borysthene & Tyra, ad Istrum & Imperatorem Ferdinandum, Anno 1635. Mense Januario, perrexit; à quo summa lætitia, tanquam Avunculo, susceptus, & ad militiam, & Electoris Maximiliani Bavari, ejusdem Ferdinandi Mariam Annam majorem natu filiam ducentis, nuptias invitatus est. Quare Princeps, ut melius, in utrumque paratus, compareret, in Poloniam à Cæsare, & post trimestre, ex Polonia, ad Cæsarem rediit; & mox, absolutis nuptiis, ad castra Imperatoris, sub Vormatiam & Francofurtum (ubi tunc temporis, post Nordlingense prælium, Galli Svecis mixti, sub Bernardo Saxone Vinariensi, bellum inter & fugam tumultuabantur) properavit: Cui, à Mathia Gallassio, summo tum Cæsariani exercitus præfecto, Lutershemiana legio equitum, honorifico titulo, ceu ad custodiam corporis, data est.

Ejus periculum.

Ille vero, ut magnorum Principum generosæ indolis genius est, periculosis etiam velitationibus non abstinuit. Et prima quidem vice non infeliciter, cum, recedentibus

in Galliam hostibus, postrema agmina, sua potissimum legione, turbavit. Dum vero altera vice, sub Merodio Duce (qui cum tribus millibus equitum, duodecim Gallo-Suecorum millia, audacter satis lacesiverat) ferocius instaret, in vitæ non modicum discrimen incidit. Totus enim Sueco-Gallorum exercitus, subito versa fronte, sic, imminentes, repente terruit, ut fugæ principes, à subsequenti numero, per abruptos colles, & præcipitiaminus prævisa, in Mosellam agerentur. Deleri tunc, cum omnibus suis, Merodium potuisse, nemo dubitavit. Nam procul exercitus & cis fluvium erat, quin & à fugientium insperato nuntio, consternatus. Sed Gallo-Sueci, horum omnium, quæ apud Cæsarianos agebantur, ignari, contenti repulisse hostem, securius fugam, in Mediomatrices, maturabant. Quod tum etiam Principi, inter primos pugnae, fugæ ultimos, saluti fuit, & præter submersos, paucos inter occisos, paucosque captos, damnum sterit. Male profecto sentiunt, qui fugientibus arma, non etiam animos, semper adesse credunt. Cum enim & hic contrarium, & diversis occasionibus, sæpe id exitio fuisse victoribus videamus, in
eorum

eorum sententiam adducor, qui quandoque pontem aureum recedentibus sternendum judicant.

*Argento suo
denuo poti-
tur.*

Cæterum, ut belli Ducibus illa relinqua-
mus, cum in tragicomædia velut simus, id
quod lepidum hac in fuga, & cum asino qui-
dem contigit, non omitto, ceu interludium,
non absque omni ratione tamen, commemo-
rare. Vehebat hoc pigrum animal edulia, in
eventum præparata, & argentea vasa ejusdem
Johannis Casimiri Principis: in ipso autem
fugæ æstu, dum quisq; suæ tantum saluti con-
sultit, jam solus asinus, sui juris factus, nihil
præter solitum consternatus, serius, & non ni-
si trajecta Mosella, jam salvis omnibus, in-
mentem venit. Et, ne vasa argentea, in signi-
bus Principis munita, successus gloriam hosti
adderent, placuit indagare. Sed brutum ani-
mal, jam inventum, in tanto discrimine re-
rum, magis contumax, non flagris, non explo-
sionibus, non aliorum fugientium exemplo
motum, per avia, & invia, suo passu, in Mo-
sellam se præcipitavit, merfaq; sarcina, libe-
rum in amicum littus, cum risu omnium, e-
vasit. Gallo-Suecos autem, ne demersa in Mo-
sellam curiosè quærerent, submissi à Gallasio

Sclo.

Sclopetarii arcuerunt. Et sic suo Princeps a-
fino argentoq; denuo potitus, ne spoliis qui-
dem, eatenus à se rapti, gloriam hostibus re-
liquit.

Verū enim vero Sueco-Gallis jam ex
ex Imperio Romano, trans Rhenum & Mo-
sellam, usque Metas, & penitiorem Galliam,
fugatis, Autumno prono, Gallasio in hyber-
na recedente, Johannes Casimirus Princeps,
cum Ferdinando, tunc Hungarorum & Bo-
hemiæ Rege (qui, post Nordlingensem victo-
riam, Udenhemix, seu Philipsburgi, ludis
equestribus, Choreis, tripudiis, flammisque
fusilibus, tribus fere mensibus continuis, qua-
si triumphaverat) Viennam, Vienna in Polo-
niam rediit. Ibi autem, cum viginti sex an-
norum inducias cum Suecis coaluisse, cau-
tum insuper reperisset, ne ullus Poloniæ Prin-
cipum, interea temporis, de Suecia hæredi-
taria litem aut bella moveret, suasu pruden-
tium, ne ullo modo Suecis, rumpendi fæde-
ra cum Polonis, daret occasionem, bello Ger-
manico renunciavit; postquam non amplius
uno mense, in castris, sub Cæsare, militasset.
Et hic bellorum Principi Johanni Casimiro
finis.

*in Poloniam
revertitur.
& militia
valedicit.*

*Proponit iter
Hispanicum.*

Cum ergo jam, singulari favore cœlestium, tum virtute, fortitudine, & fortuna Vladislai IV. territis, aut fractis, aut humiliatis hostibus, tota Polonia, à Balthico Mari ad Pontum Euxinum, à Valachia ad Pomeraniam & Romanum Imperium, à Cargathiis montibus ad Moscoviam & nemora Moscovitica, pacē frueretur, nec bello se Succico jam immiscere volens, cognatorum etiam arma abominaretur; Johannes Casimirus Princeps, tandem in Hispanias proficiscendi animum cœpit. Tum ne otio domi plebejo delitesceret, & tantum venationibus, quæ (ut plerumq; satietas rerum omnium est) nimio pl^o exercitæ, & valetudini, rebusq; seriis, nonnunquam officiant, indulgeret; tum etiam, ut Philippum IV. Hispaniarum Indiarumq; Monarchiam consobrinum suum inviseret; demū quoque, eadem occasione, hæreditatis suæ jura, in Ducatum Barrensem & Comitatum Russilionensem, in Regno Siciliae cis Phæarum seu Neapolitano produceret, & ea, quæ de jure & justitia ipsi competere videbantur, præsens facilius obtineret. Harum enim ditionum, per Reginam Bonam Galeaciam, ad Catharinam Aviam, hujus & Sigismundi I. filiam,

filiam, Augusti sororem, devolutarum, plenariam possessionem, huc usq; dilatā, quamvis jam à seculo fere & Carolo V. promissam, tandem anhelabat.

Itaq; Vladislao Fratre ab hoc proposito ejus non abhorrente, tredecim Nobilibus assumptis, Anno 1636, mense Julio, superato mari Balthico & Frisia orientali, Provincias confœderatas intravit, ut per eas Oceanum experiretur, & navigiorum beneficio, in Hispaniam navigaret. Sed tum, peste universam Bataviam fœdius populante, & in limitibus, à latronibus infestatus, à suis, qui periculo eum subducere tenebantur, ulterius progredi non permissus, per mare Balthicum in Poloniam reversus, ad tempus aliquot, licet propositi sui tenax, iter distulit.

*Ex Polonia
discedit, &
revertitur.*

Etenim Vladislaus Rex, huc usq; cælebs, vaga & errantia vota, per Domus Principes, in Austria & Austriaca Domo tandem, apud Cæsarem, & Ceciliam Renatam, fixerat. Ad quam, ceu pronubus & paranympheus, Princeps, cum maximo splendore, missus, inibi, nomine Regis, matrimonium contraxit, & solennibus peractis, Ceciliam Renatam, Po-

*Ceciliam
Renatam in
Poloniam
deducit.*

loniæ in Reginam, sibi in Fratriam, Fratri in conjugem, adduxit.

*Iterum ad
iter Hispani-
cum se præ-
parat.*

Cæterum, nuptiis ea magnificentia, quæ terrarum orbi stuporem illideret, transactis, majore animo, Princeps, ad iter Hispanicum, reversus, cum Septentrio non cessisset, Meridiem statuit experiri. Præsertim ut nobilissimas ejus nationes simul, cultu Dei, litterarum nitore, & morum civilitate celeberrimas, visitaret. Ad hoc, ex Polonia, per Moraviam, Austriam, Tirolensem Comitatum, ditionem Tridentinam, & Italiam, in Hispanias & Madritum, iter direxit. Ex Hispaniis autem & Occidente, per juga Pyrenæorum montium, in Gallias Lutetiam Parisiorum, ut Christianissimum Regem, & Reginam, tam arcto sibi sanguine conjunctam, salutaret. Inde in Lotharingiam, Hispano-Belgium, & Bruxellas iret; Londinium in Angliam, ex Anglia in septem fæderatas Provincias navigaret. Quibus perlustratis, per Alpes rursus, & Tellinæ valles, in Italiam penetraret; eaque nobilissima totius Europæ provincia peragratâ, liminibus Apostolorum visitatis, summoq; Pontifici filiali obedientiâ delata, tandem, per superiorem Germaniam; Monachium,

Augu-

Augustam Vindelicorum, Ulmam, Argentoratum, Spiram, Vormatiam, Moguntiacū, Treviros, Confluentes, Coloniam Agrippinam, Francofurtum ad Mænum, Herbipolim, Noribergam, cæterasq; Imperii Romano-Germanici urbes, in Poloniam reverteretur. Cujus tantæ peregrinationis spatium triennio integro circumscribi debuit.

Quod propositum sui Principis, Johannes Carolus Comes à Konopat, tunc Abbas S. Mariæ de Cameona in Vocosco, post autem electus Princeps & Episcopus Varmienfis, cum intellexisset, se ultro, libens lubensque, totius itineris illius comitem adjunxit; & cum se Sigismundi Patris, Vladislai Fratris, invictissimorum Poloniæ Regum, totiusq; inclytæ Familiæ Regiæ, devotissimum, & ad obsequia paratissimum, semper professus esset, nunc quoq; ætatem, valetudinem, & substantiam suam prompte obtulit. Eo libentius etiam, ut, in congressu cum Galliarum Rege, patrocinio singulari Principis subnixus, prætensiones justas, nomine Illustrum Familiarum, Crocköviorum, Konopatiscorum, Kostkorumq; Regi Christianissimo explicaret, & chirographum Henrici IV. Gal-

Comes Konopatiscus illi ut legatus Regius adjungitur.

liarum & Navarræ Regis, parentis Ludovici XII; & Condæi, Sanguini, primi Principis; & Chastillionæi Ammiralli Franciæ, manibus subscriptum; quin & Matris Henrici IV. Reginæ Navarræ, Dominæ Johannæ Albretanæ, manu rescriptum, ejusq; manu signatum, & sigillo munitum, produceret, summamq; trecentorum millium thalerorum Imperialium, Familiis supra nominatis jure, justeque convenientem & competentem; autoritate Johannis Casimiri Principis intercedente, facilius impetraret. Cum enim, occiso Henrico III, Henricus IV, tunc temporis Navarræ Rex, sed in Calvinismum lapsus, à corona Galliæ, cujus alias legitimus hæres erat, ut hæreticus lege Salica (quæ Reges tales ad sceptrum non admittit) excluderetur, & ille, vi & armis, adversantibus extorquere constituisset, bellicosissim^o vir Reinholdus Crockovius, (superstitum etiamnum Illustrium, Gneomari Reinholdi Præfecti Leoburgensis, Joachimi Ernesti Sac: Cæsar. M^{ti} sumi vigiliarum Præfecti, Martini Duringhii, vice Tribuni, Matthiæ, Reinholdi, & Ernesti Crockoviorum Avus) mille quingentos cataphractos equites Germanos, propriis impensis

sis collegit; loricis, galeis, armis, equis, ad statariam pugnam fortibus, generosis, & imperum etiam numerosissimum excipientibus, instruxit, & Henrico Regi in subsidium adduxit. Inde strenue integro triennio militavit, eoq; toto tempore, non suis tantum, sed Kostkorum etiam, & Konopatsciorum, pecuniis subnixus, de equis, armis, vestibus providit, & debita stipendia integrè numeravit. Hinc, rationibus discussis, summa illa trecentorum millium Imperialium excrevit; quorum solutionem, huc usq; dilataam, (cum tamen Casimiro Bipontino Duci Calvinistæ, eadem ratione tunc temporis militanti, à Thesaurario Galliæ Duce Silio, ejusdem sectæ viro, ritè in omnibus satisfaceret) nomine omnium ut repeteret, hic Konopatscius nunc, ut dixi, Poloniæ Principi se adjunxit. Prudentissimus autem Vladislavus Rex, qui singulares hujus viri virtutes, prudentiam, & experientiam rerum omnium magistram, noverat, perspectasq; illi cultissimas Europæ Provincias non ignorabat, ultroneum ejus zelum in occasionem arripiens, suum, eum, ad Hispaniarum Regem, legatum fecit: tum ut cum majori authoritate comitaretur:

tum

tum etiam, ut Fratri Principi esset, quod simili occasione, sibi, ante annos aliquot, Albertus Stanislaus Dux Radzivillius fuerat, & Princeps, ubi nosci noller, sub ejus persona, amplitudine, & legationis reverentia, lateret.

*Int cognitus
discedere
constituit.*

Hoc enim inprimis Principi constitutum erat, hac in parte, Vladislaum Regem Fratrem, qui, Anno 1624. & 5, idem fecerat, sequi & æmulari. Præsertim cum ratio & iniquitas temporum etiam (quibus Europa, omnis, nisi qua Sarmatica, Cimbrica, & Britannica erat, dissensionibus, & bellis æstuebat) non aliter suaderet. Tunc enim diffidentia, suspiciones, & temeraria, de plerisque rebus, judicia, simul nimiumque regnant. Ad quæ omnia subterfugienda, non latere tantum, sed minori etiam itineris apparatu, paucisque comitibus, institutum iter, peragendum videbatur. Non deerant aliæ etiam rationes, quæ Principem huc movebant. Nimirum ut commodius, ignotus ipse, visu digna lustraret, periculum prostitutionis fugeretur, & præparatos ubique plausus, concursus, oculos, hominum evitaret. Quippe ad Regii sanguinis Principem noscendum, occulto quodam instinctu, non tantum minoris populi

puli & vulgi, sed cultiorum etiam nobilissimorumq; virorum studia excitantur; sic ut officia, obsequia, & devotionem suam, Principibus tam alto sanguine cretis, deferre sollicitè contendant. Quibus si Princeps incumberet, cunctisq; sese patefaceret, non trans-euntis, & ea, quæ notatu digna sunt, observantis, sed tarde & cum molestia progredientis speciem præferret. In has molestias autem, & variarum cæremoniarum anfractus, æ impingeret, primum illius votum erat.

Quamobrem Johanne Carolo Comite Konopatſcio Legato Regio, Ferdinando Mis-kowski Marchione Gonzagæ (qui ultro etiã, pro toto hoc itinere, Principi se adjunxerat) Comitibus. Georgio Lejero soc: Jesu Pres-bytero confessario suo, viro gravi, docto, verèq; Germano; qui Varsaviæ Germanis etiam pupillis, sumptibus ad hoc à Domo Regia ferè impetratis, hospitale S. Bennonis fundavit, erexit, & dotavit. Gothardo Wilhelmo But-lero supremo Cubiculario, nunc Capitanea-tuum, præfecturarum, & totius œconomix ejusdem Johannis Casimiri Principis Admin-istratore: tum & Sac: Cæs: & Sac: Reg: Maj: Pol: & Succ: cubiculario.

*Parvo comi-
tatu Varsa-
via discedit,*

Theodoro Dônhoffio. Samuele Opatscio.

Henrico Korffio. Adamo Zulovio.

Andrea Kotovicio. Philippo Pirago.

Cubiculariis.

Tum & Andrea Basio Secretario suo, nunc metropolitanae Ecclesiae Varmiensis Canonico: Johanne Felverio Doctore nunc etiam S. R. M^{ts} Medico; & (Matthia Rembowski ordinario Thesaurario, ad rem œconomicam procurandam, & transmittendas pecunias in Polonia relictæ) Johanne Heppen in Thesaurarium electo: Aulicis etiam & Nobilibus Basilio de Bassonet Belga Transisielano, non procul Swolla oriundo, & Reinholdo Lukowski; prout & quibusdam aliis ad obsequium necessariis, numero triginta sex, jam vergente hyeme Anno 1638. 27. Januarii, Varsavia, nec bono tamen omine, discessit. Quippe ad Principem, dum jam in procinctu esset, Astrologus irrepsit, & à Gallis, hoc in itinere, caveret, monuit. Ego licet hoc genus hominum contemnati, nec magis illis quam Thalmudistis, aut Alcorano credam, tamen quia nunc prognosticon hujus casualiter seu ex arte, eventus commendavit, omittendum non judicavi. Princeps certè tunc quidem, ut homi-

minem, sic verba ejus, etiam neglexit, quæ nec ante, quam in carcere, præterita; ut sit, & supervacua volventi, cum stupore, & non-nullo pondere, in memoriam redierunt.

Princeps ergo in Poloniæ finibus, profecti itinere, cum adorasset, in omnem successus melioris fiduciam probè firmatus, paucos intra dies, Viennam attigit. Ibi autem Imperatore non invento, Posonium (ubi tum comitiis Hungarorum Ferdinandus III præsidebat) cum eo, super itineris sui ratione, ut & paulo post, Æniponti, cum Archiduce Claudia, contulit. Tum autem, è Tridentinis jugis, in Italiam descendens, Veronæ (quo fere tractu, soli cæliq; clementia, mollissima Longobardia creditur) an Venetias, Hetruriam, Romam, Neapolim, & alias nobilissimas Italiæ urbes, eo tempore lustraret, Princeps de- liberavit. Sed vere jam in æstatem declinante, ne summis deinde caloribus oppressus, ardente Sirio, Hispaniam Sabulolam & montosam, cum manifesto valetudinis, imo & vitæ ipsius, periculo, his inassuetus Princeps, & à Septentrione veniens, ingredi & peragrarè cogeretur, hanc peregrinationem Italicam, (ut superius insinuavimus) usq; post Hispaniam,

*Viennam,
Mediolanū.
& Genuam
venit.*

niam, Galliam, Hispano-Belgium, Angliam, & septem foederatas provincias visitatas, distulit, & Mediolanum statim, inde Genuam processit. Quibus in urbibus, licet ignotus, & sub amplitudine legati, versaretur, tantum tamen honorem & benevolentiam expertus est, ut, quod amplius noto facerent, nihil relictum videretur.

Mediolanen: & Genuen: genius; tum utriusq; urbis opera publica.

Placuit maxime utriusq; urbis incolarum genius, & dissimulatio miras; adeo etiam, ut, cum Poloniae Principem, quod à comitibus negabatur, adesse scirent, nonnulli etiam de facie noscerent, tamen hæc omnia ignorare viderentur. Sic, cunctis ad omnia Principis voluntati & desiderio se conformantibus, Mediolani, præter templa, monasteria, officinas, Ducale palatium, & alia ædificia publica, castellum interius, seu eminentius, ascendit, & desuper subjacentium propugnaculorum conditionem, situm, dispositionem, formam; & Genuæ, præter sacras etiam ædes, armamentarium, & palatia, Ducis, (quem ipsi Doge vocant,) Principis Aurixæ, Spinolæ, Neræ, etiam Imperiale Palatium lustravit. In hoc enim summopere mons ille, in formam hori, miro artificio, redactus, placuit. Primo quip-

quippe introitu, rerum omnium varietate ac ordine, miram statim, confuse intuentium oculis, ingerit amœnitatem. Singula verò contemplanti, singulares etiam voluptates jugiter accedant. Videas enim viam, altissimis cupressis confitam, qua in ipsum montis fastigium, sine fastidio ducit, gratissimo virore, & pulcherrima proportionē luxuriare. Eminentiore paululum loco, piscinam aqua limpidissima, pisciumq; selectissimarum copia, redundantem, & proceris cupressis undiq; adornatam, è quatuor angulis aquilas saxeas, velut in præsidium suarum rerum, vigilare. Progressis inter circumjectas arborum herbarumq; delicias, in ipsum usq; montis cacumen, alia piscina, amœnitate inferiore non secunda, ascendentibus occurrit, & suis fontibus, voluptatem omnem & fastigium coronat.

Dum hæc & similia Princeps, quasi per otium, lustraret, & diebus aliquot febricula tentaretur, non minus interim, de maturando promovendoq; itinere, cogitabat. Mare Ligusticum, Sinum Massiliensem, fretumq; Leonis (Italicè vulgo *Golfo di liono*) Barcinonem usque, Gothalanæ metropolim, trans-

Princeps deliberat, qua occasione, in Hispaniam naviget.

fretare, & committere sese alto mari, nullum tunc dubium erat, sed, qua occasione, & quo navigio, in deliberationem veniebat. Erant enim qui navem Anglicam mercatoriam, (quæ tum in portu erat, & lucri gratia, Barcinonem vela direxerat) conscendendam suaderent: tum quod amica & neutrarum partium esset; tum etiam, quod, æstatem Hispanicam formidanti, & eatenus occasiones proximæ inquirenti, prima futura optima videretur. Alii, non esse ignoto nautæ, dubiæ navi, & ad commoditatem tanti Hospitis ineptæ, personam vitamque Principis credendam. Sed, sedecim triremium Hispanicarum, classem, quæ, novo Prorege Neapolim transvecto, propediem, & certo certius, intra octiduum, ad futura esse, expectandam. Cum hac enim Principem, non commode tantum & secure, sed honorifice etiam navigaturum; potiusque videri mora, quam temeritate peccare. In hac sententia, ut multi Principis familiarium erant, sic idem alii etiâ, & primarii, & magnæ experientiæ viri (ordinarius Regis Hispaniarum Legatus Genuæ residens, & Comes Monterejus Prorex, è nupera Regni Neapolitani administratione

Genuam reversus) suadebant. Hic enim ipse, cum eadem classe, Barcinonem cogitabat; cum qua tandem etiam, cum uxore, liberis, comitatu, & Italica suppellectile pretiosissima, salvus & incolumis, sat feliciter, transfretavit. Aliis contra, utrumq; jam memoratum, displicebat; & prius quidem temeritate, posterius autem incertitudine damnabant. Quomodo enim Genuæ sciri posse, quid, cum absentibus, Neapoli agatur. Rumpere, interdum morari, proposita hominum, Fortunam. Et quam facile aliquid intervenire posse, quod statuta, & firmiter, etiam decreta, retardaret. Et, posito, nullum à mortalibus impedimentum fore, quis cum infano mari, incertis fluctibus, furentibus procellis, ventis, ac demum Superis, in consilium ierit? Minus scrupulose, intra octiduum, classem promittere, qui, sine Neptuno & Æolo, qui, sine cælestibus, calculos posuissent. Labi interim in incertum dies, & æstatem, quam prævenire constituissent, opinione celerius affuturam. Adeoque tertium hi volebant, quod nec ex temeritate periculum, nec incertitudine moram saperet.

Sic vero deliberantibus ecce vir primarius,

*Genuensem
Triremem
instruat.*

rius, è prima Genuensium nobilitate, Principi charus & familiaris, supervenit, & has diversas, diversa sentientium, voces audiens, præparatam esse Reipublicæ Genuensis triremem innuit, quæ Barcinonem navigatura, ejusdem Reipublicæ legatos, ex aula Regis Catholici, Madrito reduces, è Gothalaniam domum revehat. Facile Seren: Rempublicam, dummodo Principis mentem non ignoraret, ut hæc tota esset ad obsequium ipsius, concessuram. Quid dicam? Hic rerum humanarum orbis est, ut Divina providentia, supra humanam prudentiam, jugiter sit admiranda; cujus scopus, licet mortalium ingeniis plerunq; testis, sero tamen ad extremum patet in aliud intentis. Eo Princeps. ordinante Deo, inclinabat, quo eum fata traherant; & ita quidem, ut, cum innoxia consentiret, prudentissimè tamen facere videretur. Idem quippe & Ser: Reipublicæ Dux, & amplissimus Senatus, & quasi tota Genua, suadebat. Insuper & portus Gallicos, & Gallicæ sibi littora, in eventum omnem, amicissima prædicabant; sic ut Princeps minimè suspectus, magniq; Regis Regniq;, optime, ab antiquo, cum Gallia consentientis, Frater & Prin-

Princeps, si freti Leonini fluctus, minæ, impetus, & procellæ (ut evenit) graviores essent, & stationes favorabiles, & benevolentiam, singularem, & omnem humanitatem Gallicam, Orbi notam, tam suo, quam Reipublicæ, respectu, esset experturus. Et mox Dianam suam (sic enim, ab effigie in puppe, triremis illa quidem splendida, sed Poloniæ Principi fatalis, vocabatur) Respublica Genuensis, suo sumptu, & munificentia singulari, annona, com meatu, lautitiis Regalis mensæ, aurea insuper & argentea suppellectile, in servitium decusq; Principis, affatim instruxit. Hanc talem occasionem, & benevolentiam, Comites Poloniæ Principis, videntes, cum nec mora in præsens, nec metus in posterum retardaret, magna fiducia, quasi manibus pedibusque, in eandem sententiam, omnes, & triremem concesserunt. Erant Galli aliquot Genuæ, qui, patriam anhelantes, Provinciis intermediis, totaq; Subaudia, populationibus, rapinis, & omni furore Martio flagrante, Johannem Nicolaum Saoli, præfectum ejusdem triremis, adeuntes, hanc unam, si fieri posset, gratiam rogabant, ut in portu aliquo Gallico exponerentur. Præ-

D

ctus,

ctus, iis ad modicum dilatis, & hac super re, jussa Principis inquirens, illo clementer annuente, eos quoq; in Dianam suam, cum aliis recepit. Et sic, audita missa, actisq; Reipublicæ, pro omni humanitate, gratiis, ejusdem. Anni 1638. 4 Maij, Genua solverunt.

Genua discens, secunda die, S. Turpinum intrat.

Sed Princeps, qui, ut dixi, Genuæ, ex febricula, diebus aliquot male habuerat, non nihil recidiuus, accedente etiam nausea marina, Savonæ in terram descendit, & templo miraculoso D. Virginis visitato, in triremem regressus, insequentem noctem, in Noli portu transegit. Mane, id est quinta Maij, sublatis anchoris, valetudine licet in pejus proficiente, ulterius perrexit, & sub vesperam, Arasiensem portum tenuit. Sexta vero, remigum opera, decem circiter milliaribus Italicis confectis, validiore aspirante vento, expansis velis, multos portus, & Insulam S. Margarethæ (ex qua globo tormentario, sed extra jactum, salutatusest) prætervectus, pessime habere cepit. Quippe & à morbo debilem, & à marina jactatione, nauseabundum Principem, hisce inassuetum, ingratus jam culinæ nidor, sentinæ etiam, & quem remigum corpora exhalabant; tum horrida maris facies, & immanes pro-

procellæ, plurimum alterabant. Præsertim cum, proficientium in tempestatem maximam, ventorum rabies inclementius sævire capit. Tum enim, altius intumescente mari, omnes, non de valetudine tantum, sed vita Principis, & sua etiam, solliciti, ad preces, Divinam clementiam, & ea quæ necessitas suprema suggerit, confugerunt; tandemq; Divina providentia sic ordinante, jam vergente die, in S. Turpini, Gallicæ ditionis, portum; à ventorum violentia, vastisq; fluctibus, acti sunt. Ibi singuli, pro sua quisque pietate, ad gratitudinem conversi, Deo gratias agebant, læti quod evasissent. Princeps autem, morbo, tempestate, & nausea marina, debilis & fatigatus, ut se non nihil reficeret, & ea saltem nocte quietius dormiret, civitatem ingredi decrevit. Quod unus è Gallis homo vafer & semi Græcus Massiliensis, nomine Johannes Godefridus, audiens, Principi, ut incognitus, veredis, secum Massiliam equitaret, suavit. Nam, una & altera die, terrestri aura recreatum, in melius valetudinem ituram, sibi que redditum, majori corporis & animi cum vigore, mari rursus Barcinonem navigaturum. Legatus autem Régis Comes Konopatscius;

& Butlerus supremus Cubicularius, non adeo amicitia Gallicæ, in hac conditione temporum, infestissimorumq; animorum, utramq; coronam habitantium, & Hispanorum Ibericam, & Francorum Gallicam, clanculo monebant. Valetudinem & sanitatem ejus, summæ sibi, post Deum, curæ esse, &, ut illam, sic vel maxime personam ejus, observandam suscepisse. Post procellas, tempestates, & ventos, quanto vehementiores essent, tanto citius malaciam sperandam; cum hac, per Dei gratiam, & sanitatem, & omnia simul adfore. Si vero Principi, in terram descendere, omnino constitutum esset, saltē à littore & diversorio, (quod portus margini adjacebat) non abiret: sed, transacta nocte, mane in triremem reverteretur, nec cum ignoto homine, se noscente, Massiliam equitaret. Sed ineluctabilis fatorum vis est, quæ, cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Princeps enim, qui ex Hispania, per totam Galliam, ultro Parisios iturus erat; tum præsentem valetudinem suam considerans; tum etiam innocentia, cognationi, amicitia, & animorum conjunctioni, quæ cum, Glor. Mem., Sigismundo Patre, Vladislao Fratre, Regno-

Regnoq; Poloniæ; cum Regibus Regnoque
Galliæ, ab antiquo fuerat, & etiamtum erat,
confusus, his omnibus neglectis, cum Ferdi-
nando Miskowski Marchione Gonzagæ, An-
drea Kotovicio cubiculario, & uno è mini-
stris suis Petro Elertio, Massiliam petiturus,
in scapham, & simul Galli omnes, cum sævi
maris truces fluctus porro abominarentur,
in littus patrium descenderunt.

Sed (quo abiistis candor & fides!) vix
cum illo semigræco Massiliensi Johanne Go-
defrido, in diversorium Princeps venerat,
cum mox idem ille cœpit, qui huc usq; suaso-
rem egerat, agere proditorem. Confestim
enim & Patrifamilias, & vilissimo agazoni, ut
sciret nimirum quem vecturus esset, nomen
& personam Principis manifestat. Indelite-
ris, intempesta nocte, ad Magistratum Massi-
liensem, præmissis, intra biduum, Poloniæ
Principem, intraturum Urbem, aperit, & de
illo, quid actum velint, mature ut deliberent
hortatur. Hisce machinis, ignari Principis in
exitium, à perfido homine, jam ordinatis, in-
sequentis diei (quæ erat Maij septima) cre-
pusculo matutino, Præfecto triremis, aura le-
niore jam aspirante, cum legato Regio, & co-

*Massiliam
discedit,
proditur, &
in triremem
revertitur.*

mitatu reliquo, Massiliam navigare jussu,
 Princeps, itinere terrestri, sat incommodo,
 præcipitiis horrido, & latronibus infesto,
 Massiliam perrexit; Cujus suburbio cum
 postridie, octava Maij, sub Vesperam, appropinquaret, proditor Godefridus, ingenti se dolore, ab ingressu tam civitatis, quam ædium paternarum, prohiberi finxit: eo quod, in hisce, adhuc inhumatus parens, funeralia expectaret, in illa autem periculum capitis, ob eadem, anno præterito, in duello commissam, sibi immineret; cum nec parti læsæ, nec Magistratui, adhuc reconciliatus esset; suadetq; Principi, & præcedere, & ductorem illum (quem indice monstrabat) sequi dignaretur, se prima luce in idem hospitium, sine arbitris venturum. Id autem agebat hoc commento homo vaser, ut cognosceret, quid pridie datæ literæ, apud Magistratum, effecissent, & quid de Principe acturi constituissem. Conclusum autem fuerat (ut postea intellectum) à Champignio, Superintendente per Provinciam, qui tunc Massiliæ residebat, ut Princeps non ea vespera (ne fatigato novam molestiam crearent) sed mane, jam adultæ die, à Magistratu, detineretur. Idq; ut dextre
 sic.

fieret, venit proditor Godefridus sub noctem, & post plurima lamenta, super parentis funere profusa, hortatur Principem tam diu somno indulgere, donec ab ipso excitaretur. Ignarus harum fraudium Princeps erat, sed à bono velut Genio monitus, elusit proditorem. Nam, sub orrum auroræ, surgens, ut sacro Missæ officio interesset (dies enim erat Dominica & nona Maij) templum adiit, Eleratio interim ministro suo, quædam pro vestibus necessaria comparare iussit: qui in fornice, dum licitatur, de adventu Principis, eoq; detinendo, colloquens audiens, insperatæ rei nefas exhorrescens, emptione celerata, & ad Principem festinus, quid audierit enarrat. Princeps se, cum stupore, proditum advertens, nec causam detentionis ullam se videre dicens, tamen subito ad portum properat, & inventam triremis suæ (quæ, cum legato, septima die Maij, in portu *alla citta* dicto, octava autem Massiliæ, inter castella duo, longius ab urbe in scopulum everta, pernoctaverat) sequacem cymbam conscendens, & velocissime vectus, à suis, in lente progredientem triremem, iterum receptus est.

Sic itaq; Princeps, rursus sui juris redditus,

Portum tur-
ris de Boyc
intrat.

tus, &, decocta nausea, in valetudine paululum confirmatus, ut ante, Dianam suam, mare mediterraneum, recta jam Barcinonem (si Superis placuisset) petiturus, navigabat. Sed hoc in proposito ejus quam breve solatium! vix sex leucas perfecerat, cum subito, deficiente vento, fatalem sibi portum, (Gallicè vulgo *Tour de Boyc*) petere cogeretur. Est autem ille portus ab antiqua turri ad marginem faucium, quibus mare illabitur in canalem de Martegues, sita, sic nuncupata. In hujus autem canalis medio, quædam insula, duobus pontibus continenti juncta, ferrariis officinis occupatur. In hunc itaq; canalem, has fauces, & hunc portum, taliter ordinatum, Princeps ingressus, bina explosione, consucto symbolo, amicum se professus, terræ Dominum veneratur. Missaq; cymba (cum, è castello, more solito, amica explosione, venientem hospitem salutassent) triremem Genuensem, peregrinum Poloniæ Regis legatum esse (sub cujus amplitudine, ut dixi, Princeps latere voluit,) Præfectum loci Nargonium, certiores fecit.

Sic utrinq;, solennitatibus peractis, jactisq; anchoris, ad horas aliquot, & ingressus,
& por-

& portus, & statio, & pacifica omnia: Quin
& Principe, in Diana sua, prandio accum-
bente, milites aliquot, è præsidio, adnavigan-
tes, in triremem recepti, lautius à familia tra-
ctantur; licet in hoc missi, ut, annuntiata ve-
ro consentirent, cautius explorarent. Certè
& ex apparatu, & splendore mensæ, & è re-
migiis, facile, quinam in triremi essent, &
quas terras peterent, didicerunt. Iis autem
liberaliter habitis, & in castellum reversis,
Princeps, invitante malacia & tranquillitate
maris, in oppositum oppidum Martegues,
adhibita sequace cymba, animi gratia descen-
dit, & post modicum, pane tantum & vino,
in diversorio publico, cum duobus tribusve
sociis, gustato, in Dianam reversus est.

Et jam declinabat dies, cum, paulatim
inimicitia & captivitatis telam ordientibus
fatis, missus à Nargonio Castellano Officialis,
præfectum triremis Johannem Nicolaum Sa-
oli, ejus nomine, salutaret, rogaretq; insuper,
in castellum divertere paulisper, ne gravare-
tur. Comperisse nimirum Nargonium supe-
riorem suum, è Byferta Africæ piraticas trire-
mes aliquot, sub littore Gallico, vagari; ad
quas & omne periculum evitandum, & alia

*Præfectus
triemis in
castellum vo-
catur, & de-
tinetur.*

nonnulla, Serenissimam Rempublicam Genuensem concernentia, communicanda, cum eo oretenus conferre velle, Castellani benevolentia esse. Præfectus triremis, actis, pro amica sollicitudine, & favore, gratis, quod è navigio, curæ suæ commisso, ob negotia, suam præsentiam requirentia, egredi non liceret, officiosè se excusavit; plurimum autem Rempublicam Genuensem obligatam fore, si id, quod ejus porro interesset, scripto communicare dignaretur. Hoc responso, qui missus fuerat, expedit⁹ non diu in munitione, seu castello, moratus, mox ad Præfectū triremis, secundo rediit, & Castellani suum, ejus excusatione, graviter offensus, retulit. Nec potuisse etiam, certè non debuisse, honestæ ejus petitioni, præsertim audito Reipublicæ Genuensis commodo, quocunq; titulo refragari. Proinde sententiam mutaret, & Castellano, utilia suadenti, & paulo amplius etiam modo quam roganti, morem gereret: secus si præsumeret, & eum, in posterum, difficulter rationem, Reipublicæ suæ, redditurum, & à se vim præparatam, sciret; cum id, quod agatur, non minus ad Coronam quoq; Gallicam, eidem Reipublicæ confæderatam, spectet.

æt. Deniq; ut serio rem agi, Præfectus triremis videret, omnia tormenta bellica, è Castellimænibus, in triremem directâ, indice monstravit. His visis, & auditis, Officiales & Navarchi (qui etiâ Genuenses erant) nil hostile sibi conscii, & quod, cum Poloniæ Principe, in Hispaniam transfretarent, non esse, contra fœdera & pacta, cum Regno Galliæ, à Republica judicatum non ignorarent, imperium minasq; Castellani, ut præcipites minusq; consideratas, contemnendas censuerunt. Superesse enim illi saniora media, quibus id, quod forte vellet, sine tanto discrimine, cultæ semper, inter Gallos & Genuenses, amicitia, tam subito Bellonæ machinis lacerandæ, obtinere posset. Alii, rem paulo altius considerantes, minimè hanc ferociam Castellani spernendâ esse, sed, Præfecto non dimisso, sublatis anchoris, triremē potius incertis fluctib⁹, quam discretioni Gallicæ committendam, asserabant. Subesse enim aliquid, quod eum, in hunc impetum, & furorem promoveret. Ple-riq; Poloni autem, qui in Galliis, juniores fuerant, humanitatem Gallicam, ceu doli fraudisq; nesciam, mirum in modum extol-
 tes, ab hisce omnibus dissentiebant. Iret Præ-

fectus in Castellum, & Castellani senis (talem enim esse compererant) non nationis, sed ætatis vitio, morosi, desiderio & postulatis satisfaceret; de candore Gallico omnia sibi polliceri. Princeps quoq; innocentia suæ, & amicitia Regnorum, & peregrinæ virtuti, plurimum confusus, in eadem sententia erat, Præfectoq; tandem (qui, nutus Principis observare, à Republica, jussu erat) ad Nargonium ut se conferret, imperavit. Sed quam male sentiunt, qui ex suo candore, sua innocentia, sua etiam opinione, aliorum semper metiuntur: Aliter Galli, qui in Castello erant, & aliter Poloni, qui in Diana, judicabant. Vix enim Præfectus triremis munitionem intraverat, quin hi consilium probæ simplicitatis, quam in Gallis speraverant, damnarent. Castellanus enim, cum Præfectum triremis, quos veheret, interrogasset, & nihil ille subticuisset, statim, Castello ne exiret, serio præcepit; qui &, cænâ, è navigio, per puerum, petita, ibidem pernoctavit.

*Konopatschius
ad Castellani
missus,
detinetur.*

Cæterum, nocte illa, à mæstis partim, & indignantibus, variis, ut fit, imaginationibus transacta, Decima Maij, proficiente die, visum Principi Johannem Carolum Comitem

Kono-

Konopatſcium, virum gravem, honoratum, Eccleſiaſticum, & Legatum Regium, tum Gallicæ linguæ, & nationis, gnarum, ad Caſtellanum mittere, & per eum, quare ſic, inuſitato more, cum Præfecto triremis, Reipublicæ Genuenſis, amicæ, & confæderatæ, membro, procederetur, interrogare. Cui, cum uno Aulico, & Secretario Principis Andrea Baſio, munitioni appropinquant, Nargonius occurrens, eum, ſalutatione peracta, ſolitis officiis, in caſtellum introduxit, & aliquanto tempore colloquio protracto, tandem ad ſuos, non nihil ſe recepit. Sed, poſt paululum, conſilio cum ſuis habito, pluribus ſtipatus, ad Legatum Regium reverſus, cauſam, detentionis non eſſe aliam inſinuavit, quam Comitem Ludovicum Valeſium, Regis Chriſtianiffimi Provinciæ Gubernatorem, intellexiſſe, Sereniſſimum Poloniæ Principem, Johannem Caſimirum, in triremi eſſe, paſſim portus Gallicos intrare, & Barcinonem, inde Madritum, iter direxiſſe. Illi hinc in votis eſſe, tantum Principem, in ſalutatum, in Hiſpanias non dimittere, ſed hoc gratiæ ſingularis anhelare, ut, & ejus præſentia frui, & obſequiis coram oblatiſ, honore debito proſe-

qui liceret. Ad hæc, Legato, litteras, desuper Massilia, à Ministris Regiis, transmissas, ostendit, ad manendum comiter invitat, missaq; schedula, pariter suum Principem, in castellum evocet, hortatur. Quippe, in terra quam in mari, castello quam triremi, & Principem morari, & Gubernatorem (qui eadem, aut certe die proxima adfuturus esset) salutare, utriq; convenientius videri. Sperare etiam, hac in parte, Principem non difficile futurum: velle enim benevolentiam, & salutationem tam amicam, subterfugere, id vero indubitatum, hostilis animi, in Coronam Gallicam, signum fore; quo casu, quomodo sibi (quod Deus averteret) procedendum esset, etiam Legatum, pro sua prudentia, non ignorare. Ut autem, ad destinata, Principem, & Legatum, faciliores redderet; missis sex velocibus armatis, ab omni latere, triremem, in eventum, circumvenit.

*Princeps in
castellum vo-
catur, & de-
sinetur.*

Legatus ergo, cum verba & rationes hominis armatas, & suasiones ejus jussa experiretur; tormenta insuper, in exitum triremis, directa, & Principem, si secus fieret, in summo vitæ periculo videret, tergiversari porro in iis, stultum duxit, quæ momento omni,

Nar-

Nargonius extorquere posset. Adeoq; dissimulata injuria, & posterioribus, quasi ea, quæ agerentur, non intelligeret, transmissis, ad mitiora tantum, & Valesii humanitatem, versus, salutationem ejus, suo Principi, gratissimam fore dixit, scriptisq; literis, eadem, quæ, de Valesio, Castellanus retulerat, Principi patefecit. Non erat tam tardi judicii Princeps, quin idem cum legato, aliud agi, peti aliud, sentiret, sed, cum vim præparatam, undiq; & eadem etiam, quæ legatus, videret, pariter dissimulandum ratus, publicè devotionem Comitis extollens, specioso nonnihil occurrendi titulo, cum Ferdinando Miskowski Marchione Gonzagæ, Gothardo Guilielmo Butlero, & Theodoro Dönhoffio præcipuis cubiculariis, triremis sequacem cymbam, & privatim jam suspectum littus, invito pede pressit. Cui Nargonius, nunc voti compos, cum præcipuis suorum, occurrens, eum, in castellum intimius, introduxit. Adeoque paulatim alius, quomodo talis tantusq; Princeps, ingredi peregrinos portus, terras, urbes, non prius petita venia, præsumpisset, summopere se mirari dixit: præsertim Christiano orbe in confusionem acto, & bello, armis,

mis, igne, ferro, proprium in exitium, ferociente. Cui Johannes Casimirus: itineranti, nullarum partium, Poloniæ Principi, Occidente licet in perniciem armato, nullas publicæ securitatis litteras, à Corona Gallica, necessarias fuisse: nec enim se, hac vice, Regem, aut Regnum Franciæ, visitare constituisse. Unam tempestatem, nauseam, & infirmitatem, trinas noctes, & unum biduum, in eam terram coëgisse, cujus Dominus, ab antiquo semper, cum Sigismundo patre, & Vladislao Fratre, Poloniæ Regibus, amicitiam, usq; huc, incorruptam, & sacrosanctam, mutua Religione, conservasset. Ad hæc Nargonius: in castello Princeps, usq; adventum Valesii Gubernatoris, morari dignaretur; ab eo, hisce rationibus auditis, plenariam, in omnibus, satisfactionem habiturum. Sic, Præfecto triremis, Legato, Principe, partim fraudibus & dolis, partim violentia & minis, à vafro sene Nargonio, circumventis, & in castellum tractis, exorta etiam subito, cælo nubilo, tempestate, & immanibus procellis intumescente mari, ceu de hac detentione omnium nauseabundo, decimam diem Maij, fallax & iniqua Fortuna, nefastam reddidit.

Verum.

*Inhumanus
à Nargonio
Præfecto tra-
ctatur.*

Verumenimvero nocte una, in angusto
fornice (in quem Princeps, cum Legato, &
septem aliis, à Nargonio, introductus erat.)
transacta, & sequenti mane, nemine com-
parente, deliberatione prævia, Samuel Opatz-
ki, magnæ apud suos nobilitatis, & generosi
spiritus, adolescens, Cubicularius Principis, &
in lingua Gallica expeditus, ab eodem Prin-
cipe, ad Provinciæ Gubernatorē, & suspicio-
nes, (si quæ forte, ex otiosorum hominum, no-
vitate gaudentium, & non sine plurimorum
injuria, prava sagacitate, aliena scrutantium,
rumorib⁹, leviter hinc inde sparsis, in ejus ani-
mo succrevissent) diluendas, missus est. Qui,
injuncta sibi à Principe, gnaviter executus,
nihil amplius tamen, à Valesio Gubernatore,
quam Secretarii ejus, Mare Scotti, adventum,
impetrare potuit. Qui, sequenti die, Princi-
pem, Domini sui nomine, salutans, eum, quo
minus ipse, devotionis suæ plenitudinem,
obsequiorum promptitudine, coram demon-
straret, inopinata affectione femoris, ad mo-
dicum, prohiberi. Nullatenus autem se du-
bitare, ut primum, Princeps, cum eo, contu-
lisset, consolatione non minima fruiturum.
Princeps, contra, modum & insolentiam,

quasi cum vilissimo agasone, secum procedendi, multis & gravibus, accusabat: Damnum etiam ingens, quod sibi, si diutius detineretur, emerfurum esset. Secretarius (cui nihil in commissis erat, quam, inani spe, & phaleratis verbis, Principem lactare) ordinaria illa, & nationi Gallicæ, familiari civilitate, usus, fucata lenitate, despectum Principis elevare, & palliare damnum, pluribus conatus, tandem, vergente die, post multum inanum verborum & cæremoniarum, ad Valesium suum reversus est. Postridie vero, Champinius, Provinciæ (ut vocant) Superintendens, uno patritio, duobus togatis, & proditore illo Massiliensi Johanne Godefrido, comitatus, Principem salutans, sub humanitatis specie, an vere Princeps, an, sub ejus nomine, quispiam alius adestet, explorabat. Cujus à proditore jam certior redditus, solito cæremoniarum circulo absoluto, &, spe nonnulla melioris, Principi relicta, ad vesperam recessit. Sic quinque continuis diebus, variis promissionibus, Principe deluso, in angusto illo fornice, servabatur, &, tam rigide quidem, ut nec ipse, nec quisquam, è septem illis, qui simul, in eadem quasi cavea, versabantur, secedere.

cedere, vel ad necessitatem, à custodibus (quos honorarios tamen illis vocare libuit) permetteretur.

Quinta tandem die, 14 Maij, jam prandio absoluto, Chantarena, Præfectus custodum corporis Provinciæ Gubernatoris, in castellum venit, & à Secretario ejus Mare-scotto, parvam, in hunc fere sensum, schedulam porrexit: Quoniam Comiti Ludovico Valesio, Provinciæ Gubernatori, Domino suo, Serenissimi Principis amplitudinem, minus honorificè, castelli arctioris angustiiis circumscribi, non ignotum esset, commoditati & decentiæ ejus, integrum Archiepiscopale palatium, Salonæ ordinasse. Ne autem, hinc, in longum reijci, solatia sua, suspicaretur. Missum jam tabellarium, ad informandam Majestatem suam, Lutetiam Parisiorum, ad cujus reditum, non nisi duodecim, aut, ad summum, tredecim, dierum mora require-retur. Mandasse interim Chantarenæ huic, Præfecto custodiæ suæ, obsequiis & servitiis Serenitatis suæ, sedulo invigilare. Hæc autem & Chantarena, in mandatis se habere, oretenus referebat, & Salonam ut se movere dignaretur, Principem hortabatur. Renuit.

*Marteguem
deducitur.*

prima facie, mutare locum, Poloniæ Princeps, iisq; in angustiis, responsum Christianissimi Regis, expectaturum se, profitebatur. Ad extremum tamen, cum severiusurgeretur, invitus paruit, & conscenso (ut offerebatur,) vili equo, centum militibus præcedentibus, totidem, à tergo, subsequenter, in vicinum oppidum Martegues (reliquis, qui, ex opposito, in Diana erant, eodem navigare jussis) ea vespera, deducebatur. Ibi Princeps, viso Elercio, uno è ministris suis, digito citavit, cui, ad Principem festinanti, in ostio Chantarena se objecit, & quid vellet, interrogavit; quo, ad Principem se vocatum, respondente, baculo, quem dextra premebat, capiti impacto, severius abegit. Non poterat dissimulare Princeps, quin hujus insolentiæ, causam indagaret; adeoq; ad Chantarenam, versus, cur illum, è familia sua, percuteret, sciscitatur. Quia, me non requisito, Chantarena respondit, huc, ad Serenitatem vestram, intrare præsumpsit. Sed ego, ait Princeps, vocavi eum. Cui Chantarena, non Tuum hic, ô Princeps, sed imperare, meum est. Ergone me captivum, Princeps inquit, Chantarena, dicis? Cui hic, attractis non nihil humeris, non alium, respon-

spondit. Ingemiscere, ad hanc vocem, Princeps auditus est, nec tam suam, quam nationis Gallicæ, sortem indignari; præsertim, quod in ea, candorem illum, quem attulerat, non inveniret. Liceat autem hic, Fortunæ ludibrium, brevi saltem periodo admirari. Videlicet quod, ejusdem Elertii occasione, hoc in oppido, se captivum, Princeps didicerit, cujus indicio, Massiliæ, captivitatem evasit. Sed nos, hæc fatorum decreta, Superis relinquentes, Chantarenam, transacta nocte, Principem Salonam deducentem, styli beneficio, sequamur.

Ille, crepusculo matutino, jam expeditus, cum Principe, ad præsentia non æque facili & prompto, in navigium (Tartanam vocant) descendit, quo, ad S. Camani villam, vecti, ibi terram iterum, & rhedam Provinciæ Gubernatoris, ascendentes, sejugibus equis, eadem die, 15 Maij, Salonam advehuntur. Mirum dictu, quis ibi concursus vilioris vulgi, tantum Principem, uno vehiculo, vilius advectum, videre anhelantis, fuerit. Persuasum enim illi erat, nec aliter etiam, quam eum, armata manu, Galliam ingressum, in oppugnationibus manifeste deprehensum, &

Inde Salonæ.

publicum ut hostem, captum esse, sentiebat. Adeoq; truci vultu, crudeli supercilio, ultricibusq; minis, hinc inde affusū curruī, Principem non aliter, quam si, cum triginta sex personis, integrum Galliæ Regnum, subjugare præsumpsisset, ad arcem usq; prosequeretur. Sic ut ex moribus, totaq; compositione corporum, quod, nisi publica potestate prohibitum fuisset, injecturum Principi, cum suis, violentas manus, & in frustula dissecturum, facile appareret. Sed tum quidem Chantarena, cum militibus, sæviora stitit.

*Secretarium
suum ad Va-
lesium mit-
tit, qui re-
mittitur,*

Princeps interim palatium Archiepiscopi Arelatensis (ad eum quippe spectat) salvus & integer ingressus, & centum militibus, sex jugiter ante cameram, cum observantibus, responsum Christianissimi Regis, magno cum desiderio, Lutetia expectabat. Sed, tredecim diebus jam elapsis, & nullis litteris, nulloq; tabellario, ut promissum fuerat, comparente, apud Valesium Provinciæ Governatorem, ut Andream Basium Secretarium suum, (qui, apud Regem Christianissimum, suspiciones, à vero plurimum aberrantes, dilueret, innocentiam suam demonstraret, & quam, secum, rigide, contra omnes fas & decus, pro-
cede.

cēderetur, manifestaret) mittere Parisios liceret, sollicitabat. Quod, an Principi concedendum, Valesio, cum suis, deliberante, veredarius supervenit. Et tum quidem passim, apud vulgum, sanctiora quæque, non sine veritatis injuria, religiosè minus, rimari solitum, fama crevit, Regem Christianissimum, magno, videndi Principis, desiderio teneri; adeoq; ut & hic Parisios se conferret, & Genuensium triremis libertati pristinae restitueretur, jam à Majestate sua, mandatum esse. Hæc autem fama, quod fidem, etiam apud Principem, inveniret, innocentia faciebat. Cum vero Princeps, nihil horum, post moram dierum aliquot, in effectum deduci videret, Secretario suo, Lambesium (ubi tunc Provinciæ Gubernator erat) misso, ad Majestatem suam ut conferre illi se liceret, & quæ deinde destinata sibi, scire postulavit. Gubernator, ut desiderio Principis, saltem in alterutro, satisfacere videretur, Secretarium, cum hisce litteris, è lingua Gallica fideliter translatis, ad Principem remisit.

Serenissime Princeps

H Aud equidem cum minori affectione animi,
quam Gelsi Vest:, Tabellarj, quem ad suam
Ma-

Majestatem miseram, reditum expectavi. Ut primum autem, Lutetia, huc, ad me, reversus est, statim Domino Chantarena, ut probam, Majestatis sue, circa Serenitatem Tuam, intentionem, Celsi: Vestra aperiret, serio mandavi. Spero, paucos intra dies, Seren: Tuam, tum & effectum ejus, tum etiam alia nonnulla, quæ, per inopinatam profectionem suam, non parum, ad arctiorem, ambarum Coronarum, Gallicæ & Polonica, conjunctionem occasione Celsi: Vestra, facere videbuntur, cum solatio non modico, visuram. Rogo interim, ne, rerum præsentium, ullo tædio ducatur; præsertim cum nullibi locorum honorificentius haberi possit. Quod si mea præsentia, etiam, Ser: Tue, conducere videatur, ad interveniendum, promptus adero. Remitto Secretarium, ad Celsi: Vestram, ea fiducia fretus, profectionem ejus, ad Aulam (quod in brevi, Majestatis sue mentem, intellecturum me non dubitem) superfluum & inutilem futuram. Quod si vero omnino, Celsi: Vestra, eum mittere, visum fuerit, proxima die Mercurij, Aquas Sextias, eum dirigere dignetur, & necessarias ei, publicæ securitatis litteras, dari jubebo. Interea hoc gratiæ mihi præstari rogo, ut, meis omnibus, tanquam suis, utatur. Quod pari liberta-

te offero, ut sum. Et, toto tempore vitæ meæ, perseverabo

Serenitatis Vestræ

Lambesii 29 die May,

Anni 1638.

Devotissimus servitor

LUDOVICUS VALESIIUS.

Intentio autem Christianissimi Regis, de qua in litteris, & quam, Chantarenæ Principi, aperire debebat, &, interrogatus, aperiebat, illa erat, ut Princeps, aut Salonæ manere, aut, ad Gubernatorem (à quo, omni obsequiorum genere, usq; novam, suæ Majestatis, ordinationem, honorandus esset) Aquas Sextias se transferre dignaretur. Stupebat, his auditis, Princeps, &, quod in tantum, præsentia, à præteritis, dissentirent, summopere mirabatur. Quia tamen, juxta mandatum Regium, in custodia, perseverandum erat, maluit qualemqualem, Salonæ, libertatem, quatuor parietibus cameræ, & unius exiguæ porticus, longitudine definitam, quam, Aquis Sextiis, dubiæ alterius (ut ita loquar) discretioni, se subicere, &, pro eo, qui, specioso titulo, ad obsequium offerebatur, impotentem fortè Dominum invenire. Adeoque ad prius suum, de ablegando, Parisios, ad

Eundem Secret: suum ad Regem Gallia mittit, Et hujus sermones cū Domino De Nojer.

Regem Christianissimum, Secretario, consilium reversus, eum, ad publicæ securitatis litteras petendas, ultro jam, à Valesio, promissas, Aquas Sextias amandavit; quas tamen ille, non, nisi post tres instantias diversas, ab eodem, tandem impetravit. Quin & ei, è custodia sua, militem adjunxit, qui eum, nisi recta Parisios, ire non pateretur. Sic Secretarius, litteris, à Principe, ad Regem Galliæ, & Confessarium ejus, patrem Josephum, Capucinum (quas, suo loco, & tempore, inseremus) & instructionibus, ad Cardinalem Richelium, Nuntium Apostolicum, &, Genuensis Reipublicæ, Legatum ordinarium, provisus, cum Basilio Bassonetio, ut dixi, BELGA Nobili, & aulico Principis primario, veredis, Lutetiam equitavit, quam, ab abitu suo, quinta die, 13 Junii, ingressus, Cardinale Richelio non invento, Cossanum, duobus miliaribus ultra Parisios, (ubi tunc Richelius, in præsentia Gastonis, Fratris Christianissimi, Aurelianensis Principis, celeberrimum Belli Ducem Johannem de Werdium, pauculas ante septimanas, ad Buquennum, à Bernhardo Saxone Vinariensi, captum, & in Galliam transmissum, convivio, regali prorsus magni-

gnificentia instructo, excipiebat) ab adjuncto sibi milite, deductus est. Tum vero, illo custode suo, se, Aquas Sextias, recipiente, Bassius, in exequendis, sibi, à Principe, commissis, sedulus, & ut sit, tædiosis occasionibus aulicis, inhians, supremo Secretario bellico, Domino de Nojer, itineris, & detentionis seriem, tum & innocentiam Principis, fusius explicavit. Sed, Secretarius bellicus, longè aliter hæc se habere, respondit. Quippe zelum Principis, erga Domum Austriacam, & hostilem, in Galliam, animum, Europam, quoq; non ignorare. Utroque, nunc etiam, potentius actum, visitato jam ante Cæsare, ad partium caput alterum, in Hispaniam, & Occidentem, navigasse, ut, ibi, Proregis Lusitanix, & Archithalassi, omnium classium Hispanicarum, titulo ornatus, majori animo, potestate, viribus, Domus Austriacæ hostibus illideretur. Ad hoc eam potissimum, Gallix partem, quæ, Mediterraneo adjecta, mari, portibus opportuna, & obnoxia classibus videretur, ab Hispanis toties ambitam, ingressum esse; Provinciam & Delphinatum pertransisse; S. Turpinum, Telonem Martium, Massiliam, stationes, sinus, freta, & ca-

stella passim mari imminentia, tam scrupulose perlustrasse, ut Præfecti, jam sæpius notatum, detinere tandem, manifesta necessitate cogerentur. Secretarius, (cui propositum, & destinata Principis, tum & dispositio totius itineris, notissima erat) ad hæc tam frivola, & inania verborum, vehementius movebatur. Præsertim quod ea, à primario viro, quæ à levi vulgo, sagacitatis gloriam, cum damno veritatis; aliquando etiam cum periculo, suo & alieno, aucupante, sparsa erant, obijcerentur. Nihil enim temerarium, nihil absq; fundamento; sed omnia, æqua prudentiæ lance, in utramq; partem, scrupulosius ponderata, nec, nisi, comperta veritate, omni ex parte solida, de tanto Principe, à Rerum-publicarum gubernaculo admotis, expectabatur. Magis vero etiam postea stupuit, cum eadem, non tantum Nojercium, supremum Secretarium bellicum, sed & Chavignium, summum Secretarium Regni, Cardinalem Richelium (cujus judicium tamen, ceu Divinum, consilia, ceu oracula, tum, in Galliis, habebantur) & ipsum etiam Christianissimum Regem, obijcere audiret. Insigne hercule, documentum, in quanta sæpe caliginis

hic Orbis fluctuet & vacillet, cum illi, qui inter prudentissimos ejus directores numerantur, & qui, sublimi judicio, tum & elevata mentis acumine, penetrare, & perspicere omnia existimantur, & aliquatenus etiam profitentur, toties, in rebus arduis, hebescere, & cæcutire, experiamur. Sed nimirum non placuit Divinæ Menti, altius humanam elevare, ut, talem se esse, semper agnosceret, & errare humanum esse, de summis etiam, prudentissimis & terrestribus velut Diis, verificaretur. Verum enim vero, ut Superis illa relinquamus, & ad propositum, & Andreæ Bassium, Secretarium Principis, revertamur, hic, cum stupor, & indignatio, non nihil deferbuissent, ad objecta solidè refutanda, in quantum humanitas & gratia audientis permittebat, conversus contrariis argumentis, ita diluit, ut tum quidem, ipse Dominus de Nojer, paulatim alius, Secretarium, bene de libertate Principis sperare jussu, ad patientiam tantum animaret. Esse enim ob Cardinalis negotia & occupationes, difficilem ejus præsentiam, difficiles ad eum aditus, & difficiles ejus aures. Præstare itaq; cum nonnulla licet jactura temporis, opportunam oc-

casionem aucupari, quam, temerè quæsita,
 spem & fiduciam omnem, in præceptis volvere,
 & lacerare. Esse enim verbum aureum
 in tempore suo, & tandem, exiguam moram,
 magno solatio compensandam. Secretarius
 hæc passim, in rebus aliis, vera esse, non diffi-
 teri; attamen, in Principe, rigorem illum,
 quo, Salonæ, indies, cum magna injuria di-
 gnitatis, & humanitatis Gallicæ, haberetur,
 tum etiam instructionem suam, dilationem,
 in longum, non permittere. Habere enim, ad
 Regem Christianissimum, & Confessarium
 ejus patrem Josephum, litteras, vulgo cre-
 dentiales; adeoq; ut ordinatius, hac in par-
 te, & consueto more, procederetur, prius &
 maturius Cardinalis aures, inde Regis, tan-
 dem Confessarii, desiderare. Ad hæc Noyer-
 cius, ut, post triduum, duobus aut tribus mil-
 liaribus Lutetiâ Parisiorum, in palatio, &
 ordinario commorationis loco, Richelii Car-
 dinalis, Ruellæ, compareret, respondit, se,
 tum, omnem operam, ut, desiderio ejus,
 quamprimum satisfaceret, adhibiturum.

Basium hujus primæ expeditionis suæ,
 licet Dominum de Noyer, ab initio, iniquio-
 rem invenisset, haud, pœnitebat. Sperabat
 enim,

CARCER GALLICUS.

ss

Hunc autem
cum experi-
tur.

enim, jam, fracta glacie, visaque Pharo, ad
quam ratem suam dirigeret, facilius se navi-
gaturum. Sed quis candor, quæ facilitas,

apud Aulicos? Rectè Seneca. *Regia potentie*

Lib. 2. de

Ben:

ministri sunt quos delectat superbia sua longum

spectaculum: minusq; se judicant posse, nisi diu

Lib. 1. de

Ben.

multumq; singulis, quid possint, ostendant. Nec

alio loco, minus verè. Quis eorum contentus

fuit, aut leniter rogari, aut semel? Quis non, cum

aliquid à se peti suspicatus est, frontem adduxit,

vultu avertit, occupationes simulavit: longis ser-

monibus, & de industria non invenientibus exitu,

occasionem petendi abstulit, & variis artibus,

properantes neecessitates elusit? In angusto vero

comprehensus, aut distulit, id est, timide negavit,

aut promisit: sed difficulter, sed subductis super-

ciliis, sed malignis, & vix exeuntibus verbis?

Prorsus idem Secretario Principis evenit.

Nojercius enim, non è superbia quidem, sed

quod (ut de tanto viro, humanissimo alias,

æquius est opinari) difficultatem forte alibi

sentiret, differre Basium, silentio, aut, simu-

lato urgenti negotio, festinatione transmit-

tere; mollibus etiam & humanissimis verbis,

sed nil nisi dilationes & amaritudinem affe-

rentibus, expedire. Interim dies & tempora

flue-

fluebant, & Basius, post multas oportunitates, importunitates, & quotidianas aulae frequentationes, in spem, metumq; , toties erectus, & dejectus, tandem, Abducto calculo, nihil, præter multum patientiæ, sibi reliquum invenit. Adeoq; Principem, Salonæ interim suspensum, cujus rei certiores faceret, non habebat.

*Patrem Josephum adit,
& illi Principis litteras tradit.*

Itaq; ipse tandem, sine medio & patrono, patrem Josephum, Capucinum, Religiosum, & Confessarium Ludovici Regis, non tantum in eodem palatio, cum Cardinale Richelio, sed eodem conclavi etiam, Ruellæ commorantem, nec ab eo, nisi cortina intermedia, secretum, adire statuit. Nec imprudenter, si eventus judicio respondisset, id concēperat Secretarius. Quippe ad eum aditum facilius impetrato, gemino simul desiderio sibi satisfactorius videbatur; ut qui, ad unum, verba & sermonem directurus, duobus se locuturum, & à duobus etiam se audiendum, nullatenus dubitabat. Nec id eum, herculè, fefellit. Nam & eodem tempore, quo intro-mittendus erat, una versabantur. Quibus autem, post modicum, ab invicem digressis, Secretarius vocatus, sollemnitate prævia, & oscu-

osculo scapulari fixo, hasce litteras, quas, ad eum, à Principe, Basio traditas, supra commemoravimus, & à me, quoad fieri potuit, de verbo ad verbum, latius donatas, ejus dexterae consignavit.

Admodum Reverende Pater.

Significo & notum facio suae Majestati. & Domino Cardinali Richelieu, per Andream Basium Secretarium meum, qualiter, & currentis hujus Mensis, in portu Buccarensi, minis, & tormentorum, in Nos, & Genuensis Reipublicae triremem, in qua navigabamus, directione, in terram coacti, detenti, & à Ministris suae Majestatis, parum honorifice tractati simus. Quae tanta novitas ut non mediocriter animum meum percellit, sic summopere in admirationem rapit. Praesertim cum animorum illa conjunctio, amicitia, illa, quae inter Majestatem suam Regem Franciae, & Fratrem meum Regem Poloniae, hucusque fuit, & etiamnum perseverat, talia mihi, interris suae Majestatis, polliceatur: qualia in Nostreis, illius subditi & vasalli, despectu tamen & detentione procul, experiri consueverunt. Nec Respublica Genuensis etiam horum aliquid, quod ad morem, consuetudinem, ritus, inter eam, & Coronam Gallicam, observari & celebrari solitos, face-

facere videbatur, ullatenus intermisit. Ubique solennitates ordinarias servavit, portus omnes maritimos, bina explosione, salutavit, triremis sequacem cymbam ad Præfectum loci direxit, & peregrinum Regis Poloniæ legatum esse, certior fecit. Sic ut etiam, hac ex parte, nulla causa, aut occasio, alicujus detentionis, & violentæ raptationis ultra, è loco in locum, appareat. Hic Andreas Bassius, ore tenus, plura referet, quam hic memorare, & queri, mea dignitas permittat. Certus autem sum, Reverentiam vestram, totius casus circumstantias omnes, summa cum displicentia intellecturam; nec minori etiam, iniquo omni indignantis, animi sui cum affectione, mortificationes meas, minus Principe dignas, Majestati suæ, ante oculos posituram: & ea remedia, huic malo, electuram, quæ, pro prudentia sua singulari, maxime oportuna fore, judicatura sit. Quod de Paternitate vestra omnino confidens, eidem, omnia prospera à Divina Majestate roveo, & maneo, in posterum omni favore

Paternitati vestræ

Dalene, Anno 1638.

die 30 Majj.

Addictissimus

JOHANNES CASIMIRUS
Princeps.

Inde

*Queritur de
injurijs.*

Inde Bafius totius rei seriem, infirmitatem, nauseam, tempestates, ventos, procellas, maris fretique Leonis inclementiam, & rationes omnes, ob quas Poloniae Princeps, ad S. Turpinum, Provinciam intrasset; quam prapostere, cum Genuensis Reipublicae triremis, ut amica, dato utrinq; & accepto symbolo, in faucibus portuq; Turris *de Bouc*, recepta esset, ut inimica tamen postea, evocato per fraudem ejus praefecto, & detento, habitata fuisset; quomodo, quibus dolis, qua violentia, quibus minis, relinquere triremem, calcare terram, & intrare castellum, Princeps coactus, & quam rigidè & indecorè, quinque dierum spatio, in vilissimo fornice, inibi tractatus esset, fusius enarravit. Tandemq; omnia illa, quibus sui Principis celsitudinem, aut spretam, aut violatam, existimabat, usq; horam illam, qua Salona profectus fuerat, subjunxit. Quibus ordine relatis, Confessarium rogavit, ut, autoritate sua interposita, Richelium Cardinalem, ipsumq; Regem Christianissimum, eo disponere dignaretur, ut cognato Principi, nullius cum injuria aut damno peregrinanti, propositum iter prosequi indulgeret.

*Patris Josephi
phi responsū.*

Confessarius, litteris Principis pluries osculatis, longa periodo, summæ commiserationis & indignationis mixtim specie phalerata, modis omnibus, ore, vultu, manu, capite, displicentiam profitebatur. Se etiam eo tempore, quo, ad Provinciæ Gubernatorem, detentionem Principis justam esse, scriptum esset, valetudine minus prospera, à Reipublicæ negotiis (à quibus in totum absolvi mallet) distractum, omnium inscium extitisse; adeoq; & hujus severioris consilii participem non fuisse. Nunc autem, postquam facta infecta fieri impossibile esset, omni se meliori modo, cunctisq; viribus suis, eo laboraturum, ut, quæ jam apprehendi possent, quantocius corrigerentur. Plurimum enim se Domui illi Regiæ, ob amicitiam, quæ sibi, cum Sigismundo III, Glor: Mem:, intercessisset, obligatum esse: utpote cujus gratiosissimas & humanissimas plures litteras, non exigui thesauri instar, sanctiori scrinio servaret. Quamobrem optima quæq; à devotione sua, sibi polliceretur: in obsequiis enim tantæ Domus se nullatenus posse negligentem esse. Insignuaturum omnia, prima occasione, Richelio Cardinali, & procuraturum insuper ut pri-

primo quoq; tempore, ejus gratissimas aures,
& satisfactionem in omnibus esset habiturus.

Secretarius, licet, in eadem camera, Cardinalem, pariter omnia intellexisse; nec illi minus, quam Josepho Capucino, locutura esse, non ignoraret, nihilominus tamen, more solito, & aulam frequentare, & destinato tempore, præsto esse, non destitit. Sed parum illi, præter omnem expectationem, sedulitas sua profuit; Quippe, præscripta hora, continuis diebus aliquot, comparenti, causa semper & occasio non servandi, & se speciosius excusandi, tam ab ipso Confessario, quam Domino de Nojer (cui identidem se applicaverat) inventa est. Sic ut Basius, continuæ procrastinationis, & frustraneæ cursitationis tædio, in alterationem præceps, utriq; tandem, mirabiliter minusq; candide, secum procedi, quereretur; adeoq; essetne præsentiam & aures Cardinalis habiturus, nec ne, scire desiderare. Saltem in eo difficultatem non videre, ad hæc (ut vulgari verbo utar) categoricè responderi. Cui Dominus de Nojer: gravissimas occupationes Regni Cardinali Richelieu haud permittere supervacuis distringi. Si esset autem quod scire eum

*Secretarius
iterum curio
Nojercio.*

desideraret, scripto comprehensum, sibi traderet se Cardinali, sine mora, porrecturum. Secretarius, præter illa, quæ ore tenus referri expediret, unas se adhuc, à suo Principe, ad Regem Christianissimum, habere litteras, respondit; absq; præjudicio tamen (ut ita dicam) audientia, scriptis quædam comprehensa traditurum; prout & subsequentibus aliquot diebus, sed absq; ullo emolumento, fecit.

Genuens: Reipub Legatus apud Cardinalem variis variationibus, libertatem Principis & virginis urget.

Interim Secretarius non minus aliorum etiam Catholicorum Principum legatis, per occasionē, salutatis, eorundem consiliis quoque & intercessionibus, quamvis, ab eventu, ut plurimum irritis, in spem tamen & fiduciam, præsertim autem à Johanne Baptista Saluzio, Genuens Reipublicæ (ut cujus plurimum quoq; intererat) Legato, apud Regem Christianissimum, ordinario, crebrius allevabatur. Huic enim, cum à Nicolao Saoli, triremis, in qua navigaverat Princeps, præfecto, fusiorem relationem obtulisset, & ille (publicæ fidei litteris à sua Republica, ut, hac in parte, cum Christianissimo Rege, ejusque Ministris, conferre posset, acceptis) aditum ad Cardinalem, spe citius, impetrasset, hisce
po-

potissimum rationibus, ceu contagiosis quibusdam spiculis, amicitiam, Coronam inter & Rempublicam, tenerrime foveri solitam, nunc, opinione celerius, sauciatam demonstravit, & restitutionem in integrum urgebat.

1. Detentione triremis, jus gentium, quo cuiq; mare liberum haberetur, violatum.

2. Præfata detentione in leges amicitiae, quæ inter Regem Christianissimum & Rempublicam Genuensem vigerent, gravius peccatum; cum Respublica eadem, ad Aulam suæ Majestatis, legatum ordinarium aleret.

3. Eadem etiam detentione fidem publicam laceratam; cum triremis, antequam portum turris *de Bouc* intrasset, solennitatibus servatis, binâ explosione fœderatum littus salutasset; unaq; reddita, utrinq; sacro symbolo sanctæ amicitiae litatum esset.

4. Quod Gubernator ejusdem Castellî, sub præfata amicitiae larva, præfectum suæ triremis, consueto ritu stationem ingressum, ut amicum (cui nonnulla, velut Reipublicæ utilitatem & emolumentum concernentia, communicaturus esset) ad se invitatum, ut amicum in terram descendentem, & ut amicum etiam castellum subeuntem, mox, nul-

la prævía quæstione, ut hostem & inimicum detinuisset.

5. Quod prædictus Gubernator, sine ulla causa, præfectum ejusdem triremis, ministrum & membrum Reipublicæ Genuensis; eum & nobilem, & unum è corpore nobilitatis suæ, custodiæ mancipasset.

6. Quod Gubernator jam antea nominatus, præfectum etiam triremis, ad Serenæ Rempubl: suam scribere prohibuisset, & clam scribentis literas, ad eandem Rempubl. directas, interceptisset.

7. Quod etiam Gubernator idem, sine ulla causa, ejusdem Reipubl: triremem, tormentis bellicis lacerare, & mergere minatus esset.

8. Quod violentâ illâ & hostili Johannis Casimiri Poloniarum & Sueciæ Principis, è Diana, in terram coactione, ejusdem triremis, sic vocatæ, immunitas & libertas, quâ, cum sitis in portubus, locisq; maritimis, non secus quam proprio portu & statione propria, gaudere debuerat, summe violata esset.

9. Quod captivitate illa dicti Principis, in Sereniss: Reipubl. jurisdictionem supremumq; dominium, Castellanus temere præsum-

sumpsisset; cum eadem authoritate sola Respublica triremi suæ alibi, quam in Liguria Genuæ præisset.

10. Quod eadem violentiâ, in præfatum Principem, inveteratam possessionem Reipubl: Castellanus etiam turbasset; quâ, inter alia, quoq; cautum esset, ne personæ, quæ in ejusdem Reipublicæ triremibus navigarent, nec à Ministris Regis Christianissimi, nec ab aliis, ulla molestia, afficerentur.

11. Quod deniq; in eundem Polonia Principem hostilia exercuissent, qui, tanquam peregrinus & hospes, in Serenissimæ ejusdem Reipublicæ triremem receptus, ejus etiam impensis navigasset.

Hic pluscula objicere parantis Saluzij Legati vocem, pronius fluentem, non nihil stitit Cardinalis, & jam objectis, & aliis, in eundem forte sensum, objiciendis, hisce pauculis satisfacere præsumpsit.

In primis quædam in allegatis dubia, suspecta quædam, pleraq; tamen vera non diffiteri. Scire enim se leges amicitix, Coronam inter & Rempublicam, servari solitas; immunitates & privilegia Reipublicæ non ignorare; agnoscere etiam ejusdem jurisdictionem,

*Cardinalis
objectio.*

supremumq; Dominium in triremes suas, alibi etiam & in Coronæ portubus existentes. Sic tamen hæc omnia verificari & sacrosancta esse, si, qui veherentur, neutrarum partium, nec earundem terrarum, quarum portus ingrederentur, hostes invenirentur. Nunc vero longe aliam rationem esse. Quippe Johannem Casimirum Austriacum Principem, non ita pridem, sub Cæsare, manifestum Galliæ hostem, nunc etiam hostili animo in Hispaniam navigasse; ut ibi Proregis Lusitaniæ, & omnium Classium Hispanicarum Archithalassi titulo provisus, infestior in Galliam reversus, majori mole hujus rebus incommodaret. Adeoq; , consideratis considerandis, non aliter Galliam facere potuisse, & , quocunq; modo detento Principe, præcavere sibi & securitati suæ prospicere debuisse.

Hanc Legationem fuisse dictam.

Saluzius haud contentus, argumento Cardinalis, fusius, hisce rationibus, satisfacere non dubitavit. Et primo quidem scire se, inter Coronas, Gallicam & Polonicam, Reges Galliæ & Poloniæ, Ludovicum XIII. & Vladislaum IV., amicitiam firmam & constantem, ab antiquo, semper fuisse, & etiamnum perseverare: Adeoq; , pauculas adhuc ante de-

derentionem Principis septimanas, Wilhelmum Forbesium Baronem, Vladislai IV. Poloniae Regis Legatum, duobus fere mensibus Parisiis commoratum esse, & ut amicum, receptum, habitum, & dimissum. Scire se etiam Johannem Casimirum Principem ejusdem Vladislai IV. Poloniae Sueciaeque & amici Regis Fratrem esse. Hunc in Germania, uno prope mense, Caesari militasse, & mox, abdicata militia, ut peregrinum, ut hospitem, ut amicum, Serenae Reipublicae triremem ingressum esse; & ut amicum, nullo in Galliam hostili animo, sed solius Regis consobrini sui visitandi gratia, in Hispaniam navigasse, etiam non ignorare. Proregis vero Lusitaniae, & Archithalassii classium Hispanicarum, titulos, sibi nugas, Gallis autem, si omnino ita vellet, saltem non amplius quam suspiciones esse. Posito autem, non concesso, etiam praefatum Principem manifestum Galliae hostem fuisse, nullatenus tamen, è Serenae Reipublicae triremi, in terram cogi potuisse. Eas enim immunitates & privilegia Reipublicae triremium esse, ut etiam infensissimi hostium, in ijs, securitate omni, in portibus Gallicis gauderent. Quotidianam id experientiam satis com-

probari. Quippe singulis propemodum diebus Hispanos natos, & Regi suo, in Gallos & Galliam, militanter non tantummodo in triremibus suis, ex ipsa Hispania, Mediolanum secure transfretare, sed in hisce etiam non aliter in portibus Gallicis, quam in plateis viisq; publicis Genuæ versari. Quin imo & recepto more, & consuetudine, non hostes tantum & inimicos, sed reos etiam, & criminis læsæ Majestatis in primo capite damnatos, in triremibus, & suæ, & cujuscunq; alterius etiam Reipublicæ, non secus ac in alieno solo, & statu libero alterius ditionis, liberos, tutos, & securos esse, demonstrari. Hoc autem sacrosanctè, etiam in eorum Dominorum, in quos peccassent, portibus & stationibus servari, luce meridiana clarius apparere; cum in omnibus maritimis portibus, in quibus diversorum Dominorum triemes commorarentur, qui in una, & ipsa etiam civitate, deliquissent, in alterius Domini triremem, vel suam, confugientes, mox salvi & liberi pronuntiarentur, & ab omnibus haberentur. Id autem, ad reos etiam, & criminis læsæ Majestatis in primo capite damnatos, se extendere, tum alijs, tum nupero quoq; Jo-

han,

hannis Baptistæ Vassalii exemplo notorium
esse. Illum enim, à Serenissima Republica
Genuensi, criminis læsæ Majestatis in primo
capite reum pronuntiatum & damnatum;
in Galliam profugum, & à Regina Matre
uniustriremis præfectum constitutum, cum
eadem, non semel, Genuensem portum, &
ipsam Genuensem urbem, tam liberè, quam
portum aut urbem Gallicam intrasse, nec à
quoquam, hac ex parte, incusari aut ulla mo-
lestia affici potuisse. Esse enim triremem, in
mari vel aqua consistentem, in sola jurisdi-
ctione & statu libero sui Domini; sic ut nulli
alteri, excepto eo, in eandem, aliqua jurisdi-
ctione & autoritate, præsumere liceret. Si
itaque, prædictis ex causis, rationibus, exem-
plis, tum & aliis, quæ adduci possent, pluri-
bus, etiam criminis læsæ Majestatis in primo
capite reos & condemnatos, juxta receptum
ubiq; morem; inveteratam & sacrosanctè, in
locis omnibus maritimis, per terrarum or-
bem (quà Christianus esset, partim etiam quà
Ethnicus) servari solitam consuetudinem;
salvos & liberos esse, in triremibus alterius
Domini; & earundem immunitatibus & pri-
vilegiis, uti, frui, absq; ulla controversia;

permitteretur, & permitti etiam debere sanctæ leges & consensus hominum docerent: quanto magis Johannem Casimirum Poloniæ Sueciæq; amici Regis Regniq; Fratrem, Principem, nullius criminis, ne dicam læsæ Majestatis, reum; nec delinquentem, nec condemnatum, sed, ad summum, rumore vulgi, & mera solaq; suspicione hostem, saluum & liberum esse in Seren: Reipubl: triremi, ejusq; immunitatibus & privilegiis, uti, frui, decuisse, debuisse, & decere etiam nuni & oportere,

*Cardinalis
obsectio al-
tera.*

Interrupit iterum & objecit Cardinalis; Poloniæ Principem in triremi non mansisse, sed ad S. Turpinum Galliam ingressum, & cum tum maximè ad Hispanam militiam, (quod sibi notum esset) properaret, potissimos Provinciæ portus, munitiones, & castella, scrupulosius lustrasse; quin & Massiliam, terra contendisse, ut oportunissimum illum Gallicæ Coronæ portum, ad mare Mediterraneum, curiositate pari visiteret, & loca expugnationi obnoxia temerè scrutaretur. Certum autem se esse id cum Reipublicæ Genuensis scitu non contigisse; adeoq; in triremem quidem minus, ad detinendum verò

Prin-

Principem plurimum juris Regi Christianissimo fuisse, & etiamnum superesse.

Legatus Reipublicæ, bona venia Cardinalis, hæc paulo aliter se habere, respondit. Nec enim Principem recognoscendi, seu explorandi, sed, ut infirmum, tempestate, vento, fluctibus, & procellis, in nauseam, alterationem, & Gallicam terram actum, reficendi gratia, in eam descendisse. Ad hoc veredis, nullo architecto militari comite, usum esse. Etiam celeritati tanti Principis, per abrupta & confragrosa, & quidem regia via, vix biduum illud, quod impendisset, suffecisse. Nulla maritima loca, nullas munitiones, & ne Massiliam quidem, quæ munitam, perlustrasse. Equitatione & bidui agitatione fessum, intrasse vesperi, & primo mane, Ecclesia, non vallo, visitata, mox ad portum, scapham, & triremem se recepisse. Posito autem hoc etiam, non concessio, hostili animo Principem Galliam ingressum esse; munitiones, castella, portus, & loca maritima, perlustrasse; ipsumq; Principem mathematices & architectonices non imperitum, singula docto oculo curiosius notasse, non hinc culpam aliquam in Principem, sed militem & vigiles, qui,

*Hujus solidæ
legati refu-
tatio.*

qui, scrupulosius singula rimantem, jam in terra, Gallia, & extra Reipublicæ Genuensis triremem; adeoq; jurisdictionem, constitutum; non detinuissent, redundare. Simulac vero, relicta terra, se in triremem iterum Reipublicæ Genuensis recepisset; rursus & sui juris, & in alterius jurisdictione fuisse, & quasi, è Gallia & Massilia, in Liguriam & Genuam migrasse; adeoq; in statu libero, & alieno velut solo, alibi constitutum, & immunitatibus triremis quasi sacrosanctum, ulterius molestari, cogi, hostilibusq; minis, & iniqua detentione violari non debuisse, nec ullatenus etiam potuisse. Inde Saluzius propius ad Cardinalem, ex conscientia velut & confessione propria jam mitius agentem, versus, libertatem Principis, & restitutionem in integrum, urgere cæpit. Præsertim quod acrius agere à Republica sua ipsi mandatum esset, ne detentio illa Principis, talibus in circumstantiis, pessimum in exemplum cederet, in consequentiam traheretur, & immunitatibus & privilegiis Reipublicæ, ejusq; triremium, in æternum præjudicaret. Hinc, ut dixi, fervidius instare, & restitutionem in integrum postulare cæpit. Rogare etiam Cardinalem, ut,
autho-

authoritate sua, quod non adeo jam difficile esset, opitulari justitiæ dignaretur. Cum enim, præfatis è rationibus, jurisdictionem, privilegia, & immunitates, Reipublicæ suæ, gravissimè violatas, perspicuè appareret, excusationis & dilationis etiam ulterioris causas procul esse. Sed Principem, cum suis omnibus, ut & pariter triremem, in eum statum restituendam esse, in quo Nargonius Castellanus, portum faucesq; Marteguenfes, è mari libero, ingredientem, primo reperisset. Nullo alio enim remedio Regem Christianissimum huic tam magno vulnere mederi posse.

Ad hæc Cardinalis, allatas rationes non exigui momenti se fateri dixit. Et quantum quidem ad triremem Seren: Reipubl: spectaret, Majestatem suam jam ordinasse & mandasse, ut ea, cum Præfecto suo, libertati pristina restitueretur; quantum ad Principem vero, se, dictis rationibus non omissis, cum Majestate sua etiam collaturum. Nec dubitare, quin illa (utpote quæ & æquitatis, & justitiæ cuilibet administrandæ, rationem maximam haberet; & Seren: Reipubl. etiam, in quantum possibile, accommodare, & complacere, se paratissimam semper profiteretur)

*Cardinalis
responsio.*

tur) ejusmodi responsum datura esset, quod, pro prudentia sua Regia, & æquissimum & convenientissimum esse judicaret.

*Pontificis
conatus, &
littera ad
Regem Gal-
liæ, pro liber-
tate Principis.*

Verumenimvero sic Andrea Bafio Secretario Principis, sic Johanne Baptista Saluzio Genuensis Reipublicæ, aliisq; Catholicorum Principum Legatis, per occasionem, apud supremos Secretarios, bellicum & Regni. Nojercium & Chavignium; apud Patrem Josephum Capucinum & Confessarium, apud Richelium Cardinalem, & ipsum etiam Christianissimum Regem, verbis, rationibus, argumentis, super detentione & liberatione Principis, Lutetiæ Parisiorum, Coflanii, Ruellæ, alibi, tumultuantibus; interim detenti ejusdem Principis captiq; fama, non minus per urbes, regiones, Europam, vaga, paulatim Christianum Orbem perambulabat, & judicia hominum, maxime otiosorum, prout quemq; vel odium vel affectus duceret, variè, ut fit, exercebat. Illi autem quorum intererat, & qui, altius sapientes, rem penitus inspiciebant, indignari partim partim etiam novitatem rei, & Christianissimi Regis Ludovici justis, in cognatum Principem, jussa mirabantur. Præsertim vero ij, qui cando-
ris,

ris, minime fucati Principis, haud ignari, familiarius eum noverant, & quibus ex rationibus, in Hispaniam iter, ad consobrinum Regem, suscepisset, perspectissimum habebant. Hi oretenus aut literis, prout praesentes vel absentes erant, compati dolere, queri. Adeoq; & ad Galliae Regem, jam & extra Galliam constituti, & Galliae tamen alias, ut & Christianissimo Regi, non male volentes, pro libertate Principis, literis loquebantur. Quos inter Urbanus VIII., Pontifex Romanus, primus fuit. Hic enim cum ab Ursio Abbate, Regis Poloniae, apud eundem Pontificem, Legato ordinario (qui nonnulla Genuae, cum Polonia Principe oretenus contulerat, & tum Parmae, quorundam negotiorum gratia, commorabatur) ejusdem Principis detentionem, per veredarium, ad se cum literis desuper expresse missum, cognovisset, statim ad Bolognetium Asculanensem Episcopum, Nuntium suum ordinarium Lutetiae commorantem, tabellarium cum hisce literis, Regi Christianissimo tradendis, expedit.

VRBANVS P.P. VIII.

Charissimo in Christo Filio Nostro Ludovico Francorum Regi Christianissimo Apostolicam benedictionem.

Charissime in Christo Fili Noster.

Salutem & publicam felicitatem in eo maxime constitui arbitramur, ut Catholicorum Principum animi firmo amoris vinculo connectantur. Quod sane, pro pastoralis nostri munere, studiosissime curare nunquam intermittimus. Majorem autem in modum cupimus in praesentia mutuum affectum, qui Majestati Tuae, cum charissimo in Christo Filio Nostro Vladislao Poloniae Rege, hucusque intercessit, nullatenus imminui: quod pro utriusque virtute & prudentia Nobis non dubie pollicemur. Et licet, quemadmodum audivimus, Johannes Casimirus Poloniae Princeps, à Tuis administris detentus fuerit, non veremur tamen ne uberrimos jam apud te affinitatis & amicitiae fructus expertus sit: ita ut non solum libere ei quocumque progredi licuerit, verum antiquae benevolentiae magna etiam facta fuerit accessio. Huc nostra diriguntur vota, tum quod in primis optemus ut mutua inter Catholicos Principes animorum conjunctio conservetur, tum quod Familiam optime de Catholica Religione
pro-

promeritam, singulari charitate complectamur. Mirandum igitur non sit, si eum tibi accurate commendamus: summo enim dolore afficeremur, ubi aliter, ac speramus, res se haberent. Nequaquam autem dubitamus, quin à te, in gravi hoc negotio, in quo Regia tua humanitas elucere plurimum potest, dignum excelsa animi magnitudine consilium suscipiatur. Certe quibus officiis ei benignitatem tuam exhibueris, iisdem optatissimum nobis afferes solatium; qui Majestati Tuae amantissime benedicimus. Datum Romæ, die XII. Junij, Anno 1638.

Hasce litteras Bolognetius cum accepisset, non distulit aditū ad Regē & Cardinalem Richelium ambire: sed tum aliud erat, quod sedulitatem, & omnem conatum ejus, aliquantulum remoraretur. Quippe Rex Christianissimus, Saluzii Genuensis Reipubl: legati rationibus à Cardinale Richelio relatis, & auditis, quo melius tandem se explicaret, dilato tantisper eo, ad Claudium de Mesmes Comitem D' Avaux, suum Septentrionalium Provinciarum Legatum, Hamburgi tum commorantem, veredarium quantocius expedit. Ut, pereum (scilicet paulo ante, Poloniam inter & Sueciam, vigintisexenn-

Nunciij Apostolici conatus, pro libertate Principis apud Christiani: & hujus responsū.

lium induciarum mediatorem, & tunc totius
fœderis illius, inter se, Suecos, & Protestantes
Principes cum hisce sentientes, directorem)
quantæ considerationis Poloniae Princeps, il-
lius ligæ (ut vulgaribus verbis utar) interes-
sentibus videretur, scisceret. Hoc autem ita
se habuisse Richelius instanti Saluzio fassus
erat, & nonnunquam vero consentiens, com-
munis fama (quæ deinde elegantissimarum li-
terarum, Johannem Lipski Archiepiscopum
Gnesnensem inter & eundem Claudium de
Mesmes, quas suo loco & tempore inserē-
mus, causam & occasionem præbuit) passim
jam tum sparserat; cujus veritatem deinde
subsequentia luce meridiana clarius osten-
derunt. Hunc veredarium ergo (ut ad pro-
positum revertamur) cum responso, & à suo
& legato Suecico, Rex Christianissimus &
Dux Cardinalis cum intra octiduum expe-
ctarent, & tabellarium summi Pontificis, cum
eiusdem litteris, ut non vane suspicabantur,
intercessionalibus, ad Bolognetium venisse
intellexissent, eundem, ut dixi, aditum ad
Regem jugiter petentem, eodem astu, usq;
eo, variis artibus, differre placuit. Sed Bolo-
gnetius, differri continuo indignatus, tandem
præ-

prætextus omnes, autoritate Pontificis elu-
 sit, & ante reditum veredarii, ipsius Chri-
 stianissimi præsentiam impetravit. Cui, lit-
 teris Apostolicis manu propria porrectis, jux-
 ta Pontificis & Barbarini Cardinalis ordinem
 præscriptum, multa questus, plurimum ore-
 tens, pro libertate Principis, intercessit. Sed
 distractus Rex, & quid suus cum legato Sue-
 cico, responsurus esset, adhuc ignarus, ad ve-
 tera, rumores vulgi, suspensiones, & inanem
 famam, denuo relapsus, Principem hostili
 animo, è triremi, in Regnum suum descen-
 dentem, Provinciam & portus ejus; ut & lo-
 ca maritima, castella, munitiones, & Massi-
 liam ipsam, perlustrasse; in Hispaniam ad Re-
 gem hostem, ut, Proregis & Archithalassi ti-
 tulo, potentius in se, suamq; Galliam, arma-
 retur, iter direxisse. Hinc securitati suæ con-
 sulere debuisse & debere, ne Princeps, jam
 locorum, & totius pene Massiliensis sinus,
 gnarus, manifesto periculo suo, in Hispaniam
 navigaret. Nescire autem, & plurimum du-
 bitare, an summus Pontifex, de hisce omni-
 bus, probe informatus esset. Ad hæc Bolo-
 gne ius, Sanctitatem suam, nisi candorem &
 sinceritatem integerrimi Principis perspe-
 ctissi,

ctissimam habuisset, nullatenus cujusquam intercessione, ad interponendam auctoritatem suam, animum inclinaturam fuisse. Adeoq; hac sola fretam, has intercessionales litteras, ut communem patrem Filiorum concordiam anhelantem, direxisse, & dimissionem Principis, minime indigna meriti, petere perseverare. Rex autem, in ejusmodi consequentiæ rebus, non posse ullatenus nisi æquitatis & justitiæ rationem haberi, replicavit, nec ultra quicquam Bolognetio, nec post, ad tempus aliquot, cuiquam alteri respondit. Mox enim rationum & intercessionum, ad septimanas aliquot, ex insperato, feriæ successerunt.

*Rex Christ:
Parisius dis-
cedit.*

Quippe Galli, Cæsarianis & Hispanis, hostibus, Campania & Picardia jam exactis; Corbia, Chasteletto, aliisq; oppidis recuperatis; Damvillerio & Landresio, superiori anno, Hispano-Belgio detractis, cum hujus anni Martium, Imperatoris exercitu ingenti prælio ad Buquenum fuso, quatuor summis militum præfectis, Enkenfordio, Sperreutero, Savellio, & Johanne De Werdio, captis, nobilissima victoria consecrassent: quin & Rheno duobus pontibus subjugato, Brisacum

cum, Briscaviæ Dominam & Alsatiæ clavim, arctius obsedissent, propitiam Fortunam porro augurantes, ad arma pronius ferebantur, Adeoq; Batavis, ad Calloam, Castellum Marianum prementibus, ipsi, sub Forcio & Chastillionæo summis exercituum præfectis, S. Audomarum in Flandria obsidione clauferant. In eventum ejus arrecta Gallia, cum Ferdinandus Cardinalis, Regis Hispaniarum, Frater, forti & ipse coadunato exercitu, adjuncto sibi Picolomineo, in castra tentaturus aliquid (ut & postea, magno cum Gallorum damno, factum est) videretur, Rex Christianissimus, ut præsentia sua (quousq; sui continuo aggerē, vallo, fossis, castellis, propugnaculis, stationibus, & loricis, tuti; & commeatu, annona, pulvere, & aliis requisitis omnibus, ad menses aliquot, provisi essent) propius adesset, cum Richelio Cardinale, Ambianum movit. Ne autem circa alia, spem, metum, Martem, & Bellonam, occupatus, tum aliis, tum Poloniæ Principis odiosis intercessionibus distraheretur, omnibus Catholicorum Principum Rerumq; publicarum ordinariis legatis se, Lutetia relicta, sequi, expresse inhiberi fecit; utpote, firmatis

provisisq; castris, intra quatuor septimanas reversurum.

*Spes vana
quadam li-
berationis
Principi fa-
cta.*

Sic itaq; , Rege & Cardinale procul, nihil neglecto Principi (qui, à nullo adhuc judice auditus, ut reus tamen & captivus, Salonæ interim, à Chantarena, jam suarum magis, quam Valesii Provinciæ Gubernatorem, custodiarum præfecto, severius, modisque Principe minus dignis, habebatur) in solatium procurari potuit: nisi quod Secretarius ejus (qui, præsentē Rege & Cardinale, per Josephum patrem, per Chavignium, per Nojercium, per alios quoscunq; oportunos judicasset, audiri hucusq; frustra sollicitaverat) in absentia eorundem, à primario Prælato, Cardinali familiarissimo, & cui hæc non ignota esse poterant, Poloniæ Principem, non ultra expeditionem illam Anni 1638, detinendum; eaq; finita, libertati pristinæ, debito cum honore, restituendum, per occasionem inaudisset. Quibus etsi Secretarius, crebrioribus aulicis jam non cuilibet auscultare doctus, omnem fidem haud adhiberet; tamen hæc & ab Ecclesiastico, & à primario viro, taliq; præfule, se audivisse, scribere Principi, ejusdemq; judicio saltem com-

committere non neglexit, Et Princeps (ut oppressis & calamitosus quidvis credere, quod sperare licet, proclive est) rem non aliter se habere, prorsus confidebat. Et fuisse tum etiam sic abiis, quos penes Galliarum regimen erat, constitutum, sed nova mox ex suspicione mutatum, licet negantibus aliis, plures postea tamen consentiebant. Ego ut de re incerta nihil temere determinare, itaque & unde illa suspicio Gallorum animos invaserit, haud præterire possum.

Vladislaus IV. Poloniarum & Sueciæ Rex, Frater Principis, continua fere podagrâ debilitatus, cum, incurabilem prope morbum, nulla remedia curarent, pauca lenirent, tandem è consilio Medicorum, ad thermas, quatuor milliaribus Viennam ultra sitas, hoc eodē ferè tempore, prono tamen Julio, se conferebat. Hinc Rex Christianissimus, hinc Cardinalis, hinc Capucinus (qui jam, religiosa paupertate procul, non tantum subtiliori panno vestiri totus, sed in palatio quoq; habitare, regaliter pasci, rheda vehi, & Rempublicam curare, quamvis in hæc omnia contraria professus, sueverat) & mox tota Gallia, sub balneorum specie, Regem inter &

Gallorum suspicio de Rege Polon.

Cæsarem, nova, in Coronam Gallicam, fœdera, bellum acrius, & detenti despeſtiq; Principis vindictam, suspicari. Hoc summi, medi, infimi, passim dicere, affirmare; & otiosa plebs, cujusvis novitatis avida, passim & incompitis eructare. Adeoq; altas, hæc suspicio, in eorum animis, deinde radices egit, ut nullis postea rationibus, aut contrariis argumentis, & ne fibræ quidem ejus, nisi interposita Regis, Regni, Reipublicæ, ipsiusq; Principis cautione de non vindicando, idem, etiam, per veredarium Regis Christianissimi Hamburgo remissum, Claudio de Mesmes, cum Legato Suecico, suadente, evelli potuerint. Hinc ergo, Principe scrupulosius etiam observari jussu, id, quod dixi, de eo, expeditione Anni 1638 finita, dimittendo, vero aut falso, assertum, sparsum, & vulgatum, ea saltem occasione, & his suspicionibus, quasi jam non sua, sed Sarmatiæ ipsius, humanitatis & benevolentiae suæ conceptam gratiam præcipitantis, & præmature in se præparantis arma, culpa interverti, crepuerunt.

*Rex Polonia
Descium cū*

Interim ad Vladislaum Regem, nondum adhuc Varsavia tum profectum, jam tamen ad iter illud Austriacum se præparan-

parantem, inopinatus fraternæ detentionis nuntius pervenit; quo, ejusdem integritatis gnarus, cum tota aula, in non modicam admirationem raptus, mox adolescentem Nobilem, Secretarium suum, Petrum de Debski, cum litteris, ad Christianissimum Regem, & Richelium Cardinalem (quas suo loco inferemus) in Galliam expedit. Placuit enim hisce queri, & causas, quas Rex quidem non videbat, alias tamen esse à levioris & temere sagacis vulgi fama, absq; ullo fundamento sparsa, oportere existimabat, inquirere, & allegata innocentia, detentionis autoribus punitis, restitutionem in integrum urgere.

*litteris ad
Reg: Gal: &
Card: mittit*

Quibus literis præfatus Nobilis instructus, eodem tempore, quo Rex Viennam, Dantisco in Hollandiam profectus, & per Hispano-Belgium, recta via, in Galliam festinans, Peronæ in limitibus Cardinalem solum, & novercantis Fortunæ vicissitudinibus subinde morosiores, reperit. Quippe Rex, Batavis ad Colloam magna strage victis & oppressis, suis etiam, sub Forcio & Chastillonæo, omni expectatione celerius, ad S. Audomarum, à Ferdinando Cardinale & Pico-

*Debski
Cardinali
litteras Re-
gis porrigit.*

lamineo, propugnaculis, castellis, stationibus, totaq; obsidione, turpius ejectis, fugatis, caësis, fractis, etiam, ante præfinitum tempus, Lutetiam se receperat: & Richelium Cardinalem, ut Picardiam vicinasq; Provincias, ex crudo adhuc vulnere metu saucias & consternatas, sua saltem præsentia confirmaret, Peronæ reliquerat. Qui & inuncto sibi muneri, hic diutius etiam moratus, tandem satisfecit. Hic itaq; præfatus Debski, post bidduum, ex quo venerat, ad Cardinalem aditu impetrato, hæc Vladislai Regis sui litteras, ejus manibus consignavit.

VLADISLAVS IV. Dei gratia,
Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuanix, Rus-
siæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ,
Smolensciæ, Czernichoviæque; nec non Suc-
corum, Gothorum, Wandalorumq; hæredi-
tarius Rex. Illustrissimo & Reverendissimo
in Christo patri, Domino Armando, sanctæ Ro-
manæ Ecclesiæ Cardinali de Richelieu, Amico No-
stro charissimo & honorando,

Salutem & omnem felicitatem.

Illustrissime & Reverendissime in Christo Pa-
ter, Amice Noster charissime & ho-
norande,

Præ-

PRæter omnem expectationem Nostram accidit, ut dum Serenissimus Princeps Johannes Casinurus Frater Noster charissimus, ad maritimam Serenissimi Galliarum Regis cognati & Affinis Nostricharissimi oram & littus appelleret, non tam in tutam tranquillitatis stationem, quam in obviam severæ jurisdictionis tempestatem incideret. Puriter enim acceptus, & custodiæ protinus addictus, illustre sanè, in hoc Fortunæ jugo, documentum præbet, quàm iniquum sit, extrapatrium solum, insolentia cum innocentia, & securitatis cum temeritate, certamen. Quam vero ob causam, in has conjectus angustias, in iis difficultatibus hæserit, conjectura assequi non possumus. Conscij sane sumus nihil tale à Nobis ortum esse, quod Serenissimum Fratrem Nostrum, ijs perturbationum fluctibus, obnoxium redderet: nec ab ipso quicquam profectum existimamus quod importunam adeo pœnam mereretur. Cum vero & multiplices cognati sanguinis nexus, & tot argumentis explorata fraternæ benevolentia studia, quæ Nobis vicissim debemus, facile Nobis persuadeant, id citra Serenissimi Galliarum Regis, cognati & Affinis Nostri charissimi, notitiam contigisse, nec legitimum Regio sanguini observantiæ cultum defuisse, ac sine Nostrarum inter-

ven-

ventu litterarum, cum jam pridem solutas & explicatas habere rationes, non temere credamus, has tamen ad Illustritatem vestram dare volumus, benigne ab Illustritate vestra requirentes, ut nec ipsius Magistratus insolentia impune id perpetrasse, nec nos frustra apud Serenissimum Regem, cognatum & Affinem Nostrum charissimum, queri videamur. Faciet rem Illustritas vestra, & Nostræ expectationi, & ipsi justitiæ consentaneam, & à Nobis paribus humanitatis officiis, cum usus & occasio tulerit, Illustritati vestræ referendam; cui diuturnam valetudinem à Deo precamur. *Varsaviæ die XII Mensis Julij, Anno Domini M. DC. XXXVIII. Regnorum Nostrorum, Poloniæ VI, Sueciæ vero VII Anno.*

*Cardinalis
responsum.*

Perlectis hisce litteris Cardinalis, ad illam jam sæpius memorata revolutus, haud mirandum, ait. Poloniæ Principem, absq; publicæ securitatis litteris, portus Gallicos, imo Galliam ipsam, ea parte qua maxime Hispaniis classibus oportuna esset, intrantem; castella, munitiones, & Provinciæ totius metropolim, emporiumq; celeberrimum, Massiliam curiosius lustrantem; & exinde in Hispaniam ipsam, ad Regem hostem, iter, & præfecturas ejus; ut & Proregis Lusitaniæ, & Archi-

chithalaffi classium Hispanicarum titulos meditantem, ad modicum detentum esse. Attamen ob amicitiam, animorum conjunctionem, & (ut proprio ipsius verbo utar) correspondentiam, quæ inter Galliam & Poloniam ab antiquo esset, & etiamnum perseveraret, Majestatem suam Regem Christianissimum, Poloniae Principem dimissurum; eam tamen conditione ut in Poloniam revertetur. Quod Nuntio Regio acceptante, ilico subjunxit Cardinalis, se spe magna & fiducia quadam ductum quidem id promittere, sed, quoniam solus, hac in parte, determinare quicquam & concludere haud præsumeret, ad Majestatem suam, Parisios illi eundum esse; à qua ultimariam voluntatem, & plenariam satisfactionem, & auditurus, & habiturus esset. Interim Nobilem aliquem primum, qui Seren: Johannem Casimirum Poloniae Principem, Salonæ cum Ludovico Valesio Comite, Provinciae Gubernatore, quotidianis venationibus, equestribus exercitiis, aliisque, celsitudini & dignitati ejus convenientibus, recreationibus vacantem, cum conviseretur, in provinciam ablegandum.

Cum, hæc omnia non displicere sibi,

M

Deb.

98
*Debscio mi-
 nucandi de
 dimisso Galli
 causas deten-
 ti Principis
 divulgant.*

Debscius, rem non aliter se habere penitus
 persuasus, ostendisset, Peronâ Lutetiam di-
 cedenti litteras commendatitias pro aditu
 ad Regem Christianissimum, & expeditione
 facili concilianda, ad Chavignium, supre-
 mum Secretarium Regni, communicavit;
 quæ deinde tanti ponderis & earum virium
 fuere, ut, antequam Vladislai ad Ludovi-
 cum, Regis ad Regem litteras, Christianissi-
 mo tradere impetraret, prope tempus duo-
 rum mensium elaberetur. Quin imo tunc
 primum, cum Cardinalis Principem liberta-
 ti pristinae restituendum Nuntio Regio pro-
 misisset, causæ & occasiones detentionis, an-
 tequam Regi ejus insinuarentur, per modum
 hebdomadalium relationum (quas Galli No-
 velles, Germani *Postzetting*, seu *Avisen*, Ita-
 li *Gazzetta* vocant) indulgente Christianissi-
 mo Rege, Parisiis vulgatæ sunt. Quas è Galli-
 co in Germanicum fideliter translata, ego
 rursus, integritate pari, latius donatas, lecto-
 ri curioso hic subijcio.

*Causa & oc-
 casiones de-
 tentionis
 Principis à
 Galli vul-
 gata.*

*Postquam diversorum hominum, de capti-
 vitate Johannis Casimiri Principis, Fratris Po-
 loniæ Regis, diversa passim referentium, infor-
 matione varia, quid cuiq; potius credendum, flu-
 ctua-*

Et uare plurimos compertum est, gravitate rei sic exigente, hanc relationem bono publico vulgare, visum fuit. Cum Princeps hic, omni occasione, ingentem erga Domum Austriacam zelum, prompto armorum suorum usu, jugiter ostendisset, manumq; maximam illorum Zaporoviensium, tumultu crebro & rebellionem celebrium, Cosacorum, jam dudum in servitium Regis Hispaniarum coactam, à Borysthene & Ponto, Euxino adduxisset, ut cum iis, armorum beneficio, in Galliam penetraret, initio superioris anni præfectura Portugallia provisus est. Vix autem, ut in qualitate Proregis decentius compareret, se præpararat, quin mox alia quoq; præfectura militari se obstringere determinaret. In hunc finem personas sexaginta, & inter has (ut de reliquis aulicis ejus taceam, qui tamen omnes ad propositum ejus habiles fuerunt) Konopatscium, virum, tum naturæ beneficio, tum experientia magistrarum, in omnia formatum, & linguae Gallicæ (ut qui hoc in Regno multo tempore commoratus fuit) peritissimum, assumpsit. Cum quibus omnibus, incognitus Italiam ingressus, Mediolani, summo cum honore, exceptus est. Octo etiam triremes illas, ultro pro transfretatione in Hispaniam oblatas, recusavit, & Genuensis Reipublica tri-

remem, suo proposito, aliena explorandi (prout in magna parte Provinciae & portubus ejus fecit) magis oportunam, ingressus est. Quamprimum ergo Genuensi portu solvit, S. Margarethæ insulam lustravit. Cumq; ad S. Turpinum, recessum aliquem, quo triremis aliquantò tempore absconderetur, invenisset, biduum lustrando portui, Civitati, cunctisq; locis notatu dignis, sedulo impendit: hoc etiam inter cætera non neglecto, ut ipse solus manens, suos omnes diversis hospitijis segregaret. Quin etiã, ad suspiciones quaslibet, quenquam suæ dignitatis præsentem esse, levandas & evitandas, ut ejusdem conditionis familiares jugiter unà versabantur. Cæverat enim Princeps, ne quispiam è suis, toto hoc itinere, in prandio, cana, alibi, honorem, sibi exhiberi solitum, deferret. A S. Turpino, ut terra, cum suorum paucis, Massiliam equitaret, vel tempestas, vel nausea marina, vel alia ignota quædam causa, eum movit. Quo in itinere Telonem Martium deflexit, ibiq; quinta die, Civitatis situm, portum, munitiones, & naves Regias, scrupulose visitans, tandem Massiliam perrexit; eiq; urbi, tam intra quam extra mœnia, curiosius lustrandæ, quatrividuum impendit. Interim triremis ejus, die integra in portu Alla citta commorata, inde ad castellum

If vela fecit, ibiq³ comitatus ejus in terram de-
 scendens, mox ab invicem, in plura sed modica,
 consortia, variè segregatus, diversoria Massilien-
 sis urbis occupavit; nec ex eo plures unquam unà
 commorari, quam tres, visi sunt. Insequentis
 diei mane, quæ 9 erat Mensis Maij, ceu incogni-
 ti & peregrini, unus post alterum, cum suo Prin-
 cipe, triremem iterum omnes ingressi sunt, & cir-
 ca meridie portum Turris de Bouc (qui, Hispani-
 am & Barcinonem versus, Provinciæ postre-
 musest) intrantes, consueto more & simulatione
 solita, in oppositum oppidum Martegues diver-
 terunt. Cum autem in locis omnibus, in quibus
 fuerant, jam proditi essent, veredarius Comitis
 Valesii Provinciæ Gubernatoris, cum litteris
 creditialibus à Domino Champinio, ad Domi-
 num Nargonium ejusdem loci præfectum, cum
 ejusmodi mandatis supervenit; ut quoquo meliori
 modo Geuensis Reipublicæ triremem, cum per-
 sonis in ea omnibus alicujus conditionis, & præser-
 tim Johannem Casimirum Poloniae Principem,
 (qui, licet dignitatem nomine & persona aliena,
 tegeret, ab iis tamen qui in Polonia aliquando fue-
 rant, jam agnitus & notatus esset) in potestatem
 suam redigere ne tardaret. Hic præfectus, cui
 provec̃ta ætas, in rebus ejusmodi, experientiam

sufficientem dederat, mox sex grandiores machinas (Basternas nominatas) portum versus direxit. Ne autem vim parare videretur, nec occasionem vel causam ullam suspicandi (ne forte qui in triremi erant, hac animadversa, levatis anchoris, mare versus remigarent) circumspicientibus præberet, tormenta illa bellica, ad id ordinatis corribus terra plenius, texit & abscondit, & præsidarios ea cautela in ordines digessit, ut, præter excubias & vigiles ordinarios, nullus horum notari posset. Ipse etiam in extremitatem exigui propugnaculi, ad littus siti, in persona propria concessit. Inde ad præfectum triremis misit descendere ne gravaretur, de piratis Algerianis & Bysertanis nonnulla sese, quæ scire ejus plurimum interesset, communicaturum. Quo se excusante Gubernator iterum & tertio rogare non destitit, quoadusq; præfectus triremis, in aliam mentem actus, in scapham littusq; descenderet, & in castellum deduceretur. Post eum Konopatsciis, qui Legatum se Regium venditabat, & tandem ipse Princeps, cum aulicis & officialibus suis præcipuis viginti quatuor, pari calliditate in scapham littusq; tracti, castellum subierunt. Quibus deinde Gubernator exhibitæ civilitatis suæ gustum reddidit, & lamentationibus eorum ob-

vian.

viando, ejus status, conditionis, & Qualitatis personam, absq̃ publicæ securitatis litteris, hoc regnum ingredi, ut fecisset ille, non oportere, Principi insinuarit.

Hæc autem ut congruant veritati, quoniam è supra memoratis, & ipsius historiæ *In pleriq̃ falsa ostenduntur.* contextu, lectorem æquum & prudentem perspicue videre jam confidimus, plura de hisce dicere supervacaneum existimamus. Neq̃ enim in re clarissima, apologiam scribere necessarium est, vel tam augusta manifestæ veritatis majestate prostituta, hisce futilibus & frivolis respondere. Quis enim unquam Johannem Casimirum Poloniæ & Sueciæ Principem, cum Zaporoviensibus Cosacis, aut Gallorum, aut Germanorū etiam, in Germania vidit? Jam Johannem Carolum Comitem Konopatscium, verè Legatum Regium, & spiritus etiam & generositatis Regiæ virum, nec se alium, aut ultra dignitatem unquam leviter venditantem, & summæ dexteritatis, & in Gallia, & Gallicæ linguæ gnarum fuisse, non ignoramus: sed hoc etiam, non explorandi, sed studiorum gratia, olim Parisiis commoratum: sed integræ conscientiæ, nec sago sed togæ natum; quiq̃ data cælo indole,

& pru-

& prudentia sua, in quantum quidem humanæ conditionis sensus patiuntur, Divinæ æmula; tum & altis sapientiæ præceptis, ad concordiam potius & unitatem, quam cognata, præsertim Christianorum arma, humanum genus disposuisset. Certum etiam è comitatu, triginta sex non sexaginta personarum, nullum professione militem fuisse; nec arma nisi in defensionem, & injurias, suas & aliorum, propulsandas, more Nobilium, lateri accinxisse. Sed hæc, & plura hisce similia, fingere & vulgare placuit, ne detentio illa Principis, qualis erat, esse videretur.

Principis Polon: mandata ad Secretarium, & litteræ ad Summum Pont:

Interim Salonæ Princeps non tantum arctius, sed manifesto etiam ipsius vitæ suæ cum periculo, custodiebatur. Nam, peste passim urbem populante, contagiosa illa lues, familiam Principis etiam invadens, Henricum Korssium Nobilem & Cubicularium suum, cum formidine, metu, & dolore omnium, viginti quatuor horarum spatio, ad plures rapuit. Quare Princeps, tam vicino malo, & vitæ periculo, cum reliquis consternatus, cum, expeditione Anni 1638 jam finita, & Rege Parisios reverso, nihil horum quo-

quorum Prælatus (de quo supra) spem fecerat, in effectum deduci; se etiam indecentius, & cum manifesto jam ipsius vitæ periculo, servari videret, Basio Secretario suo scripsit, ut Cardinalis, & reliquorum Ministrorum Regionum, reditu non expectato, & frustra, toties quæsito, aditu neglecto, se ipsi Regi quoquo modo insinuare, & propriis ejus manibus, litteras (quas abeunti dederat, & paulo infra subijciemus) tradere, & præsentem rerum suarum statum, tum & periculum, in quo versaretur, explicare, & Regem Christianissimum, de detentione sua violenta, despectu, injuriis, & quam indecenter à Ministris ejus haberetur, plenius informare, non dubitaret. Simul etiam, hisce litteris clam Romam directis, summo Pontifici, quem pro se intercessisse, ab eodem Secretario suo jam didicerat, gratias egit.

Beatissime Pater,

DUO acerba mihi contingere in hac innocenti captivitate meas: unum, quod tam in persona, quam per litteras, prohiberer dare satisfactionem Regi Gallia, eorum quorum incusabar; secundum, quod non sim permissus indicare ulli meorum, hanc calamitatem meam, multo minus ab

externo aliquo consilium aut opem implorare.
 Prævertit Sanctitas vestra non vota, sed merita
 mea, interpellando pro me apud Christianissimum
 Regem. Quam paternam sollicitudinem, æterna
 prosequar semper gratitudine, quamvis
 apud animum præoccupatum minus efficax ex-
 stiterit. Nescio quid unquam vel ego, vel meo-
 rum quispiam deliquerit in Domum Borboniam,
 quod tanta castigatione expiem. Privata ratio-
 nes me in Hispaniam; tædium maris in hospitium,
 non portum Gallicum, impulit: utrumq; compas-
 sione, non punitioe dignum. Hinc tamen accusor
 hostis Gallorum, & explorator Regis Hispania-
 rum. Miror hæc aliquid momenti habere apud
 illos qui me Principem norunt, & quidem libe-
 rum nulliq; adstrictum. Quæ utilitas me Gallo-
 rum esse hostem? Quæ dignitas me Regis Hispani-
 arum esse exploratorem? Affligor intime, Beati-
 tissime Pater, me ob tam frivola, quantum jam
 teneri Menssem; morosi Decurionis subijci impe-
 rio; angustis includi parietibus; & custodiri ut
 reus læsæ Majestatis, nec ab ullo honesto visitari.
 Impetravi tandem ut ex meis aliquem, cum in-
 formatione, ad Curiam mitterem: feci, scripsiq;
 manu propria, Regi, Reginae, Cardinali, & Ca-
 pucino; penes hos enim intellexi regimen esse Gal-
 lia-

tiarum. Verum, à 6. Junij, hucusq̃, nec Secretarius meus potuit habere audientiam, nisi apud Capucinum, nec ego, vel à minimo horum, ad meas responsum. Quamvis hic neglectus, si ve contemptus, multum me afficiat, attamen supra modum dolorem auget, quod Eminentissimus Cardinalis nuper responderit Genuensium Residenti, se Hamburgum scripsisse, ad Suecorum Agentem, ut is à Suecis intelligat, num persona mea aliquid obsit, aut obesse possit, bono Regni Sueciae, cæterisq̃ Confederatis Galliarum. Novit Sanctitas Vestra, non alio titulo nos excludi ab hæreditaria Suecia, nisi Religionis Catholicæ; nec id ignotum Sanctitati Vestræ, quomodo nuper, agentibus Gallis, viginti sex annorum inducijs, circumventi & prohibiti simus, à repetenda, ad tempus, patria hæreditate. Quid hic agent Sueci de me, qui solus fere supersum, in quo spes adeundi hæreditatem olim vigere potest? Quam inique autem ab Eminentissimo Cardinale, parricidis obijciar, Sanctitas Vestra consideret. Vel enim, ejurare jus & titulum Regni, me Sueci cogent, vel efflare animam. Vindici Deo committo hanc meam, Domusque meæ Regiæ injuriam; de qua, apud solam Sanctitatem Vestram, conqueri, mihi licitum putavi, confidentia paterni affectus motus; à quo ut nun-

quam deferar, sed æternum conserver, humillime, ad pedes Sanctitatis Vestræ me prosternens, eosq̃ exosculans, oro & obsecro,

Sanctitatis Vestræ,

Salonæ Anno 1638

1 Augusti.

Obedientissimus Filius,

JOHANNES CASIMIRUS
PRINCEPS.

Ejusdem litteræ ad Nuntium Apostolicum Parisiensem.

Bolognetium autem Nuntium Apostolicum & Episcopum Asculanensem, quem Pontificis litteras Regi tradidisse, & pro liberatione sua zelosius egisse, & locutum esse, ab eodem Secretario suo acceperat, ad perseverandum in ea benevolentia, hisce litteris animavit.

Illustrissime Reverendissime Domine.

INtellexi ex litteris Secretarij mei, sedulo & magna cura, Illustrissimam Dominationem Vestram, agere de liberatione mea: pergratum id mihi, & omni gratitudine, Illustrissimæ Dominationi Vestræ, à me compensandum. Sorti vero meæ adscribo, quod tantorum hominum patrocina, parum in mea causâ, apud Regem Christianissimum valeant; cujus implacabilem offensam, quomodo vel ego, vel Domus mea Regia meruerit,

ne-

nescio. *Simplici & candido animo descendi ex
triremi in hospitium Gallicum, fatigatus ab agi-
tatione maris: hinc proditor & explorator præ-
sumor, captivus, ab hominum conversatione pro-
hibeor. Aliud, præter hoc, crimen nescio, propter
quod, in fortuna, fama, & dignitate, tanta jactu-
ra, à Rege Christianissimo, afficiar. Deo & tem-
poricuri innocentiae committo. Illustrissima
Dominatio vestra, ut cepit, sic in posterum ad-
huc conetur promovere causam meam, apud Re-
gem Christianissimum; cujus animum flectendum
ad meliorem informationem non dubito. Salone
Anno 1638. 1. Augusti.*

*Illustriss. ac Reverendiss. Dominationi Vestræ,
Addictissimus,*

JOHANNES CASIMIRUS
PRINCEPS.

Bolognetius, ut desiderio Principis quam-
primum satisfaceret, Regis aditu iterum im-
petrato, acrius pro liberatione ejus institit.
Sed Rex, repetitis iis, quæ eidem ante dixerat, *Nuntij Apost.*
tantum hoc adjecit; se, cautione sufficienti *Saluzij. &*
interposita, Principem dimissurum. Idem *Secretarij*
& Saluzio Genuensis Reipublicæ Legato, & *Prin: conatus*
aliis deinde dictum. *frustranci.* Secretarius autem

exequi jussa sui Principis conatus, sequi Regem, frequentare aulam, & occasionem commodam quotidie venari haud destitit: quam tandem etiam, ad S. Germanum, Rege à Regina ad conclave suum se recipiente, se nactum putans, Bassonetio Belga Nobili (quem à Principe, unâ cum Secretario, Parisios missum, supra diximus) sinistro lateri progredientis, & magno Nobilium globo stipati Regis, se applicante, ipse, literas manu levans, ejus dextero se insinuavit. Et profunda reverentia, solenni corporis inclinatione, propius accedens: *Rex Serenissime Domine Clementissime*, inquit, *hæ sunt litteræ Johannis Casimiri Poloniae Succiaeque Principis, S. R. Majestatis Vestrae cognati & Servitoris, qui juxta ordinem & mandata suæ Majestatis, detentus & duro carceri mancipatus, per me Secretarium suum, Majestatem Vestram submisit rogat, ut hæc legere, & ex ijs despectum & rigorem Ministrorum Majestatis Vestrae, intelligere dignetur.* Vix Secretarius hæc paucula elocutus erat, cum Rex, à leva Bassonetium ignotum, & inclinato corpore, pariter supplicantem videns, non receptis literis, subito, ex horum medio, se proripuit, & anteambulonibus, dextera
leva-

levaqué; in partem actis, ad conclave proximum festinans, ejus ostium manu propria aperieris, manu propria pariter post se clausit. Inde custodiarum suarum præfecto, Comite de Trema, arcesseri jussu, cum eo, ad dimidium circiter quadrantem horæ, inambulans, quædā contulit. Quæ, cujus sensus fuerint egressus custodiarū præfectus, mox aperuit. Hic enim Secretarij, inusitata hac, tumultuariò subducentis se Majestatis, facie consternati & stupentis præhensa manu, eumqué; in aulam majorem ducens, mirari Majestatem suam audaciam ejus, ait, quâ, tam prope eam accedere, & literas sui Domini tradere, præsumpsisset. Et si forte in Polonia mos ejusmodi inolevisset, apud Regem Christianissimum id inusitatum esse. Quapropter, si ad Majestatem suam literas haberet, Comiti Chavignio, ut supremo Secretario Regni, eas traderet, &, jussu Regio, ad S. Germanū porro ne compareret. Cui Basius, nil à se, quod admirationem Regiam mereretur, profectum videri, respondit, nec aliter, quam fecisset, facere potuisse. Quippe, præsentia Cardinalis toties quasita & negata, tempori inservire, &, arrepta occasione, Majestati suæ, itinerantis, Cognati, Amici, nunc autem

autem, ex meris suspicionibus, etiam captivi Principis, statum aperire debuissē. Præsertim cum Salonæ, grassante passim contagiosa lue, Cubiculario Principis etiam correpto, &, intra horas viginti quatuor, immaturè mortuo, præsens periculum ulteriorem moram haud permetteret. Adeoq; Majestati suæ, hanc unam gratiam indulgeret, ut Princeps, Salonâ, in locum alium deductus, manifesto saltem vitæ periculo subduceretur, supplicaturum fuisse. In tali casu & necessitate, imo minoris etiam momenti, quemlibet suæ Majestati Regi Poloniæ, non tantum literas & supplices libellos tradere, sed ore tenus etiam loqui posse; ut quæ gratiam, & clementiam suam Regiam, hac in parte, nulli mortalium negaret. Quod autem, jussu Regio, Principis sui literas ad Majestatem suam, Comiti Chavignio, primo, seu Magno, Secretario Regni, tradere præciperetur, id se facturum; ad S. Germanum vero in posterum non comparere, in hoc se excusari petiit. Non posse enim non, in hoc à suo Principe ad Regem Christianissimum ablegatum, ratione detentionis & liberationis ejus, gratiosum responsum sollicitare. Hoc etiam sibi persuadere, Ma-

Ma-

Majestatem suam, minime ejus Principis, qui ex clementia ejus Regia indies se libertati pristinae restituendum sperat, Secretarij præsentiam ægrius laturam. Ad hæc Comes de Trema, quæ dixisset jussu Regis sui se dixisse, id consilij autem etiam à sua parte suppeditare, ne ad S. Germanum, præsertim ad aulam Regiam, porro compareret, ne forte impingeret aliquando, & devorare deinde cogeretur, quæ gustui & palato ejus minime placerent.

Sic Secretarius expeditus, à Rege, ut jussus erat, ad Chavignium divertit, eiq; tandem hæc litteras, secunda Junij à Principe ad Regem scriptas, post tanti temporis intervallum, tradidit.

*Secretarius
litteras Prin-
cipis Chavi-
gnio tradit.*

Rex Serenissime Domine Cognate &
Affinis Charissime.

Mensis elapsus est, quo detineor, in terra Majestatis Vestrae, ab Officialibus hujus Provinciae. Non dubito innotuisse hanc meam detentionem Majestati Vestrae (quodq; ab inscijs delatoribus fieri solet) incertis exaggeratam causis & argumentis. Nemo tamen rerum mearum ita conscius est ut ego ipse, nec dignior cui arcana potius mea aperiam quam Majestas. Optavi

Rex Christianissime, sæpius vel scripto, vel coram
 Majestate vestra, rationem hujus itineris mei
 reddere. Verum nihil iniquius sensi, quam hoc
 mihi à Ministris Majestatis Vestræ negari. Ita
 fontibus (quibus humanæ leges experiri omnia
 juris remedia permittunt) hætenus deterior ex-
 titi; sic ut nec innocentiam meam declarare, nec
 calamitatem, quam patior, mihi liceat apud Fra-
 tres meos, totâq; Domû Regiâ, deplorare. Nul-
 lo hostili in Galliam animo portus Majestatis Ve-
 stræ attigi, aut ipsas Hispanias petij. Massiliam
 ingressus sum, fastidio maris impulsus, quiescendi
 non lustrandi propositos, cubile non arcana menio-
 rum petij, in quod me vesper intulit aurora extu-
 lit. Principem me esse nesciunt, qui explorato-
 rem calumniantur. Regem Hispaniarum ut
 Fratrem adire volui, non ut Majestatis vestræ
 hostem. Favori utriusq; status meus aptior quam
 odijs. Hoc motu, arma, quondam in Imperio con-
 tra Suecos sumpta, cum viderem Gallos illis so-
 ciatos, deposui, meq; ipsum exauctoravi; inane
 putans offendere à quo nunquam lesus, aut pro-
 ritate qui prodesse quandoque posset. Prudentiæ
 itaque & pietati laudatissimæ Majestatis Ve-
 stræ, hanc causam meam, meque ipsum subijcio,
 & per hunc Secretarium meum, quem vix, ut
 mit-

mitterem, à Gubernatore impetravi, responsum
æquum à Majestate vestra expecto; cui me omni
affectu submitte commendo. Salonæ Anno 1638.
die 2. Mensis Junij.

S. R. Majestatis Vestræ
Cognatus & Affinis.

JOHANNES CASIMIRUS
Princeps.

Cum hisce literis Chavignio ad Regem
discedenti, Basius, quæ superius de contagio-
salueretulumus, repentinam mortem Kor-
ffij, periculum ipsius vitæ Principis, denuo in-
sinuavit, & ut, patrocínio suo interposito, si
non dimitti, saltem in locum alium deduci
Principem, impetraret. Promisit Chavi-
gnius, sed, præter spem, in contrarium omnia
ordinata sunt, & lectis licet à Rege Christia-
nissimo literis, & morte Korffij, ut & pericu-
lo Principis relato, acerrimum mandatum
Provinciae Gubernatori missum est, quo Prin-
cipem, cum Comite Konopatscio, Confessa-
rio, Medico, Chyrurgo, ephebo, & coquo uno
Salonæ arctius custodire, reliquos autem fa-
miliares ejus Avenionem omnes amandare
jubebatur.

Rogat ite
Princeps Sa-
lonæ in aliū
locum dedu-
satur. Sed
manere ju-
betur.

Quæ tanta inclementia jam
quoq;

quoq; desolato Principi, causam præbuit, ut decem è suis, quos inter quatuor cubicularios, in Poloniam remitteret. Quorum primario Theodoro Dönhoffio, Nobilissimo Adolescenti, nunc etiam Cubiculario Regio (Trium Fratrum Poloniæ Senatorum, Gasparis, Magni Ernesti, & Gerhardi, Siradiæ, Parnaviæ, Pomerelliæ, Palatinorum, patrueli) ut Regi Fratri detentionis suæ seriem, Ministrorum Christianissimi in se rigorem, tum præsentem rerum suarum statum, fusius referret, in mandatis dedit. Qui quomodo injuncto sibi muneri satisfecerit paulo infra referemus. Basilius interim Secretarius Principis, Christianissimi jussa negligens, nec Regiarum custodiarum præfecti Tremæ Comitibus minis territus, more solito, aulam frequentavit, & pro Principe suo sedulus, Magnates, subinde licet morosiores, fatigavit. Quinimo, licet etiam à Chavignio pluribus reprehensus, tamen & increpationem ejus, & grave supercilium indignantis tulit, & constantissime apud Regem (quousq; tandem, post bimestre, a suo Principe, cum Bassonetto, in Provinciam revocaretur) perseveravit.

Dum verò sic cu Principe Salonæ, dum sic
cum

cum Secretario ejus, ad S. Germanum procederetur, interim Debski Nuncius ille Regis Poloniae (quem cum Richelianis commendatitiis, pro facili expeditione, ad Chavignium, superius Perona dimissum diximus) aditum ad Christianissimum, ut Regis sui literas ejus manibus consignaret, adhuc quotidie sollicitabat. Et quamvis pluribus septimanis frustra, ad extremum tamen, voti compos, ejus praesentia impetrata, hasce Vladislai Regis sui literas, solennitatibus servatis, Christianissimo porrexir.

Dabski literas Reg: Pol: Gall: Regi tradit.

Serenissimo Principi, Domino Ludovico XIII. Dei, gratia Christianissimo Galliarum & Navaræ Regi, cognato & Affini Nostro charissimo, Vladislaus IV. Dei Gratia, Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czernichoviaeq; Nec non Suecorum, Gothorum, Vandalorumq; hæreditarius Rex, Salutem & omnis felicitatis continuum incrementum.

Serenissime Princeps, Cognate & Affinis Noster charissime,

Magno cum animi Nostri dolore accepimus, quod, cum Serenissimus Princeps Johannes

Casimirus, Frater Noster charissimus, in maritimum Majestatis Vestrae ditionis portum appulisset, eidem certus Majestatis Vestrae Magistratus, insolenti satis cum ausu, tum exemplo, humanitatis & hospitij loco, vim & custodiam obtulerit. Quam vero ob causam, tam aspera sors innoxium, vel indigna injuria pacatum, & ipsa jactatione Sali graviores molestiarum fluctus, Serenissimum Fratrem Nostrum exceperint, animo consequi non possumus. Cum enim ei hospitalitatis tuta jura, & aequitatis communia subsidia, & arcta mutuae necessitudinis vincula (quae Nobis cum Majestate Vestra constanter intercedunt), expendimus, in eam opinionem adduci non possumus, id cum Majestatis Vestrae scitu contigisse: Novit praeclare Majestas Vestra qualis Principibus, qui, dum exteras perlustrant regiones, Regiam fortunam intra privatam personam componunt, favoris ac honoris cultus debeatur, quae securitatis ac dignitatis eorum ratio sit habenda; quo magis Serenissimi Fratris Nostri tam inexpectato & acerbo casu commovemur. Cum verò & sanctum illud, inter Poloniae & Galliae Regnum, firmatae necessitudinis vinculum, quod utriusque gentis sceptris sociaverat, & ipsa novitate clarissima mutuae benevolentiae testimonia,

ac præcipuam, cum Majestate Vestra, cognati sanguinis conjunctionem, in memoriam revocamus, eo tristius, in Serenissimo Fratre Nostro, durioris fortune experimentum, & justissimum querendi argumentum habemus. Etsi vero minime dubitemus, totum id citra Majestatis Vestræ notitiam extitisse, debitumq; Regio sanguini, in ea detentione, cultum constituisse, ac Serenissimum Fratrem Nostrium, sine Nostrarum suffragio litterarum, in honorificum jam libertatis statum restitutum esse, his tamen Majestatem Vestram compellare volumus; pro mutuo, cum veterum necessitudinum, tum æquitatis, jure, à Majestate Vestra postulantes, ut nimium effluens injuriosi Magistratus audacia severiori censura coerceatur: Et Serenissimus Frater Noster, in tam acerba, Regij sanguinis læsione, optatum doloris solatium; ac Nos legitimum à Majestate Vestra (dum ad Nos Serenissimi Fratris Nostri prospera vel adversa spectant) æquitatis remedium consequamur. Quicquid vero in Serenissimum Fratrem Nostrium, in tam insigni injuria, favoris & Officij Majestas Vestra contulerit, id Nos vicissim Majestati Vestræ, mutua gratæ voluntatis testificatione, per omnes occasiones, referre adnitemur; cui prosperam valetudinem, & felicissim-

cissimum imperij statum, à Deo precamur. Datum Varsaviae, die VIII. Mensis Julij, Anno Domini M. DC. XXXVIII, Regnorum Nostorum Poloniae VI, Sueciae vero VII. Anno.

Ejusdem Majestatis Vestrae

Cognatus & Affinis,

VLADISLAUS REX.

*Responsum
& littera
Reg: Gallie.*

Christianissimus honorificè, & cum encomio etiam aliquo virtutum Majestatis suæ Regis Poloniae, litteras accepit, quantum vero ad Principem spectat, non aliter Nuntio huic, quam Bolognetio Nuntio, Apostolico nuper dixerat, & quemadmodum Claudius de Mesmes, cum Legato Suecico Hamburgo suaferat, respondit. Se videlicet, nisi cautione sufficienti, de non vindicando, interposita, Poloniae Principem haud dimittere posse. Inde circumstantias omnes, qualiter sibi caveri vellet, latius explicans, Legati extraordinarij missionem necessariam fore indicavit. Denique, expeditione facili promissa, sed deinde, quatuordecim dierum spatio, quotidie sollicitanti Nuntio, dilata, eum tandem, cum hisce litteris, post è Gallico translatis, dimisit.

Scre-

Serenissimo Principi ac Domino,
 VLADISLAVO IV. Dei gratia, Regi Po-
 loniæ, Magno Duci Lithuanix, Ruffiæ, Pruf-
 fiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolen-
 fciæ, Czernichoviæque; Necnon Suecorum,
 Gothorum, Vandalorumq; Hæreditario Re-
 gi, Cognato & Affini Nostro chariffimo, Ludo-
 vicus XIII. Dei gratia, Gallix & Navarræ Rex
 Christianiffimus salutem.

Sereniffime & potentiffime Princeps, Domi-
 ne Cognate & Affinis Noster chariffima.

TAntundem affectionis animi, ex eo, quod Jo-
 hannem Casimirum Principem Cognatum
 Nostrum chariffimum, Majestatis autem Vestræ
 Fratrem, detinere cogemur, Nos habuimus,
 quantum Majestas Vestra, ex detentione ejus, ha-
 bere potuit. Quamvis enim omnem cum affe-
 ctum Majestati Vestræ deferamus, quem sibi à
 Nobis pollicetur, & cui Nos, ob mutua benevo-
 lentiæ testimonia, præcipue de vinctos agnoscimus,
 haud secus tamen, quam factum est, cum ea per-
 sona, tam arctè Majestati Vestræ, & Nobis ipsis
 conjuncta, facere potuimus. Cum enim conser-
 vatio status, subditorumq; tranquillitas, (quam
 hoc in negotio præcipue consideravimus) cuilibet
 Regi maxime curanda sit, Majestas Vestra (cui

Deus amplissimi Regni gubernacula commisit) ipsa facile, Fraternali affectu seposito, ubi rationes, & circumstantias omnes, Regio ponderaverit animo, non aliter fieri potuisse, etiam judicabit. Cui libet notum est, præfatum Serenissimum Principem Domui Austriacæ, cum qua bellum gerimus, semper addictissimum extitisse: hostibus Nostris, proxime retroactis annis, fere semper se associasse, cum ipsedemq; arma contra Nos sumpsisse, & nunc, hac ipsa etiam tempestate belli, non alio fine, quam ut se Regis Catholici servitio obstringeret, Hispanias petisset: ibi, ut fama refert, alicui Provinciæ maritimæ præficiendus, quo facilius in terras nostras armis suis grassaretur. Hoc intuitu, neglectis passus litteris, seu testimonio publico (quod extranei tamen omnes, qui ditiones nostras, præsertim belli tempore, peragraræ volunt, habere tenentur) ceu incognitus, in Nostra littora descendit; castella, arces, & eam Provinciæ partem, quæ maximè Hispanorum armis obnoxia, eorumque varijs machinationibus pluries petita est, perlustravit. Nuncitaq; Majestatis Vestræ sublimi judicio & prudentiæ committimus, an non totus Nos inculpasset orbis, si eum, portuum, castellorum, totiusq; fere Provinciæ notitiam habentem, cum manifesto periculo Nostro, & Nostro-

rum

rum hostium emolumento, ulterius progredi passum fuissimus? Certe minime dubitamus, hisce consideratis, Majestatem Vestram, Serenissimum Principem, in hac inconvenientia, propria sua culpa, & nimio illo, quo erga Nostros hostes ferebatur, zelo, se præcipitasse, Nosq; securitati bonoq; publico consulentes, ad detentionem ejus, licet inuitos, coactos fuisse, determinaturam. Plurimum vero Nos afficeret, si, hoc præsentis casu, vel minimum, inter nos firmata, necessitudinis vinculum, quod inter Gallia & Polonia Regna, personasq; Nostras, à tot retro annis coaluit, laxaretur; quod quidem, ex parte Nostra, eveniet nunquam. Sanctè enim promittimus & affirmamus, Nos, prout hætenus fecimus, omni tempore & occasione, affectum omnem & gratæ voluntatis testificationem, Majestati Vestræ demonstraturos: quemadmodum fusiùs Domino Dębski, qui Nobis Majestatis Vestræ litteras exhibuit, testati sumus. Idem mentem Nostram, circa liberationem Serenissimi Principis, Majestati Vestræ declarabit; quam Nos quidem (dummodo tales securitatis Nostræ cautiones, quales illi particularius explicavimus, habere possimus) libentissimè concedemus. His autem latori præsentium commissis, Deum precamur, ut Majestatem Vestram,

*cognatum & Affinem Nostrum charissimum, in
sua sancta protectione conservare dignetur. Da-
ta apud S. Germanum in Laye, die XXVII. Octo-
bris, Anno M. DC. XXXVIII.*

Ejusdem Majestatis Vestræ, Cognatus & Affinis,

LUDOVICUS

BUTHILIER.

Debski à
Card: cum
litteris expe-
ditur.

Debski hisce litteris Regis Christianis-
simi instructus, apud Cardinalem (qui jam,
ex Picardia, Parisios & Ruellam suam redie-
rat) ut cum primario illo viro, quem ad Prin-
cipem, honoris & visitandi gratia, in Provin-
ciam mittendum, Peronæ dixerat, eo se con-
ferre, & Salonæ Principe Salutato, per Ita-
liam & Germaniam, in Poloniam redire, in-
dulgeret, sollicitabat. Sed hoc illi non tan-
tum prima facie negatum est, sed nec ullum
quidem unquam, qui ad Principem, aut mis-
sus, aut mittendus esset, ordinatum compe-
rit; prout hoc etiam, quod à Cardinale pari-
ter relatum erat (Principem nimirum vena-
tionibus, equestribus exercitiis, & aliis re-
creationibus, cum Ludovico Valesio Comi-
te, Provinciæ Governatore, indies vacare)
aliter se habere didicit; cum Princeps non
tan-

tantum Salonæ mœnibus & arci, sed cubiculo etiam jugiter inclusus, eundem Provinciæ Gubernatorem nunquam, nisi literis, cognovisset Quin imo etiam Cardinalis, Debscium, meridiem meditantem, præcipiti Authumno, in Septentrionem ire, & eo tempore sævientibus procellis, maria navigare jussit; & per Hollandiam fretumq; Cimbricum, ad suum Regem, cum hisce quoq; suis literis, dimisit.

Serenissime ac Potentissime Rex.

NON dubito quin, postquam Majestas Vestra rescierit quibus de causis Serenissimus Princeps Casimirus in Gallia detentus fuerit, id factum mirari desinet. Ille in Hispaniam, inter quam & Galliam, ab aliquot annis, apertomarte, ut Vestræ Majestati notum est, certatur, se totum illi addicturus, migrabat. Cum posset in Regnum illud, per medium mare mediterraneum secure transire, maluit maritimam Provinciæ Galliæ oram, quam sæpius Hispanus adoriri conatus est, invisere & observare. Novit optime Majestas Vestra Regnorum securitatem in eo versari, ut, difficillimis præsertim temporibus, habeatur ratio personarum, quarum aut auctoritas aut perspicacitas, præjudicium aliquod Re-

gnis afferre solet. Qua quidem ex causa adducti
hujus loci Magistratus, sui officij esse existima-
runt, excursionem istam prohibere. Inscio Rege
interceptus est Princeps, jam vero sciens sua
Majestas sinere non potest liberum abire, nisi
omnino præcautum sit, eum nihil molitum iri ad-
versus Galliam. Interea eo cultu excipitur, quem
postulat personæ dignitas & locus. Hinc cum
exierit maximo honori ducam, si ei meæ, erga Ve-
stram Majestatem, observantiæ testem animum,
aperire possim, & quæcunque optabit officia præ-
stare. Datum Ruellæ, 10. Novembris 1638.

Vestræ Majestatis

Obsequentissimus Servus,

ARMANDUS CARDINALIS
de Richelieu.

Rex Polonia
Legatum ad
Venetos,
Principem
Parmen: &
Genueses
mittit.

Interim ad Vladislaum Regem, tum ad-
huc Austriacis, Viennam ultra, thermis oc-
cupatum, Theodorus Dönhofius (quem su-
pra, cum aliis, à Principe, in Poloniam dimis-
sum diximus) advenit. Quo viso Rex (qui
huc usq; , nisi literis, Fraternalæ detentionis se-
riem, haut compererat) de rebus singulis
scrupulosius interrogavit. Cui Dönhofius
deinde ore tenus, totius itineris, navigatio-
nis, infirmi & nauseabundi Principis in Pro-
vin-

vinciam egressus, Nargonij Præfecti Gallici
dolosiprocessus, violentiæ, hostilitatis, de-
tentionis, translationis, despectuum, & re-
rum omnium, ad id usq; temporis quo Salona
profectus fuerat, circumstantias omnes;
tum & (quod inaudierat, & Rex quoq; literis
Lutetia jam didicerat) non nisi cautione in-
terposita, & quibusdam conditionibus pa-
rum revera licitis, dimittendum Principem,
fusus enarravit, &, singula miranti partim &
indignanti, explicavit. Quare Rex, haut con-
tentus, Baronem Franciscum Bibbonium,
suum in Aula Cæsarea Legatum Ordinarium,
literis, ut vocant, Credentialibus instructum,
ut Legatum extraordinarium, ad Rempu-
blicam Genuensem, è cujus triremi in terram
coactus fuerat, pro absoluta ejus liberatione,
misit, &, per ditionem Venetam euntem, ea-
dem opera, eandem Rempublicam, Galliæ
amicam, inde Parmæ Principem (ut eorum
officia, hunc in finem, una requireret) brevi
divortio, salutare jussit. Quo peracto, Rex,
thermis jam sufficienter usus, 20 Octobris,
Vienna Austriæ discessit, &, in Moravia oc-
currente & salutato Cæsare, nulla tamen
(Gallis licet minime id credentibus) fæde-
rum

rum vel armorum, toto hoc itinere, mentione facta, in Poloniam regressus est. Bibbonius autem, in commissis sibi sedulus, octiduo post discessum Regis, 28 Octobris, Viennam descens, 18. Novembris Venetias ingressus, & à Republica honorificè susceptus, paulo post in Collegium admissus est. Ibi, solenni more, affectus probioris S. R. Majestatis Domini sui Clementissimi, erga Serenissimam Rempubli- cam, declaratione præmissa, quam injustè, quam violenter, Principem Fratrem ejus, nulla data causa vel occasione, Gallia detinisset, & porro detineret, facunde differuit, & desiderium sui Regis desuper exposuit. Scilicet ut Respublica auctoritatem suam interponere dignaretur, quò, re adhuc integra, Princeps libertati pristinae restitutus, causa novorum motuum non existeret. Non esse enim pertinacia, Potentissimi Regis Fratris indignationem proritandam; cujus vires, Orienti & Septentrioni cognitæ, licet procul Gallia forsan viderentur, tamen, modernorum motuum beneficio, opinione celerius & facilius, appropinquare posse. Et cujus armis, Tyram ultra, Hierassum, Borysthenē, Tanain, Bosphorum, & Volgam, regiones lon-

longius & in alia parte Mundi positæ, non ita pridem, obnoxia fuissent; Campaniam & Piccardiam, Rhenum ultra & Mosellam, proximiores terras, utiq; oportunas etiam esse posse. Ad hæc Amplissimus Senatus Venetus, Rempublicam, ad primum nuntium decedenti Principis, graviter indoluisse, & novorum bellorum, imminetibus præsertim, Turcarum armis, in Orbe Christiano metu, statim Angelum Corrarum, suum apud Regem Christianissimum Legatum ordinarium, ut omni meliori modo, de liberatione ejus ageret, monuisse. Nunc vero, ad tanti Regis petitionem, nova commissione Legato missa, acrius acturam; ac demum etiam, si opus foret, Legatum extraordinarium, quocitius æquo tanti Regis desiderio satisfaceret, Parisios missuram. Bibbonius, cum pro oblationis Reipublicæ gratias egisset, & hanc benevolentiam ejus scripturum se suo Regi promississet, Venetiis, ad Parmæ Principem, discessit: qui eum non tantum humanissime suscepit, sed etiam, audito Regis desiderio, se in propria persona, ad Regem Christianissimum, iturum respondit. Sed Bibbonius, gratis pro zelo nimio relatis, cum, pro offi-

ciis se instare tantum, professus esset, & ille
fufius obtulisset, valedicto Principi, Mediola-
num, inde in Liguriam perrexit. Sed ante-
quam eum Genuam introducamus, relictis
vestigis, nonnihil in Poloniam redeamus;
eandemq, Discesium, Oceano mariq; Bal-
thico hyberno tempore transmissis, saluum ta-
men & incolumem ingredientem videamus.

*Debscy in
Pol: reditus,
& Archiep.
Gnes luttet
ad Claudium
de Mesmes.*

Hic, molestiarum longa periodo supera-
ta, quum Sarmatiam intrasset, Regiq; literas
Christianissimi & Richelij Cardinalis tradi-
disset, conditiones etiam quibus Principem
dimitti Gallia placeret, fuse retulisset; eas
etiam, ut audierat, & aliunde quoq; in Polo-
niam scriptum erat, à Claudio de Mesmes,
Regis Galliarum, ad Septentrionales Provin-
cias, Legato suggestas, Regi ipsi, & Magnati-
bus Polonis insinuavit. Quod passim qui-
dem indignationem apud omnes, maxime
tamen apud eos movit, qui virum illum,
transactionis viginti sexennalium inducia-
rum tempore, ut & post, summis in Polonia
honoribus affectum, sic benevolentia suæ re-
spondere non debuisse existimabant. Adeo-
que & Johannes à Lipic Lipski, recens à Cul-
mensi & Pomesania Episcopo in Archiepi-
sco-

scopum Gnesnensem, Primatem Primumq;
Regni Principem assumptus, etiam ipsi Clau-
dio de Mesmes, Hamburgi adhuc tum com-
moranti, elegantissimis hisce literis aperire
& objicere non dubitavit.

Excellentissime Domine Legate,

Litterarij inter nos officij silentiū rumpo prior
ultro & libens, sed præterea invitatu Kalen-
darum Januariarum, (quæ vota & voces amico-
rum eliciunt) aditæque mihi Principis, hoc in Re-
gno, dignitatis, ac litterarum, ab Illustri Domino
Barone Carolo Davagour Gedano ad me scripta-
rum, in quibus amicitiam nostram refricat. Ami-
cè id ille quidem, & nobis per jucundè, sed, si tan-
quam apud immemorem, prorsus otiosè. Impres-
sam enim pectori gero tanti viri memoriam, qua
illum colo etiam absens & silens. Itaq; (quod occa-
sio scribendi & argumentum fuit) auguror Ex-
cellentiae Vestrae novæ anni felix exordium, pre-
corq; ut is, multiq; deinceps, per continuos ei felici-
tatis atq; gloriæ accessus, auctusq; exeant. Simul
exolvo officium Amicis viris suetum, sed mihi
alio quam vulgari hoc nomine primum; cum Ex-
cellentiam Vestram certiore facio, me ad pri-
matum Regni, judicio & beneficio Regio, esse
profectum; quod scio uberiori fore vobis gaudio

quam mihi sit, oneris & virium conscio. Erit certe eo majori auctoramento benevolentiae meae erga Excellentiam Vestram, uti voto, ac vaticinio, id fortunarum mihi hic pridem auguranti. Hoc officii genere, affectu prolixius quam verbis, defuncto, mihi sanctius superest, utpote conscientiae & existimationi obnoxium. Sinite modo, vir Nobilissime, vobiscum agi, ut paucis ante annis, in sua vi illa nostra consuetudine, intimè & familiariter. Id candor utriusq; nostrum poscit, & cura amicitiae, quae, nisi nuda & aperta sit, in fucum degenerat; id etiam praesens literarum officium, à quo capi, ne fucato silentio corrumpatur. Rem nudè aperio. Ad famam detenti Johannis Casimiri Principis à Vestratibus, sicuti universus hic Sarmaticus orbis dolore & fremitu inhorruit; ita publica, eo nomine, querela & indignatio in Excellentiam Vestram incubuit. De Proscenio, & ipsa tristis tragediae Scena, quoq; per Excellentiam Vestram, hic adhuc praestructis, horret animus credere; neque hic facile fidem fama inveniet, apud me nunquam. Constantior vox est, non hic nata, sed litteris popularium Vestrorum delata, auctorem fuisse Excellentiam Vestram, non quidem ut Princeps interciperetur, sed ut interceptus detineretur. Ajunt enim ab

Re.

Regia vestra, dum atroci facto cunctabunda hæ-
reret, sensu vestro explorato, triste hoc detentionis
decretum stetisse; tanquam rebus Gallicis, vobis
adstruentibus, oportunum. Fidem authorum,
etsi non levium, haud existimo: sed, ut (quod cre-
dere malim) laboret, æque mihi acerbum hæc de
magno, & in primis amico viro, percrebuisse; tum
de illo præterea, qui nuper amor nostræ Regiæ, no-
strorum castrorum, nostri septentrionis habeba-
tur. Cujus honori Rex, Senatus, miles, obsecun-
dant. Cujus favori datum, ut victoriam, Re-
gna, Provincias, pacificatoris authoritati postha-
beremus. Quem favor publicus eo extulit, ut pa-
cem suo prope arbitrio sanciret, & de æmulo Ora-
tore triumpharet: quemq; hinc secuti in Galliam
Regij favores magni illi, nec fortassis evanidi,
quantumlibet impari stylo delati. Non exaggero
ista, neq; alia memoro, uti muneri, & personæ, ju-
re tributa, à vobis etiam tum magnificè prædica-
ta, & grato pectori condita. Memini enim (vi-
de, mi Domine, quam amor tenax sit) vos inter
alia, quæ hic Memmius altilogus pandebat oracu-
la, Thorunnio ultra Vistulam, ad figendum in
Polonia pedem, progressos dixisse. Teneote Po-
lonia, & non manibus ut ille Africam, sed
grato & memori pectore. Verum enimvero

quā tam cito, eodem pectore, tam atrox prodire
 potuit decretum? quo adeo indignè in sanguine
 Regum nostrorum, & vestrorum innoxij, plecti-
 mur, ut profecto sit quod æque amicū pectus re-
 fellat ac doleat fidem hic passim haberi. De Re-
 ge & gentibus vestris non est querendi locus. da-
 mnante jam illos orbe Christiano. Quāquam,
 meo quidem iudicio, haud merito, ob paucorum
 culpam, omnes vapulent. Ipsi vos equidem, si
 hanc in oras rediretis, vobis, vel ob legationis ve-
 stræ gloriam, ut reor, non ingratas, & quæ nuper
 (memori & conscio loquor) Gallicis encomiis per-
 sonabant, aliā modo cantilenam, alias Musas audi-
 retis, quam quibus Poëtæ Palatini, Regis, & Ora-
 toris Gallici, laudes cecinere. Audiretis, inquam,
 En qui præ cæteris gentibus Galliam coluimus, ceu
 genio & affectu germanam, quam cogimur da-
 mnare in nobis tam proclivem sensum; nunc pe-
 jus quam ab hoste, eoq; incivili (ut ipsi civiliter
 loquamur) multati. En qui Principem Gallicum
 in solio posuimus, vos Galli nostrum prope in er-
 gasulo; qui vestrum fecimus Regem, vos no-
 strum captivum. Nempe ut beneficium injuria,
 honorem probro, Coronam sceptrumq; prope com-
 pedibus pensaretis. Sed ut admiseritis id neque
 in amicos neq; in benemeritos; at fas & æquum,

at cælum, Religio, sanguis, jus gentium, ipsaq; societatis humanæ necessitudo, nescio an non vim passa cælum orbemq; appellent: saltem noster iste Sarmaticus, innocens adhuc, & quæ est Superum clementia, nondum isthac nova tuendi status cacopolitia imbutus, ingens patitur scandalum. Nunquam certe hic innoxio cujusquam itineri, publico nomine, insidiatum; nunquam vel jure belli captos sic tractavimus, non è primis modo Mundi nominibus, aut illis qui vastum imperium fastu superant, sed inferioris etiam meriti & fortune. Nunquam, per alienam injuriam, nostram vindicavimus, aut peccandi licentiam in aliquem usurpavimus, cum impune, & è re nostra possemus. Ignoscite dolori nostro, vir aequissime. Ita è Vestra Gallia accepimus, non aliud Principem nostrum peccasse, nisi quod, posse in se peccari, admiscrit; id est, sui sui conscius, & nimium amicitie, & sanguini fidens, i verit. Nec aliud vobis, cur lederetis, cause, nisi quia impune ledi, & è re Gallica potuit; tanquam injuria non sit, quæ pro sit, & vindicari nequeat. At quantumlibet, longas Regibus esse manus, veteri dicto non assentiimini, longissimas tamen esse Regi Regum (ut christianè cum Christianissimis loquamur) haud i veritis inficias. Quanquam, sicut Gallicas, ultra

tra Alpes, & maria; ita nostras ultra Thanaim,
 Borysthenem, Bosphorum, Rheno & nescio qui-
 bus non Mosellis, Liguribusq; aut Sequanis altio-
 res, pertigisse non utiq; abnuetis. Hoc etiam non
 nescimus, injurias ut privatorum esse marmoreas,
 ita Regum Regnorumq; adamantinas, ut neque
 seculis obliterari, neque terris maribusque abole-
 ri queant. Quam sepe accidit, post multas anno-
 rum centurias, penetrasse vindictam, injurias-
 que, jam velut extinctas, potentius, ex intervallo,
 ad ultionem & noxam recaluisse? Neq; ista à me
 jactari, &, quæ hic Excellentie Vestrae scribo,
 minas meas putet; nam apud nos (quod scitis) mei
 similes bella non minantur, nec gerunt, & fami-
 liare literarum officium illas excludit. Deinde
 ut privatus ad privatum scribo, non tam ex meo,
 quam ceterorum sensu, quibus, uti non togatis,
 iræ & minæ magis conveniunt: quas ut flocci pen-
 datis, & rideatis etiam, memineritis tamen non
 solis armis vindictam queri, & injurias sepe ul-
 trices sui esse, infestioraque haberi armis odiorum
 tela, quæ in famam, & existimationem vibran-
 tur. Scio ego Gallos Vestros, non minus candidos
 & apertos ubique animos, quam nuda in ferrum
 ferre pectora: qua gloria spoliare nobilissimam
 gentem, & insidiatricem Principum virorum

cla.

clamitare, videte ne omni vindicta acerbius fuerit. Quantumvis (quod per ridiculum à quod im-
nuper memorari cum stomacho audiui) veterum
Gallorum more maculam eluere velitis, ne ab il-
lis degenerasse videamini. Nam olim Gallicæ quo-
que consuetudinis erat (verba sunt Cæsaris) ut
viatores, etiam invitos, consistere cogerent. Sed
illi ad horam & colloquium, vos ad contumeliam
& noxam; ut nimirum faceretis, ex innoxio via-
tore, exploratorem; ex Principe emissarium; ex
propinquo insidiatorem. Proinde videritis, ne,
cum satis tutè in nos peccasse, & in Principem
impunè videamini, majores, quam ipsi vellemus,
penas, per publicum odium (quo nullum est gra-
uius supplicium) & nominis Vestri labem luatis.
Sed jam sum ultra literarum officiosarum Can-
cellos penè proVectus. Ignoscite iterum, Amicis-
sime vir, dolori nostro, & si vestris lesisse libuit,
liceat, per prudentiam & equitatem vestram,
hæc lasis queri, & à me, in sinum Vestrum, ea li-
bertate quam sæpe laudastis, deponi. Certè vel
hinc affectum meum metiri potestis, quod, cum
dolor hic, privato & publico nomine, ad me per-
tineat, posthabui illum amicitiae nostræ, & uni-
uersi Regni fremitu questuq;. Amicè & fami-
liariter, cum Excellentia Vestra, egi, ac, more

R

meo,

meo, candide aperui, quæ voces de Gallia Vestra, tantoperè hic semper adamata & æstimata; quæ de Excellentia Vestra, unico nuper delicio nostro, audiantur. Quibus remedium in vobis ipsis, ne tempore invalescant, & contumaciam induant, & in publicum saltem odium erumpant. Nec minus in virtute & prudentia Excellentie Vestrae, & muneris sui titulo, in quem Septentrio venit, forceatur, ne, dum Legatum Christianissimi Regis in Septentrione agitis, Septentrionis potiotiorem, & nobiliorem partem Galliae, amittatis; id est, Gentis nostræ amicitiam, magnis semper Regnis ac Regibus, & vestris, vel per vos ipsos, nuper unicè ambitam. Hoc si præstiterit Excellentia Vestra, ambo non modo fructum capiemus privatae amicitiae nostræ, sed publicorum etiam, quæ gerimus, munerum; egregiè illis, erga Reges Regnaque nostra, hoc nomine defuncti. Quod si minus successerit, saltem pro jure amicitiae cupio, ne Excellentia Vestra tanta flagret istic invidia, ubi nuper publicis effulsit favoribus, gestaque feliciter legationis gloria. Si ne id quidem pensi habueritis (quod de tali viro nec cogitare ausim) tamen id officij tribuetis amoris meo, plus de Excellentia Vestra, quam ipsa de se sit, sollicito. Quod reliquum est Excellentiae Vestrae omnia fausta &

*sta & prospera à Deo precor. Lubavie Kalend:
Jan: Anno Domini 1639.*

Excellentiæ Vestræ

Addictissimus,

JOHANNES à LIPIE LIPSKI,
Archiepiscopus Gnesnensis.

Hiscè literis quomodo Memmius deinde responderit, temporis habita ratione, suo loco dicere non omittemus. Nunc autem ad Bibbonium, quem paulo ante in Liguria reliqueramus, velut postliminio revertamur. Hic, ut vidimus, ligationis munere, Venetijs & Parmæ, jam deposito, per Mediolanum, Genuæ appropinquabat. Cui, Anno 1639, ipsis etiam Kalen. Jan: primaq; die Mensis & Anni, in proximo agenti, certi, à Republica deputati, obviam progressi, eum splendidissime in urbem, & Marchionis Johannis Lucæ Spinolæ Palatium introduxerunt. Inde, post triduum, non nihil itineris tædio decocto, numerofo Nobilitatis comitatu, in illius Reipublicæ Senatoriæ Majestatis præsentiam deductus, solennitatibus præmissis, hisce potissimum rationibus Regis sui desiderium expressit. Inprimis gratias agere suam Majestatem

*Bibbonij ad
Genuenses
legatio.*

Regem Poloniæ Dominum suum Clemen-
tissimum, quod, post multa maximæ huma-
nitatis officia sibi etiam olim præstita, in Fra-
trem Principem benevolentiam extendisset;
adeoq; & triremem propriam ejus obsequio,
& transfretationi, Barcinonem usq; in Hispa-
niam, ordinasset. Cum vero Ministrorum
Regis Christianissimi temeritas & violentia,
in triremem illam præsumpsisset, & ex ea,
Principem, jam in Reipublicæ potestate con-
stitutum, in terram & castellum coëgisset,
ejus liberationē etiam, certo modo, ad Rem-
publicam pertinere: nimirum ut eadem fide
& humanitate, quā acceptus esset, reddere-
tur. Quod si etiam, anno superiori, tanto-
pere, pro navigiis aliquot Hollandicis, ab Hi-
spanis expugnatis, tenues ob rationes resti-
tuendis, apud Regem Catholicum egisset, sic
ut nihil amplius ab ea desiderari posset, quan-
to magis pro restitutione Principis, non Gal-
lorum, ut Batavi Hispanorum, hostis, sed ami-
ci Regis Fratris, nec in hostili, sed Reipublicæ
triremi, ceu in domo propria versantis, & ex
ejus velut manibus eo tempore extorti, quo
ipsa in omnibus suis portubus, Gallicis navi-
giis cujuscunq; generis, tutam stationem,
fidem,

fidem, commorationem, exhibebat, obligari? Cum injuria Principis Respublicæ offensam conjunctam esse. Non negligendam igitur, ne forte qui ex arte, in gratiam Galliarum Regis, traditum magis, quam extortum, temeremur murarent, postmodum invenirentur. Et, si Respublica Veneta, cujus privatum nihil interesset, tanta polliceretur, quantā à Republica Genuensi, læsa, offensa, & quoad sanctiorem jurisdictionem, gravissime violata, non expectanda.

Senatus, hæc non aliter se habere fassus, libertati restituendum Principem, nec secus immunitates suas, quam personam ejus, temeratas respondit. Sed ad vindictam, arma, bellum, vires deficere. Ad officia vero, & quævis alia possibilia, Rempublicam paratissimam esse. Adeoq; pluries jam Legato suo, Johanni Baptistæ Saluzio, Parisiis ordinario, hoc negotium serio commisisse: sed à Rege Christianissimo hucusq; nihil, præter responsiones quasdam frivolas, sub prætextu futili, obtineri potuisse. Porro autem Rempublicam, pro libertate Principis, nihil non molituram, & Legatum extraordinarium, ad Aulam Christianissimam, propediem missu-

*Genuense
Reipublicæ
responsum.*

ram. Ad hæc Bibbonius: non eam Poloniæ Regis, Domini sui clementissimi, mentem esse, ut Serenissima Respublica, aliquo pro se discrimini, dubiisque bellis, se involveret: sed pro officiis instare tantum; quæ si, præter spem, frustranea, pertinacem apud Christianissimum, futura essent, Regem Dominum suum, alia via, procul dubio, Fratrem Principem reposciturum. De cætero, quæcunque Seren: Resp: promississet, scripto & ore tenus relaturum se Regi suo; cui grata & accepta fore nullatenus dubitaret.

*Bibbonius
Puccitellium
ad Principem
mittit:
& Legationis
illius effe-
ctus.*

Et ita quidem Baro Bibbonius, jam legationis suæ munere defunctus, post dies aliquot, Virgilium Puccitellium Secretarium Regium, ut Principem de hisce omnibus, & alio etiam sanctiori quodam negotio, quod pariter illi in commissis erat, certiores redderet, ad eundem, jussu Regio, Genua expedit. Ad quem, qua ratione, & quando pervenerit, quia ad rem pertinet, suo loco & tempore referemus. Quantum vero ad præfatæ Bibbonianæ legationis effectum attinet, is exiguus, imo nullus fuit. Saluzius enim Genuensis Reipublicæ Legatus, novis licet commissionibus instructus, oportunus

im-

importunus; nec bonis verbis unquam nec asperis, nec argumentis aut rationibus, quantumlibet evidentibus & claris, restitutionem in integrum impetrare potuit. Angelus Corraus autem Reipublicæ Venetæ Legatus, tam à Rege quam Cardinale, responsum ejusmodi accepit. Serenissimam Rempublicam Venetam, ut amicam & foederatam, nihil à se, quoquo modo in præjudicium Coronæ Gallicæ, velle aut petere oportere. Jam autem Polonia Principem, apertum hostem, præcipuis Provinciæ totius munitioibus, castellis, portubus, & stationibus exploratis, si, nulla cautione interposita, dimitterent, hoc est in Hispaniam, ad Præfecturas in se destinatas, abire permetterent, quantum exinde sibi detrimenti, saltem periculi, emerfurum esset, ipsius Reipublicæ considerationi, maturoq; judicio, se committere. Adeoq; supersederet petere, quæ impetrasse inconueniens & absurdum esset, imo etiam, nisi partes legere, & Hispaniam præferre Galliæ placeret, tandem poeniteret. Cum vero utriq; Reipublicæ etiam hisce satisfactum non videretur, & tam Veneti quam Genuenses, juxta promissa Bibbonio Baroni facta, extraordinariam

riam legationem præpararent, & hoc Aula Gallicæ innotuisset, Richelius fulminare & protestari, & inutiles, & frustraneas, & ingratas fore, quotquot etiam, hac in parte, mitterentur. Nullatenus enim, nisi uno Legato Polonico veniente, & interposita cautione debita, Principem libertati restituendum. Cum ergo utraque Respublica, hoc etiam medio modoque nullam, satisfactionem, sed potius dissidium cum Regno Galliæ, sine ulla Sarmatiæ Regis utilitate, & ipsius Principis solatio, vereretur, tota hæc structura Bibbonianæ legationis corruit, & tam Genuæ quam Venetijs, consilium de extraordinario legato sedit. Uterque tamen Residens, Saluzius & Corrarus, Andræ Basio Poloniæ Principis Secretario, consilio & benevolentia, omni occasione, semper adfuit.

*Princeps
Butlerum su-
preum cu-
biculariū su-
um Parisios
mittere co-
gitur.*

Ab hoc autem cum Salonæ Princeps utriusque Reipublicæ conatus irritos cognovisset, & se in dies singulos, & arctius & indentius haberi cerneret, Secretario suo, cum Buffonetio ad se revocato, Butlerum supremum cubicularium suum, ratione officij sui rerum omnium magis gnarum, & accessum facilem apud Regem Fratrum habentem, in Po-

in Poloniam & Johannem Heppen Thesaurarium suum, dudum Chantatenæ jam invisum, & pecuniæ fideique gratia erga Principem, ceu evadendi occasiones machinantem, supervacuò suspectum (quem hinc, reversum, & ipsius Valesii literis instructum, vix ad Principem admissum, tandem eo minis atrocibus adigit, ut, annuente Principe, in Poloniam redire mallet) Genuam ut ablegare posset, à Valesio postulavit. Quo aliquandiu deliberante, an quod hac super re Parisios scripsisset, & responsum à Christianissimo expectaret, tandem hisce literis concessit.

Serenissime Princeps.

Ultimis Tuis literis citius respondere non potui. Cubiculario primario, Domino Butler, liberam, in Poloniam, proficiscendi copiam, nullam ob aliam concessi Causam, quam ut Celsitudo Vestra, fidem aliquem ad Regem Fratrem mitteret, qui prudenter res suas ageret. Optavi, & Opto, Christianissimi Regis adeat aulam, non itineri positurus impedimentum, sed potius liberationi Vestræ consulturus. Inter Serenissimos Reges & Regna, tantis connexa federibus, strictior paratur concordia; cui Domini Butler inserviet multum præsentia. Et, si discessus sit molestus, reditus

ditus liberationis, afferet, iucundissimum nuncium. Potest igitur Celsitudo Vestra Cubicularium suum expedire. Hoc amicitiae causa consilium do. Petet etiam Genuam Nummularius, cum volucris. Certiorem faciet exitus rerum & tempus, cui secretiora patefcunt, quibus Officijs, Celsitudinis Vestrae, benevolentiam promereri studeam.

Celsitudinis Vestrae,

Aquis Sextijs

24. Ianuarij

Anno 1639.

Humillimus & Observantissimus

LUDOVICUS VALESIVS

Sentiebat Princeps, pluribus eiusmodi experimentis iam edoctus, Butleri iter, Parisios, non suaderi adeo, quam juberi. Adeoque in suspicionem illam, abstrahendi potius à se fidelissimi & prudentissimi familiaris, ut evenit, quam in Poloniam dimittendi, consilio Lutetiam dirigi, adductus est. Hinc tergiversari Princeps, & ut penes se retineret potius, quam Parisijs, sine ullo fructu, versari patere-
tur, mutasse, de eo in Poloniam mittendo, sententiam simulavit. Quod Valesius adverte-
tens, insinuavit Principi, omnino jam Butle-
rum, cum petisset semel & impetrasset, per
Luteriam, ad Regem Fratrem, mittendum
esse; &, nisi ultro mitteret, fore (quod utri-

que mi-

que minus honorificum futurum esset) ut se invito mitteretur. Sic Princeps, quod timebat, supremum Cubicularium sibi Charissimum, literis ad Regem & Cardinalem (quarum copiam me habere non potuisse doleo) instructum, invitum tandem à se dimisit. Qui, assumpto Felverio Doctore Medico, aulæ & linguæ Gallicæ peritissimo, (quo etiam, hisce ex rationibus, ceu Commissario, plerisque in rebus, iugiter usus est) Bussonetio, & Elerio Ministro Principis, prius ad ipsum Valesium Provinciæ Gubernatorem (ut, quid rerum secum ageretur, cautius exploraret) Aquas Sextias divertit. A quo humanissime susceptus, multis rationibus, iter Parisios ei expedire, antequam in Sarmatiam se conferret, persuasus est. Gratè videlicet acceptum iri, & ab ipso Rege, informationem necessariam, tum, quibus conditionibus & medijs Princeps liberari posset, auditurum. Tractari etiam, Principem in Generalissimum, à Republica Veneta, adversus Turcas, assumendum; cui transactioni, eum adesse, Principis plurimum interesset. Is autem passim tunc rumor erat; alijs, in favorem Principis, quò facilius, respectu piæ causæ, dimitteretur, &

Turcæ, metu Fratris Vladislai Regis, ad ponenda arma, & æquitatem omnem disponentur, sparsum ab ipsis Venetis id credentibus: aliis, nec Venetos id sparsisse, sed otiosos; nec Principem hanc præfecturam, etiam à Venetis oblatam, ut ipsius dignitati haud convenientem, suscepturum existimantibus; ne minoribus & Reipublicæ inservire videretur. Quidam autem, hanc famam quidem vulgo, & absq; fundamento, natam, nihil tamen authoritati Principis (quamvis Regii sanguinis, & qui Fratrem Regem haberet, patrem, Avum, & Majores habuisset) derogare sentiebant, si in tam sacra militia, adversus Turcas & infideles, Venetorum viribus præesset; cum, hac ratione, non tam Reipublicæ, quam pietati, & bono publico Christianitatis, serviturus videretur. Ego ut, quid Principem, in eventum, decuisset, & quid ille, salva authoritate facere potuisset, suo loco relinquo; sic illorum nunc sententiæ, nec obtulisse, nec sparsisse Venetos, accedo. Si enim, hac in parte, quicquam Respublica deliberasset, utique Francisco Bibbonio Baroni, legato Regio (tum vel maxime imminente Turca, cum hic, Venetiis, man-

mandato sibi munere defungeretur) meo quidem iudicio, saltem aliquid aperuisset. Ut ut sit, fama, rumor, & simul omnia, cum bello ipso, firmata pace, post modicum, evanuerunt.

Cæterum, ut ad Butlerum revertamur, cum ille sibi, etiam invito, Parisios eundum, intelligeret, nil cunctatus, Lutetiam perrexit. Et mox, quod ipse cum Principe timuerat, se in Poloniam non tam cito dimittendum, nimis cito sensit; & omnia in contrarium, quam Valesius promiserat, expertus est. Nam non tantum minus humaniter, à Rege & Cardinale, receptus est, sed in utrumque etiam, cum ludibrio impegit; sic ut ne litteras quidem, ipsius Principis manu scriptas, ab ejus manibus recipere dignarentur, & ut Principis Secretario nuper contigerat, ad Chavignium supremum Regni Secretarium remitteretur. Cui litteras cum tradidisset, responsum expectare iussus est; quod non, nisi post menses aliquot (ut infra videbimus) accepit. Interim cum Bolognetio Pontificis, Corraro Venetorum, & Saluzio Genuensium, legatis egit, ut Princeps, ipsis caventibus, libera saltem custodia servaretur.

Butleri Parisiis conatus frustranei.

tur. Quod tamen, licet offerentibus iisdem, & intervenientibus, à Christianissimo obtineri non potuit. Quin imò Princeps mox in carcerem Cisteronensem (quo viliorē fere, pro persona publica, ne dicam tanto Principe, tota Gallia non habet) detrusus est. Causam autem mutationis hujus, quia memoriam meretur, paulo altius oportet ut petamus.

*Chantarena
indigna præ-
sumptio in
Principem.*

Henrico Korffio, ut supra vidimus, contagione mortuo, cum Princeps mutationem loci, ob manifestum vitæ periculum, frustra sollicitasset, & ipso, cum pauculis, Salonæ manere jussu, è contra familiares reliqui Avenionem distraherentur, Chantarena Custodiarum Principis simul & Valesij Provinciæ Gubernatoris, sed longè diverso respectu, Præfectus, divisionem hanc in abominabilis insolentiæ occasionem vertit. Quo enim fidem & diligentiam suam, Provinciæ, Domino suo, & universæ Galliæ, in experimentum daret, & sagacitatis gloriam (erat enim, ut accepimus, ambitiosus homo) vel per tanti Principis injurias, & ludibria, veneretur, eum fugam moliri, & hac super re, cum absentibus suis Avenioni agere, se advertisse com-

commentus est. Hinc, certis in locis, dispo-
nere exploratores capit, & Normandum ali-
quem Avenionem, in idem hospitium, in-
quo plures aulicorum Principis diversaban-
tur, misit; ut, eorum amicitia insinuatus, ver-
bum unum vel alterum, quod in alicujus fu-
gæ circumstantiam trahi posset, facilius au-
cuparetur; & hinc, detectam prodicionem,
calliditate sua, vulgare, in aulicos sævire, &
calumniari in fontem Principem liceret, &
hac via, sagacis viri famam inveniret. Sed
Normandus ille, licet, ut peregrinus, & in-
hospitio, & ad mensam, locum invenisset,
mox tamen, pro eo, qui erat, agnitus, dum,
aculeis verborum insensatus, quotidianas
exprobrationes artis suæ, quam exercebat,
sine fastidio devoraret, & impudentius per-
severaret, conquerentibus aulicis, ab ipsamet
hospite, diversorio, suis moribus, tandem,
ejectus est. Cum ergo Chantarenæ, homini
versutè malo, id consilium pravæ mentis, à
scopo, in scopulum aberrasset, Sylvanum,
quendam, Avenionensem patria, quondam
Centurionem, sed, herculè, astutum, versip-
ellem, callidum, veteratorem, & prorsus
Chantarenæ p. proposito opportunum, qui Prin-
cipi

cupi fugæ animum, & modum ejus haud difficilem, insinuando, si non consentientem, propensum tamen redderèt, & hac ratione, quod intendebat, assequeretur, subornavit. Hoc autem ita se habuisse, ex subsequētib; facile apparebit. Itaq; hic Sylvanus, notæ artis periculum factur; Avenionem pariter divertit, & Ferdinando Miskowski Gonzagæ Marchioni, miris modis, se insinuans, habere secretissimi aliquid, quod ejus silentio commendaret, dixit, & in partem seducto, suppressa voce, identidem respectans, ac si undique proditores, ipse proditor, timeret, fugæ modum, ordinem, circumstantias, & alia, vero similia, brevibus enarravit; & hæc, homo subdolè versutus, iis artibus faciebat, ut, quod primum ipsi & Chantarenæ votorum erat, apud Marchionem fidem inveniret. Adeoq; Marchio, summa pecuniæ animato, & reverti jussu, clam Principem, per litteras, omnium certiores fecit. Princeps autem, cum Gallum esse hominem cognovisset, & per fraudem, occasione fugæ, majus & vitæ periculum vereretur, tunc quidem id consilium, ut præcepit & temerarium, rejecit. Cum autem Sylvanus, nunc etiam, utili-

utilitatis suæ gratia, magis sedulus, occasiones fugæ, notis artibus, quotidie cumularet, & certo certius libertatem Principis polliceretur, tandem, per Marchionem, apud Principem hoc effecit, ut deliberaturum se profiteretur. Tum vero Chantarena, à Sylvano (quamvis modis omnibus contrarium simulantibus) jam edoctus, fugam Principem adornare, vociferari; sine discrimine Cives & Nobiles, qui loqui aliquando cum Principe visi essent, velut complices, carceribus mancipare; quosdam Aquas Sextias mittere; multos etiam torturis & carnifice terrere cæpit. Videns ergo Princeps, tot innocentes traduci, ut modum sævitix adhiberet, vocato ad se Præfecto, reum, quem ignorare adhuc ipsum existimabat, manifestavit, &, ut innocentes dimitteret, nec ultra quenquam innoxium insimularet, rogavit. Subjunxit etiam, se assensum proponenti, & suadenti Sylvano fugam, nullum adhuc præbuisse, nec homini nationis Gallicæ facile daturum. Hoc dicto autem, quæ familiarius paulo ante Princeps Præfecto dixerat, in memoriam revocabat; scilicet primos omnium, qui temeritatem suam pecunia venalem facturi, & se,

in fugam sollicitatum, levitate pari, prodituri essent, Gallos fore.

*Ejundem im-
pudentia, &
Salonenfium
vanitas.*

Hic autem tantus candor Principis, qui Chantarenam sævientem placare debuerat, irritavit: &, neglecto reo (qui ultro etiam Aquas Sextias, ubi Provinciæ Gubernator erat, & insontes mittebantur, prudentioribus exinde altius etiam suspicantibus, concessit) culpam, pœnam, & furorem omnem, in ipsum Principem, à Sylvano, transtulit. Huic tecto capite frequentius assidere, exprobrare temerarios conceptus, &, perfrictæ fronti galero altius impresso, trans limbum ejus, torvis oculis, grandi & obliquo supercilio, ultrices minas indignissime jaculari cepit. Promiscuum vero Salonæ vulgus laudare Chantarenam, hac nequitia, de insonti Principe, jam triumphantem; ejus providentiæ & sagacitati applaudere; congratulari sedulitati; & rigorem ejus, jam non ipsius, sed culpæ Principis imputare. Hunc ut hostem, aut, quod pejus, sub amici & peregrini specie, nuper Galliam ingressum, favore Superum feliciter deprehensum, nunc prava conscientia, testis optimo, convictum, præceps fugæ consilium capisse. Inde fu-

fugę circumstantias, hic & ille, ut sit, aliter referre; plures etiam ipsi cominisci. Et, ut se boni publici zelo ferri passim ostenderent, quisque in Principem jam attendere, ejus aulicos explorare, observare vias & sermones, & verbo ut absolvam, quisque capit Chantarena esse. Hinc ergo, quod pronumerat, novę suspensiones fugę, rumores novi, fama nova. Et licet varia, tam constansta men, ut Chantarena ipse, proclivis eo, miro ludibrio, jam verę crederet. Adeoque & ipsum Principem, ad majorem securitatem, privare gladio, & dormienti, quod de tali Principe inauditum hactenus, vigiles adhibere statuit. Et fecisset, procul dubio, nisi intolerabilem pręsumptionem hominis, Princeps ipse, minis seriis fregisset. Irritatus enim, qui spoliare gladio nitebantur, venire jussit, non, nisi per cuspidem & mucronem, scilicet accepturos, ac una cum vita reportaturos. His ut Chantarena victus, sic porro magis sollicitus, & cujusvis ę plebe, de fuga Principis, suspicioni credere, & ipse plura suspiciari capit; sic etiam, ut, non procul Regione cordis, sub mamilla, inveterato morbo affectum, Georgius Juch,

Lithuano-Vilnensis, tunc quidem Principis, nunc autem & Sacrae Regiae Majest. Chirurgus, in arte sua peritissimus, è consilio Medici, cum curaret; nec id absque dolore aliquo fieri posset, data opera ab eo fieri, quo, se decumbente, commodius Princeps fugeret, suspicaretur. Et eo demum, crebris suspicionibus, dementiae deventum est, ut, quadam nocte, invenirentur etiam, qui jam fugisse, & tribus ab urbe leucis, Visum Principem, clamarent, &, tumultu invalescente, Chantarena, magno cum strepitu, ad conclave Principis, properaret; quem ut in lectulo suo decumbentem vidit, pudore (si quis inerat) suffusus, infirmarium, se audivisse, & visitatum venisse dixit.

*Princeps Cisteronum
transfertur,
quod describitur.*

Quamvis autem nulla re factove Princeps suspicandi occasionem faceret, ultro etiam, qui fugam suaserat, aperuisset, id nihil illi tamen profuit: tandem enim, jussu Regis, cum novē mensibus Salonae custoditus esset, in Segestoriorum oppidum (vulgo Cisteronum) tertium carcerem transfertur. Est autem Cisteronum in limitibus Provinciae & Delphinatus, ad Druentiam, sita Civitas; non amœnitate, non domorum stru-

ctu-

Ætura, nec plateis, nec templis, nec publicis operibus, sed tantum asperitate loci, muro duplici, & quod titulo Episcopatus gaudeat, & utriusque Regionis, Delphinatus & Provinciæ, clavis sit, celebris & clara. Sedet ad radicem præcelſi, Pyradimalis formæ, ad quem accensus non niſi una via patet, cætera prærupti montis. Dorsum hujus Castellum ingens (modernum ævum fortalitem appellat) occupat, cujus aditus & ingressus duobus propugnaculis munitur. Ab hoc dorſo deinde ſcopulus tantæ altitudinis, Cælum verſus, eminet, ut vix homo, in Caſtello conſtitutus, quis ſit, è ſaſtigio agnoſci poſſit. In cacumine demum hujus ſcopuli (ad quod nullatenus, niſi per acclivos gradus, adminiculo ſcalarum, perveniri poteſt) parvulam Deo ſacram ædem priſca Gallorum pietas conſtruxit, quam moderna, mira metamorphoſi, in Carcerem Johannis Caſimiri Principis convertit. Cum autem hinc, niſi Dædalea arte, quenquam poſſe fugere impoſſibile eſſet, nihilominus, hoc etiam fortè Gallia timente, non ſolum anguſtas fenestellas (quæ duo tantum lumen admittebant) ferro duplici, ſed anfractum ca-

mini etiam, noviter exstructi, ne & hac via forsitan Princeps fuga sibi consuleret, crate ferreamunivit.

*Puccitellius
ad Princi-
pem festi-
mans, Aquas
Sextias non-
nihil detine-
tur.*

Ad hunc ergo locum, tam altum, præruptum, horridum, solitariū, & è sacro, mox superbi militis insolentia profanandum, dum Polonia Princeps, uno curru, sejugibus equis, & ludibriis (quæ paulo infra, ex ipsiusmet litteris, patebunt) ab inhumano Chantarena rapitur, interim Virgilius ille Puccitelli, quem supra Genuâ, à Bibbonio Barone, jussu Regio, profectum diximus, pariter ad eundem scopulum, in quem rapi Principem jam didicerat, properabat. Causa autem, quod opinione sua tardius adveniret, hæc erat. Promiserat ductor ejus, qui tabellarius Avenionensis erat, se eatenus iter, directurum, quatenus Aquas Sextias, & Massiliam, non attingeret: sed, fracta fide, recta Aquas Sextias deduxit. Quarum suburbium cum nondum reliquisset, ecce Veredarius, qui in urbepaululum (qua de causa quivis facile conjectarit) hæresat, à tergo se ostendit; & non procul ab eo, quidam incitato equo, qui, Stentorea & imperiosa voce, ad Governatorem Valesium revocabat.

Pa-

Paruit Puccitellius, &, ab emissario, ad præfectum, seu Magistrum (ut vocant) Posse deductus, ab hoc nullo alio præmissio verbo, descendere ex equo, sarcinas dimittere, & se insequi jubetur. Sic, cum famulo, ad Gubernatoris Palatium; hinc ad Superintendentem (ut vulgari verbo utar) Justitiæ deducitur; ad quem mox introductus, quis, unde, à quo, quorsum, & ad quem missus esset, &, ut fieri assolet, de pluribus aliis, interrogatur. Quo-nihil celante, insuper Puccitellius binas litteras (quibus, in eventum, providè à Bibbonio instructus erat) alteras ad Sfortiam Nuntium Apostolicum Avenionensem; ut, officiis ejus apud Valesium interpositis, aditum ad Principem facilius impetraret; ad ipsum Valesium Provinciæ Gubernatorem, ejusdem sensus, alteras, porrexit. Quibus traditis, divertere nonnihil in conclave proximum jubetur, inde, admissio famulo, sed eadem respondente, mox, cum eodem Justitiæ Præsidente, singulari gratia in rhedam acceptus, ad Comitem Valesium discessit. Qui, utriusque litteris perlectis, vocato Puccitellio, se Bibbonij Baronis, ejusque desiderio, satisfacturum, dixit;

dixit; sic ut ad Sfortiam Avenionem flectere
 quod necessarium esset; oportere autem,
 quatuor aut quinque dierum spatio, Aquis
 Sextiis commorari. Hoc vero hanc ob cau-
 sam Gubernator Præcipiebat, quod sciret
 Principem Cisteronum tunc deduci; quem
 Conveniri, non in itinere, sed certo loco, à
 Puccitellio volebat. Nec ignorabat, ha-
 bita ratione temporis & viæ, post quinti-
 dum eum si dimitteret, certo certius in Se-
 gestoriorum oppido, vel potius ejus scō-
 pulo, Principem inventurum. Itaque Puc-
 citellio, à militibus, ad certum diversorium,
 deducto, & custodiæ hospitis commisso,
 excussis sarcinis, manuscripta pleraque ad
 Valesium delata sunt. Dico autem pleraq;
 quia sanctius illud negotium, cujus supra
 mentionem fecimus, concernentia, perga-
 meno cujusdam libri Puccitelli cluserat; nec,
 licet etiam inspecto libro, (quem pro animi
 laxamento reddi Puccitellius impetravit)
 quibus id commissum erat, reperere.

*A Sylvano
 Proditor
 conveni-
 tur.*

Sic calliditate Gallica delusa, die postera,
 Sylvanus ille Proditor (quem, ut reum & sua-
 sorem fugæ, Salonæ ultro à Principe dela-
 tum, & à Chantarena subornatum, & negle-
 ctum

Atum, & Aquas Sextias se recepisse diximus) sueta calliditate Puccitellium accedit, & se in famulitium à Principe nuper allectum dicens, ut detentionem ejus, ad eundem Principem se conferentis, audivisset, non potuisse non, etiam cum periculo vitæ suæ, eum visitare. Non esse quicquam pejus, in tota Gallia, Gallia Narbonensi, & Gallia Narbonesi, Aquis Sextiis. Fore fortassis aliquos, qui, humanitatis specie, eum inviserent, sed à perfidissima, & fallaciis plena gente, summè caveret. Cæterum Avenionem si veniret, Miskovium Gonzagæ Marchionem plurimum saluaret. Principi vero, humillima, servitia sua deferendo, se, quod libertati eum, fugæ beneficio, restituere conatus esset, jam perpetuo exilio damnatum, & ingressu Gallia, sub poena capitis, in æternum prohiberi, insinuare ne gravaretur. Ac proinde jam Genuam migrare, & supplicare Principi, ut, cum ejus causa plecteretur, opitulari etiam non nihil dignaretur. Se vicissim fidissimum, ut fuisset (veritatem enim hic dicebat nunquam fidus) ad vitæ terminum perseverare. Hæc autem submissa voce, trepidus, & respectans, ac si undiq; hostiles oculos timeret,

referebat. Sed Puccitellius, ignoto homini non satis fidens, nihil, quod fidem & silentium mereretur, ei credidit: apud Principem vero, ubi rem non aliter se habere comperisset, patrocínio suo se adfuturum, spondit. Licet autem, hominem proditorem esse, ab ipsomet Principe postea cognovisset, tamen innata sua bonitate Princeps, ne veterátor pessimus, similia spargendo, famam suam lancinaret, & eventu fallente, se derelictum penitus quereretur, redeunti deinde Genuam Puccitellio, ut ei centum duplices Hispanicos numeraret, injunxit. Quibus acceptis, protinus in Galliam (à cujus ingressu, sub pœna capitis, se homo perfidus in æternum prohiberi dixerat) & Aquas Sextias, & Avenionem in patriam suam, adeoque & ipsum Chantarenam, regressus est. Et hæ artes erant, quibus infonem Principem, quotidie, nequam homines exercebant.

*Cisteronum
ad Princi-
pem venit, &
hujus quere-
la.*

Verumenimvero, ut ad Puccitellium revertamur, hic, præfixo detentionis spatio jam elapso, à Valesio discedendi licentia impetrata, ejusdem litteris ad Chantarenam, quibus aditum indulgebat, instructus, Cisteronum, ubi forè Principem ab eo etiã tunc intellexerat,

rat, perrexit, traditisq; litteris, cum Princeps pridie fatalem scopulum ascendisset, ad eundem, tempore matutino, postridie pervenit. Quo viso, Princeps, ad osculum porrecta manu, indigesta adhuc præsentiū rerum indignatione, in hæc lamenta ferè prorupit. *In hisce calamitatibus & ærumnis, adventus tuus, solatio simul & pudori est: solatio tamen magis, quod Regi Domino meo Fratri, exerceri solitos, in me insontem Principem, continuos Phalarismos, & has, quas vides, miserias, in quibus vivo (si tamen vivere est ubi assidue moritur) oculatus testis, annumerare possis. Ecce quomodo, insolenti ludibrio, non mortuus, & quotidianæ morti superstes, de terra ad Cælum feror. Et, cum turritas urbes, & summa templorum culmina, quasi sub pedibus habeam, hoc prærupto scopulo supra montium cacumina erectus, ubi nil fere nisi cælum est, cælo tamen libero non datur frui, nec liberè oculos circumferre; dum hic ferrei cancelli vetant, ibi vilissimus miles interdicit. Putasne quicquam etiam calamitibus meis addi posse? Soli propior quasi apud inferos vivo, ubi tenebræ, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Hæc duo foramina, ne vitro quidem, contra injuriam aëris, munita, vix tan-*

tum etiam meridiana lucis admittunt, quod scripti-
 onem, quod lectioni sufficiat, nisi propius acce-
 das; Et tamen, si quis intrare ad me velit, hoc
 ostium, hæc Ditis janua, pandatur oportet prius,
 ut venienti, hujus tantillæ lucis, aliquid com-
 municetur. Quem cernis denique, hunc angustum
 carcerem, ad cuncta vitæ necessaria, solum ha-
 beo. Hic sacra, hic profana; hic mensa, hic
 quies; Et quicquid porro vilius natura postu-
 lat, peragendum est. Quæ tanta, non amplius
 inclementia, sed tyrannis dicam, sic me afficit,
 ut totus penè mæore, Et rerum tædio, conta-
 bescam. Contabescam, repeto, Et persevero;
 magis enim urgent sæva inexpertos. Taceo præ-
 teritas injurias, cum detentus, cum hinc inde ve-
 lut in triumphum ductus, cum rigidissimæ custo-
 diæ mancipatus, cum à meis fidelissimis Seruito-
 ribus sejunctus, Et plura alia perpassus sum, quæ
 gravissima quidem, paulo ante, existimabam,
 nunc autem, ab hesternæ Et hodiernæ die, lenis-
 sima fuisse fateri cogor. Quid plura? Etiam
 me privare gladio, Et quiescenti Vigiles adhibere
 constituerant; Et fecissent, nisi me irritato ac mi-
 nitante abstinuissent. Sed de his hætenus.
 Tu, quæ vidisti, cave differas suæ Majestati fu-
 sus referre. Quantum autem ad liberationem
 meam

meam attinet, de ea, ad Regem Fratrem, plures dedi litteras, sed, cum rarissimè respondeatur, rarissimè quoq; ad manus ejus pervenire suspicari primum est. Nunc autem Butlerus supremus Cubicularius meus (quem in Poloniam mittere destina veram, & prius ad Christianissimum ablegare coactus sum) me certiore facit, nunquam libertatem, nisi mediante Polonica legatione, à Rege fratre missa, me affecuturum. Ego vero, licet videam & agnoscam fines politicos transcendendi, & iniqua peti, tamen quia nec animus, nec vires sunt, ad tam horridum vilemque carcerem tolerandum diu, tu, cum primum Genuam reversus fueris, hac de re Majestatem suam, per litteras, informa. Et, cum ad Aulam redieris, meo nomine, insta & urge, ut, relictis, tanquam frustraneis & supervacuis, aliis quibuscunq; mediis, legatio quamprimum decernatur. Puccitellius, cum threnos Principis piis lachrymis excepisset, omnia, debita diligentia & fide, se executurum dixit.

Interim, jam preparato prandio, Chantarena accedente, querimoniis nonnihil in gyrum actis, refectioni, à sola loci personaq; ejus præsentia tædiosæ, vacatum. Sed nunquam Princeps tantam Chantarenæ humani-

*Puccitellius
à Principe
discedit.*

tatem, quantam ea die, expertus est. Cum enim hucusq; nulli externorum, nisi se præsente, colloquium indulgisset, jam, mirante Principe, toto mane civilius se subdlexerat, & ab soluto prandio, iterum divertit. Tum Comes Konopatfcus, totius detentionis lacrymosam historiam, Principis innocentiam, Ministrorum Christianissimi, & ipsius hujus Chantarenæ fraudes, dolos, rigorem, & sævitiam, fusius Puccitellio enarravit, & tandem hoc verissimo finivit. *Vides ergo, mi Puccitelli, ut nunquam pernitiosa servent modum.* Inde Princeps, de Rege, de Regina, de Sorore Anna Catharina Constantia, de Fratre Carolo Ferdinando, Vratislaviensi & Plocensi Episcopo; totaque aula suæ Majestatis, plurima interrogavit. Ad quæ singula cum Puccitellius respondisset, jam vergente die, mittente Chantarena etiam, finiendi tempus esse, rursus omnia Princeps in memoriam revocavit, & tandem, ad osculum porrecta manu, à se dimisit. Quem ad portam Chantarena ducens, &, quid ea die præstisset, sibi conscius, exinde statim humanissimus videri voluit; &, lenitatem suam extollendo; *Quamquam pluries in mandatis haberet, in-*
quit,

quit, tam à Rege, quam Domino suo Gubernatore Provinciæ, Stricteſſimè Principem obſervandi, multa tamen, ad ſolatium & levamen ejus, ſe permittere, & hucusque permiſſiſſe; & nihilominus ei ſatisfacere non poſſe. Cui Puccitellius; humanitatis officia ab hominibus exercenda, reſpondit, quod ſi fieret, nunquam in deterius accipienda. Quo dicto exiens fatalem ſcopulum reliquit, & ſequenti die ruſus Genuam perrexit.

Princeps autem, adhuc eadem veſpera, hiſce litteris, ad Valeſium, Provinciæ Gubernatorem, Aquas Sextias directis, ſic recentia viæ ludibria, & præſentem carcerem indignatus eſt.

*Principis
littera ad
Gubernato-
rem Provin-
cia.*

Excellentiſſime Domine.

E*Thoc merui candore meo? Antea ideo reus quia captivus, nunc, quia ingenuè ſaſſus ſum, me non conſenſiſſe, in oblatam mihi, à quodam Gallo, liberationis occultæ ſpeciem, novum crimen commiſi in Regnum Galliæ. Mox, inexorabili ſeveritate, ſexigis Salonâ abripior, per prærupta & invia, ubi Mundus axem nunquam vidit; trahor populis in ſibulum; compitis & vicis in ſpectaculum ducor. Et (quod indignanti etiam riſum movet) poſtquam, ab obviis villarum conſulibus,*

fulibus, nomine Excellentiae Vestrae, salutatus, promissis beneficiis & officiis me afficiendum putavi, veniens in ipsorum oppida, sordidis ubique ergastulis intrudor. Heri tandem, post tam humanas tractationes, ferali Cisteronensi carceri, ut delitescam, inclusus sum; ipso loco non solum ignem & aquam negante, verum etiam coeli lumen. Non barbarus, non Ethnicus ullus sic illussisset Regio & innocenti sanguini. Si non Religio, quam cum lacte imbibere, aliud suaderet, facerem & ego (quod ingenuis laudabile) & potius periculosè paterer, quam turpiter. Sed Deus, quem credo & spero ultorem, & invoco vindicem, auctori injuriae, quam patior, retribuatur. Jam sentio me mori. Utinam finale decretum acceleret Curia Gallica; non quale meum delictum meruit, sed quale ferre consuevit. Non expecto, nec supplico, ut in peregrinum sint mittiores, qui erga suos naturam exuerunt. Soli hac, Excellentiae Vestrae, scribo, quae afflicto dolor dictat; quem amico manifestasse levamen est. Dum hoc mœrore me fatigo, ecce advenit Virgilius Puccitelli, Serenissimi Regis Poloniae, Fratris mei, Secretarius: ad cuius adventum erubuit citius quam gavisus sum, quod me tam calamitosum reperisset. Gratulor nihilominus quod
me vi-

me fatigo, ecce advenit *Virgilius Puccitelli*, Serenissimi Regis Poloniae Fratris mei Secretarius; ad cujus adventum erubui citius quam gavisus sum, quod me tam calamitosum reperisset. Gratulor nihilominus quod me viderit; Et gratiae Excellentiae Vestrae aeternum debebo, quod Serenissimi Regis Fratris mei fidelem Secretarium ad me ire permiserit. Resto

Excellentiae Vestrae

Gisteroni 24.

Febr. 1639.

Addictissimus,

JOHANNES CASIMIRUS

Princeps.

Ad hasce litteras Valesii responsum, doleo ad manus meas non pervenisse; lenire vero indignationem Principis conatum, ex sequenti responsione hujus manifestum est.

*Alia ejusdem
ad eundem.*

Excellentissime Domine.

Exhortatur me Excellentia Vestra ad patientiam, in hac tam iniqua fortuna: accipio, & candido monitore, affectum grato animo. Inmutatus equidem sum legi, quae docet, Christiani esse perferre patienter injuriam; an autem Christianissimis sit, eam innocenti irrogare, Dei

X

judi-

*judicio relinquo. Non tamen extra exemplum
 Legislatoris fecero, si querar, & quæram, à per-
 cussore injusto, Cur me cædis? cum supra decus
 id cujusq; probissimi semper putatum, alienis im-
 peti criminibus & tacere; infamia notari & non
 sentire; pati, ut parricida, & ad immeritam pæ-
 nam non ingemiscere. Si pietas, si justitia in Gal-
 lia, cur mihi id non conceditur, quod jus, fas, le-
 ges, & plebiscita omnium nationum cui vis reo
 permittunt, ut possit ad objecta respondere? Ego
 indemnis, inauditus, indicta causa tantæ carni-
 sine à Christianissimis subijcior! Sæpius me Ex-
 cellentia Vestra, suis consolationibus, in meliorem
 spem erexit, & hoc præjudicium ac periculum,
 quod patior, libertatis, fortunarum, & vitæ
 meæ, aliter, nec nisi in bonum, interpretari jussit:
 Verum, cum tam obstinata in me videam odia
 Christianissimi, quid aliud, præter interitum
 meum, mihi persuadere possum? Misi nuper, sua-
 su Excellentie Vestræ, Parisios supremum Cubi-
 cularium: dedi litteras amicas & humiles, ad
 Regem, ad Cardinalem, à nullo horum admissus,
 litteræ meæ non receptæ, contemptim ipse habi-
 tus, & spernaci supercilio à quo vis officialium
 Curie spretus. Taceo priorem Secretarium
 meum, quem Rex, ad primum conspectum, exe-
 cra-*

oratus, aula sua excedere jussit. Ego supplicia,
 Et tormenta omnia, quæ mihi à Gallis infligun-
 tur, debeo credere esse benevolentiam, Et huma-
 nam tractationem; cum ipsi, in supplice Et capti-
 vo, sibi persuadeant, aut fingant hostilitatem.
 Quasi vero me lateat, etiam venenum mihi de-
 stinatum, si Q. Catuli supplicium, cui jam subje-
 ctus sum, minus efficax in mortem meam fuerit.
 Gallie id, amicisq; confederatis, sic expedire, ut
 moriar? O ingeniosam crudelitatem! O miserum
 Gallie statum, quem Numina non fortunarent,
 nisi illis, externi Et innocentis Principis sanguine,
 sacra fierent! Quacunq; tandem morte perem-
 ptus fuero, sciet posteritas, me dolo Et fraude,
 sub humanitatis specie, à Gallis captum, Et per
 imposturam interfectum: nec surdior Deus ad
 vocem sanguinis interempti à cognato erit, quam
 quondam fuerat in casi à Fratre. Nolo credere,
 compellor tamen dicere, Et id Excellentie Vestrae
 scribere, quod sæpius audio; nimirum Champi-
 nium quendam esse, familiarem Excellentie Ve-
 stræ, qui in perniciem meam, iniquis informatio-
 nibus, instigat Regem Et Cardinalem. Nescio
 quomodo offenderim quem vix vidi, Et quomodo
 placare possim quem nunquam lesi. Gratuita
 odia esse scio, Et hominem homini lupum, Et ho-
 minem,

*minem homini Deum; quem ut in Excellentia
Vestra reperi, sic veneror æternum.*

Excellentia Vestra

obligatissimus,

Cisteroni 24. Mar-
tij, Anno 1639.

JOHANNES CASIMIRUS
Princeps.

*Rerum hu-
manarum
vicissitudo.*

Libet hic rerum humanarum vicissitu-
dinem, & quam nihil, in hoc Orbe, cuivis
etiam fortunæ exemptum sit, pauculis admi-
rari. Hic tantus talisq; Princeps, cui longa
annorum series, in Regnatrice Domo, Reges
Avos, Patrem Fratremq; potentissimos, con-
cesserat; cui Cæsar patruus, Rex Catholicus
consobrinus, & ipse Christianissimus cognat-
ione & affinitate junctus erat; cui denique
Oriens devotus, Septentrio obligatus, etiam,
quâ Europa patet, extremus Occidens, inte-
gra Hispania, per Italiam & Meridiem, sum-
mo cum honore, venienti, congratulationes,
summosq; plausus destinaverat, dum appro-
pinquat, subito captivus, duro carceri man-
cipatus, à familiaribus abstractus, contagio-
so loco, ceu exitio destinatus, perseverare
jussus, vulgi sibilis, & militum ludibriis ob-
noxius, tandem, supra juga montium, per
scalas

scalas ligneas, in nudam caute[m], & abruptum
scopulū evectus, in eum locum rapitur & re-
ptat, quem aquam & ignem, & gratum cæli
lumē, negare, ipse queritur & proficitur. Nec
tamen ibi tutus, hoc tam sævo carcere saviore
metuit, & subinde trepid⁹ & respectans, nunc
cicutam, nunc scicarium veretur. Qui, pau-
lo ante, magnis quoq; jubere sueverat, infe-
rioribus parere jussus, eorundem etiam, à
quibus læditur, patrociniū requirit. Et
laxa palatia habitare solitus, in angusto car-
cere anxie se torquens, nunc Lutetiam, nunc
Aguas Sextias, mæstus respicit, &, quam in-
partem se prius vertat, sollicitè meditat[ur].
Quin & iræ cujuslibet obnoxius, vilissimos &
ignotos, nec læsos etiam, mitigare volens,
quos prius placet, & quorum misericordiam
roget prius, dubitat qui misereri potuit.
Denique (ô ludibria!) Princeps & captivus,
dum & hunc se esse ingemiscit, & illum non
obliviscitur, affectu vario, simul supplicat &
indignatur. Insigne, herculè, fragilitatis hu-
manæ documentum. Sed, quod miserr-
imum etiam erat, Princeps, ad præterita (quæ
non quidem corrigi, reprehendi tamen po-
terant) revolutus, jam seipsum, licet inno-

cens, non absolvebat. Tum enim Astrologus, qui Varſavia diſcedenti, à Gallis, hoc in itinere, caveret ſibi, dixerat, in mentem redibat: & licet hominem, & artem ejus ſæpius fallacem, tamen id malum omen contemni non debuiſſe, identidem ſibi obijciebat. Jam quam facilè Genuæ ſedecim triremes illas Neapolitanas, cum quibus Comes Montejus tam feliciter Barcinonem in Hiſpaniam transfretaſſet, expectari potuiſſe? Nunc octidui moram, quæ petebatur, tot menſium vili carcere penſari. Neglexiſſe etiam Comitum Konopatſcium, & Butlerum ſupremum Cubicularium ſuum, dum, ad S. Turpinum, cum proditore illo ſemigræco Maſſilienſi Godefrido, in triremis ſequacem cymbam deſcenderet; non nimium videlicet Amicitia Gallicæ, in hac conditione temporum, ſidendum, provide monentes. Et cum perfido & ignoto homine (quod jam tot inanibus commentis occaſionem daret) Maſſiliam equitaſſe; cum è diverſorio, in portus margine conſtituto, tranſacta nocte, & horis aliquot decocta nauſea, in triremem regredi, prout idem Comes Konopatſcius cum Butlero ſuaſerat, potuiſſet.

set. Nimum innocentiae suae; nimum civilitati, humanitati, & candori Gallico; nimum etiam Poloniae Galliaeque Regum Regnorumque amicitiae, animorumque conjunctioni, tribuisse: cum nunc in contrarium omnia, & in Chantarena Gallos, in Cisterono Galliam experiretur. Hisce & similibus Princeps, in illo tam diro carcere, primis, sed continuis, diebus aliquot, nondum animo ad rerum praesentium patientiam formato, saepiuscule sibi indignari, & propriam innocentiam, candorem, & fiduciam, ante tribunal suae mentis, citare, accusare, condemnare, &, prout fit, se virtutibus suismet reum facere, perseverabat. Donec tandem, variè vagantem animum, Comes Konopatscius, & Confessarius Lejerus, profundae sapientiae consolationibus aggressi, in sedem suam reponerent, & Christianam ad patientiam firmarent.

Interim, de quibus supra egimus, Johannis à Lipie Lipski, Archiepiscopi Gnesnensis, litterae, hanc captivitatem Principis pariter indignantes, ejusque culpam aliquam, ut

*Responsura
Legati Gal-
lici ad Ar-
chiep. Gne-
sensem.*

vidimus, in Claudium Memmium Comitem

Dr Ayau-

D^o Avaucium, Regis Christianissimi, ad Septentrionales Provincias, Legatum, non acutè minus quam eleganter, rejicientes, ad ejusdem manus, Hamburgum jam pervenerant; quævalde Memmianum quoque cerebrum, moventes, hujusmodi responsum extorserunt.

Illustrissime Reverendissime Domine.

PAtèretur justam meditati responsi moram, & gravis illa & vehemens, totque eloquentiæ luminibus interlita, Celsitudinis Tuæ, an Epistola, an indignatio; quæ, Kalendarum Januariarum titulo inscripta, Martiis nunc primum mihi reddita est. Tristes sanè Kalendæ, ut erant olim ære alieno oppressis. At, ne tempori indulgeam, aut stylo, facit, & sui doloris, & tui, impatiens animus. Sine me tecum, Præsul scientissime, Latini sermonis Majestatem retinere; faceffat internos nova ista titulorum servitus, qui feriem sermonis abrumpunt, sententiam sæpè contorquent, & animum, per tot flexus, avocant, ut hodie facilius Deum alloquaris quam hominem. Scio quantum tibi, Viro Principi, quantum illis, quos adeptus es, nominibus honorum debeat. Adeoque ex imo pectore gratulor, quod propriæ dignitati (quæ est per se maxima) tantum fastigium,

gium, tantoque in Regno secundam potestatem
 adjunxeris. Neque, procul dubio, summos Rei-
 publicæ Tuæ gradus, in illa Aulicorum turba,
 quisquam est, qui vel, tuis ingentibus meritis de-
 ferendos, constantius senferit, ac passim prædica-
 verit impensius; vel, delatos, veriori gaudio
 intellexerit, quam extraneus ego, & cultor, non
 tuæ fortunæ, sed virtutis. Alias tamen, si
 tibi ita videbitur, servabo omnes ad amussim ri-
 tus, atq; hujus ætatis mores; nunc, qui iræ pro-
 prior, festinantius scribo. Liceat mihi non tar-
 dare honestissimum rectæ conscientia impetum,
 & Verborum quoque securo, inornatè aggredi
 quod res est; ut ipsa, quæ simplici sermone dele-
 ctatur, veritas postulat. De intercipiendo
 Principe Casimiro ne per somnium quidem cogita-
 vi, imo nec intelligo, ullâve etiam conjecturâ as-
 sequor, ecquid rei sit istud, sive proscenium, sive
 protasis, cujus, jam à quadriennio apud vos in-
 strui capta, insimulor. Egone fatum Princi-
 pis composui, & ipso celo potentior, ut infensus
 esset Gallia, utq; illuc se conferret, effeci? Hæc
 tam caca, tam absurda suspicio, non movit mihi
 stomachum, sed risum. Vix vero similis quod
 succedit (neque enim una calumnia impetor)
 suasorem ac incentorem me illius detentionis fuisse;
 nihilq;

nihilq^{ue} in tanta re nutantem Regium animum voluisse decernere, donec mea quoq^{ue} authoritatis præceptum illuc aliquod pervenisset. Miræ obrectandi artes. Augetis mihi dignitatem ut augeatis invidiam: Et nunc me futuri præscium, Et ipsorum casuum impulsorem, comminiscimini: nunc res Gallicas, Et Regia consilia ex Hamburgo moderantem. Scilicet is Gallia status est, ea ibi hominum politicorum penuria, ut per tot terras Et maria consulendus sit, qui id genus negotiis nec interesset præsens. Quæ mea quidem in Germania sunt partes, quæ ad legationem istam pertinent, in iis haberi possit, ratio fortassis aliqua mea, vel opinionis, vel operæ: at de Principe Austriaco, ex Liguria in Iberiam traicente, Et hostile quid in Galliam moliente, quid ad me, in alio quasi Orbe positum, aliis omnino rebus intentum? Et (quæ mea aut negligentia, aut religio est) nunquam hætenus demandatæ Provinciæ fines transgressum? Valde me nesciunt, qui mihi tam longas manus, Et tam vastam laborum, ac molestiarum, cupiditatem affingunt. Ego vero, quod agendum incumbit, hoc ago. Et sedulo quidem, ut scit Polonia: Sed, cætera incuriosus, partem aliam Reipublicæ nullam attingo, Et, quocunque per Regem licet, otio suavissime perfruor. Quin etiam,

etiam, occupationis plusculum hic mihi esse, quotidie doleo; tantum abest ut accersam novas, & alienis me curis obtrudam inquietus. Quorsum ista? inquires. Nempe ut intelligas quantum à vero aberrant, qui me causam dedisse decreto existimant; cujus ego ab Aula hoc demum nomine certior factus fui, quod, illius causas ut nossem, & Illustri Baroni Dr Avaugour, apud vos Agenti, transcriberem, expedire visum sit. Et ita se rem habere, bona fide affirmo. Ne quid tamen dissimulem, aut iustissimi facti invidiæ parum fortiter subducere me videar, ejusdem mandatis obtemperaturus, subjunxi, jure fecisse Regem; sic enim plane sentio. Galli Principem Casimirum, superioribus annis hostem, hostilis nuper in Galliam agminis ductorem, nunc ad hostem, flagrante bello, transeuntem, in littoribus nostris, non ventorum, sed studij, erga partes, sui adactum, ibiq^{ue}, ficto nomine, arcifinia Regni clam perrepentem, jure legeq^{ue} apud omnes gentes usitata, & exemplis innumeris, atq^{ue} etiam vestris, comprobata, detinuerunt. Grande nefas, exclamant Vestrates: nam, sanguini & amicitiae fidens, Viator iuraverat. Veniam præfari debeo, priusquam occurrerem objectioni, à re, & à mente Principis alienissimæ. Pro amico ille se gereret, qui non modo

propriis, sed alienis etiam inimicitiiis contra nos
 arsit? Nerve quid intentatum relinqueret, no-
 vo se Francorum hosti addixit? Hoc si admitti-
 tur, merito ipse sub alterius persona latitare vo-
 luit, & amicus verè incognitus ad nos accessit.
 At vero qualis Viator, qui, iturus in Hispaniam,
 cum solvisset Genua, mox statim deflectit in Pro-
 vinciam, ejusq; arces, ac propugnacula, jam
 Hispanis sæpius tentata, perlustrat, quo se illis
 magis probaret, & tot adhibitis cautionibus,
 nunc Massiliam, nunc Telonem Martium, aliosq;
 subinde portus, non terra, ut expeditius iter actu-
 tius fuisset, sed mari, tanquam novus semper ad-
 vena, appellit. Qui sic intrabat, hospes an ho-
 stis erat? Sed quid persequor singula? Tot
 tantisq; indiciis Austriacus animus sese prodidit,
 ut ipse Magistratus, sola legum auctoritate, ac
 muneris sui ratione coactus, inconsulto Rege,
 Principem sub custodia habuerit. Eum itaq;
 Rex detinere jussit? Minime: sed detentum,
 non jussit dimitti. Quo enim modo id potuisset,
 frementibus populis, cruentas hostium manus re-
 cens expertis? Id Rex, mihi crede, Vestri con-
 templatione, tulit acerbius, & præceps illud
 consilium Principis magno redemptum cuperet.
 Sed, animi celsitudine iustos metus non aversan-

te, mederi vix potest nisi velit Provincia securitatem periclitari, imo *et* fidem. Hic Vestri rursus insurgere; *et*, facundia tua audaciores, indulgere affectibus suis; multasq; per elegantias, multa nobis convivitia facere. Non habeo equidem quod tam ingeniosè reponam: sed mihi si ars, si verba, *et* ubertas orationis, desunt, at fas *et* æquum, at jus gentium, consuetudo Principum, *et* à vobis ipsis petita exempla abunde suppetunt. Nonne ipsum Regem nostrum Vestrumq; innoxie ad suos, *et* ex necessitate abeuntem, persecuti, detinere voluistis? Nonne Legatos Imperatorum, ac nostros, quod suspecti, hi non petita venia Poloniam intrassent, detinuitis? Jam ego mitius agam vobiscum, magnum licet regerendi campum nactus; non dicam vos insidiatores, non Majestatis reos, non si quid in orbe sancti, violatores. Quin potius, quàm Polonos utcumq; tuerar, præsto erit Romanorum authoritas, quorum Provincias occultè transeuntes Macedonum Legati, felici prius evasere mendacio, mox vero capti sunt Romamq; deducti. Id autem Principis Vestri Amicis (utinam ne *et* Vestris) familiare. Illi Philippum Auriacum, nihil hostile, vel per ætatem, cogitantem, bello nondum cepto, sed re ad bellum incli-

nante, Patre nondum hoste sed tantum suspecto, captivum in Hispaniam abduxerunt. Idem Johannem Nassovium, qui nec arma contra ipsos tractaverat unquam, nec partes Mauritij Agnati sequutus erat, Neapoli in carcerem detruserunt; tum quia esset e gente Nassovia; tum maxime, quia, mutato nomine, Regnum, peregrinandi animo, lustrabat. Neque illos Regio sanguini pepercisse fidem facit Leopoldus Austriae, qui Richardum Angliæ Regem federatum, atq; ex communi in Barbaros expeditione redeuntem, quod Viennam mentito habitu, privatas ob similitates, venisset, in vincula conjecit. Mitto cætera, quæ in hanc sententiam præstant, argumenta, & præjudicia, ut alias objectiones refellam. Nostros ei nequaquam insidiosos esse, qui sponte ad illos, nec opinanter, venit: Sed insidiantem occupasse, res ipsa declarat. Nemini Gallia Viatori insidias struit, nec ipsis utique hostibus, cum suas illis ditiones obambulare visum est; imo cum e re ipsorum fuit. Adeo generosa indole, quos armatos terra marique persequitur, sui copiam petentibus facit. Non longe abierimus. Hoc ipso mense, recrudescentibus licet odiis, Christianissimus Rex Marchioni Mirabellio, in Hispaniam ituro, atque & Bellum ad versus se gestu-

gesturò, transeundi totius ferè Regni potestatem fecit, ac, per longum iter, deduci juvari; voluit; cujus capiti, quamprimum casside tectum fuerit, non parcemus. Hæ sunt nostræ insidiæ, hæ technæ, quibus & Carolum olim tantum Imperatorem, tantum Gallici nominis hostem, excepimus.

At ille fortasse nihil profuisset detentus, expectanda fuit occasio nobis violandi juris uberior, ut, quod in Carolo deerat, sortiremur in Casimiro. Ignosce & tu, Vir Illustrissime, dolori meo, & agnosce mecum liberaliter, tuo more, non captasse nos ullum inde commodum, sed imminenti periculo viam duntaxat præcidisse, ut vel ex eo liquido constat, quod Principem libentissime dimissura Gallia hoc unum sibi cavere petit, ne quid inde detrimenti capiat. Potestne conditio honestè ab eo recusari, quem vos nobis amicum, & amicitia fidentem, ivisse profitemini? Potestne Polonia durior videri cautio, quæ nihil aliud præstet, quam benevolentia erga nos sua, ac proprii instituti constantiam? Certe aut me mea valde fallit opinio, aut ad subasperas litteras officiosè admodum & fraternè rescriptum est. Desine interim, quæso, mi Domine, in Galliam nostram, Gallicaque consilia, invehis; & invidiosa comparatione, Sarmaticam tantopere ven-

*re venditare innocentiam; aut enim ore sim duriusculo necesse est, aut ad contumelias istas commovear oportet vehementius, dum tam indignè nobiscum agi video. Potuerit olim magnus ille Johannes Zamoscius (ultimum Polonorum dicerem, nisi mea jam satis superque verba arguerentur) potuerit, inquam, illa etate, liberas adhuc & magnificas voces emittere, atque incorruptam gentis Vestræ simplicitatem, apud summos Pontifices gloriari. Verum enim vero, ab excessu tanti viri, quæ non subinde ratio tuendi status visa est? statim honesta, si utilis. Quæ cacopolitia (ut reddam tibi justissime voces tuas) nec in uno exemplo, uno ve Regno consumpta. Certè has Regnandi, Regiæque Domui prospiciendi artes Gallia non novit; & istud, quicquid est, siue Theologiæ, siue Politicæ, vobis non invida non invita permittit. Quod scribis, de Rege, & Gentilibus meis, non esse querendi locum, rectè id quidem, licet nolens, affirmas: sed quæ sequuntur, damnari jam illos ab Orbe Christiano, planè miror, quomodo tibi viro prudenti, & Regibus uti sucto, exciderint. Parcius ista; quæ dum ego jure perhorreo, ferendus tibi sum, imo vero etiam laudandus. Nullus est, pacet tua, inter Christianos nullus (nisi quibus mali rerum
inter-*

interpretes affectus tenebras offundunt) qui vel in omnes nostrates, vel in paucos, culpam transferat, quæ unius est Casimiri; ut palam ac publicè Germania, (nisi quæ libertatem amisit) Dania, Anglia, Italia, atq; ipsius Polonia Vestræ magna pars, sentiunt. Sapienter mones publici iudicii penam quavis alia esse longè graviores. Scio jus perpetuo idem manere, & ad æternum famæ tribunal sisti, quotquot in Orbe, Reges, ac terrarum Dominos; qui si, potentia sua abusi, iniquius quid in alios statuere, causam ipsi dicunt omnibus seculis. Sed nec me fugit, inanes querimonias, nocentissimo cuiq; familiares, ad tam grave posteritatis examen non admitti, aut, admissas, in ipsos redire, quin nec justè agere nec æquo animo pati potuerunt. Hæc scripsi laceffit^o, non ut perstringerem vos (à quo ego ne vivam si non longissime absum) sed ut tuerer nostros, & injuriam publicam propulsarem. Quod & invitum fecisse, & tibi à me scriptum memineris, ab amico ad amicū, à Memmio ad Lipskium, pæne dixi Lipsium, tanta est inter vos cognatio nominis & styli. Nunc purgabo me tibi in propria causa placidius, & impropèrijs tuis, multa profusis suavitatibus, sic me expediam. Non solet esse officiorum commemoratio grata, si ab ijs fiat qui contulerunt; quasi enim exprobrantes au-

diuntur. Mihi vero jucundissimum & in deliciis fuit, qui mihi à vobis honores, domi forisq̃, habitifuerē, quæ magni Regis adspiravit aurā, quæ vestra in me certatim studia, & dulcissimus consuetudinis usus, iis me omnibus, beneficio tuo, rursus frui, & operam meam tanto teste probatam videre, atque, in brevi velut tabella, egregij artificis manu, delineatam faciem legationis apud vos meæ. — Et si enim inde gravius succenseas homini tot nominibus devincto, etsi ego me jactandum in ære Vestro esse profitear, id ut ignavia, & turpi muneris desertione dissolvam, non est mihi consilium Quirites. — At igitur, ut essem meritorum, erga me, Vestrorum memor, mei erga Regem officij obliviscendum fuit? An, ut grati animi laudes malis artibus consecraret, debui aut mandatis Regiis deesse, aut, ignobili prorsus vitio, quod sentiebam mentiri? Sed, fac debuisse, quid tum? — Non ego Principem Casimirum contumacia mea, aut silentio liberassem, non latæ jam sententiæ intercessissem. Interim tamen Vester ille Nuntius veris falsa permiscuit, & iræ me Vestræ videlicet obtulit, ne nihil fecisse videretur. Quam vereor, dum hoc mecum reputo, dum hos motus animorum, atq̃ hanc tantam, in immeritum me, invidiam cerno, ne & gratiam

gratiam prius Vestram non meruerim, & qua mihi interdum solebam dulci Poloniae recordatione placere, totum id fato cuidam acceptum ferre oporteat. Profecto doleo vicem meam; eoque magis doleo, quod subdubitas num istos de me, in ore gravissimorum hominum, sermones, & amicorum indignationem pensi habiturus sim: At ego fateor, Illustrissime Domine, casum hunc, pro mea in vos observantia, sic tuli, ut nihil, multos ante annos, molestius; & in maxima infelicitatis meae parte constituam, nisi me, ut rogo atque obtestor, aequitate & authoritate tua liberares ista invidia, & qui de me tam praeclare sensisti habetenus & scripsisti, tuum unum amicum ac iudicium tuearis. Suspecti te semper, ex quo tua virtus mihi innotuit; tui cupidus in Poloniam veni, admirator recessi; colui te absentem, amavi (ita me Deus amet) etiam hostibus amicum, & Austriacae Sponsae blanditia dicentem, aliquo in nos aspersas sale. Vim eloquendi tuam, in argumento non grato, gratissimam sensi, & oblectationis istius socios quo plures adsciscere potui, eo plus mihi, perpetuoque meo de te iudicio, favere visus sum; nunc denique iratum & minitantem etiam num veneror. Quid ni ergo & tu me, iusta officiorum vicissitudine, etiam a te, aliqua

in re, dissidentem, complectaris? Quique mihi ornamentonuper eras, nunc quoq̃ sis præsidio, ut te meorum omnium temporum fautorem prædicem. Quod ut oneris alacriori animo subeas, obsequar studio in hanc causam tuo quam officiosissime; nihil prætermitturus quod meæ sit opis, & sine Gallia periculo fiat. Mihi enim, (affirmanti crede) certum est, quâ licuerit, tuam tuique similium amicitiam retinere. Verum, utcunque res cessura est (pace tua dixerim) causæ nihil video, cur gentis Vestræ benevolentia nos Galli, tanto tamque promerito bono, careamus. Non enim Poloniae Principem detinemus, sed Lusitaniæ Proregem; non amicæ gentis consilia, sed partes infensissimi hostis secutum; non Polonici nobiscum fœderis servientem, aut Polonicis usibus servientem, sed Patrios mores exosum, & privatas omnes fortunas, procul à Vobis, cum aliqua etiam injuria Vestra, queritantem. Jam dudum ille ostendit, quantum res rationesque suæ, à Vestris differant, qui arma adversus Galliam tractabat, suoque ad pugnam hortabatur, sub ipsum tempus quo magis incalescebant ejusdem Galliæ in Poloniam studia; quo Vestris ego militibus, cum in hostes summa vi & majoribus animis ruerent, nudum pectus objiciebã,

non

non ut cohiberem generosum impetum ex honestissima Religionis causa obortum, (cujus ipse mihi conscius eram) sed ut quieti Vestrae vel consulerem; vel certe, partibus jam adjunctus, una vobiscum sorte uterer. Non ignota loquor. Stetisti & tu, Vir fortissime, in illa acie, ut armatos sisteres; nunc his nunc illis obvius, cum ipsi percalcatum penè pergerent Regni Cancellarium, tantæ dignationis Virum. Tunc Vester, ut dixi, Princeps, expeditionem Gallicam adornantibus Austriacis, se suasque copias alacris addebat, quasi non ad prælium, sed ad prædam opulentissimi Regni, proficisceretur; & gravissimo quidem Gallie discrimine, in quam nempe hostes, tota Imperij Regnorumque suorum mole, indequaque incubuerunt. Sed, favente Deo, sustinuit immota, & fregit tantas Viress; potuitque, vel proprio periculo suo, Casimirus Princeps, vix non à Nostreis captus, iniquitatem causæ agnoscere, & invadendæ Gallie animum deponere, nisi, neglecto cæli munere, ad ejusdem fines, ad quos jam ferme afflictâ fuerat, navim suam referri voluisset. Nihil igitur commune Poloniae cum istis Principis jactationibus, ut ipsi Vos, ante hac, sæpius professi, meas de iis exostulationes, commoda declinatione, tum elusistis,

quod hac ille, non authore Rege, non Republica Vestra, privatus aggredieretur. Si licuit Principi se jungere se à Polonia, liceat Gallis cum utique pro Polono non habere. Et vos, si bellantis atq; inimici causam præstare nolulistis, capti cur susciperetis? Et litem Vestram faceretis? Id nec Vestra velle prudentia, nec æquitas pati, nec observantia quæ erga Vos nostra mereri potest. Unde facile intellexeris, quam alieni à contemptu, sive irarum, sive Virium Vestrarum, simus: Neq; enim in Vos peccavimus quicquam, neq; impune peccari posse crediderimus, quorum ditiones etiam temerè non semel irrupistis. Quod ut magnificè prædicas, sic re et facto Princeps ipse Vester satis comprobavit, qui hostes in Galliam ex ultimis Mundi partibus nuper adduxerat. Nos quanti faciamus Poloniam, quanti conjunctionem vestram, nil attinet dicere, et ipse agnoscis, qui nostris semper Regibus, vel per me, unice ambitam commemoras. Quid ni vero fortissimam Gentem bellicosam, liberrimam liberi, ac non absimilis genij populos colamus, et si hanc querelam demas, justissimos? Quin et Regnum, titulis olim nostris adjunctum, minus æstimare, sine injuria propria non possemus; ut nec Reipublicæ Christianæ propugnaculum nos Christianissimi non fovere. Vides, Illustris-

lustrissime Præsul, quantum me litteræ affecerunt tuæ, quam expeditè ad omnia, quam prolixè, homo inscribendo aliquin parcus, respondi; Et id quoq, quantum ex officio potui, reverenter. Erit hoc ipsum tibi argumento amoris Et fiduciæ non vulgaris. Ego me totum effundo in sinum veri Amici, nullæ hic latebræ, nulli recessus. Et, si quid tua, atq, ipsius Principis causa, valeam, eadem fide Et libertate præstabo. Quod ut tibi omnino persuasum velis; ac perturbationibus rerum, seu varietati temporum, Et Aularum ludibriis, necessitudinem nostram, certo judicio semel constitutam, ne permittas, à te etiam atque etiam peto. Hamburgi 9 Martij, Anno Domini 1639.

Celsitudini Tuæ

Addictissimus Servitor, Et ad obsequia paratissimus,

CLAUDIUS DE MESMES.

Ex hisce literis, meo quidem judicio, Claudium hunc de Mesmes, non tantum magnæ prudentiæ, multæ lectionis & doctrinæ, sed in iis etiam, in quibus sanctiora negotia Regis Regniq, alium esse, ex officio, non ventant, generosè candidum & sincerum; & dignum

Archiepiscopi ad hæc litteras respondit.

gnum, herculè, cujus, sua cum elegantia, fluentes literæ, fusiores licet, & Austriacis, ipsiq; Principi, nonnihil iniquiores, tamen integræ infererentur. Oportet enim, si uspiam, certè in historia, suam cuiq; libertatem esse; nec unius tantum, sed alius etiam sensa mentis, trutinanda Mundo judici offerre. Qua eadem facultate Archiepiscopus apud me nunc rursus utitur, & Memmio, paulo laxius facundo, hisce pauculis denuo respondet.

Excellentissime Domine

MErebatur dignitas, & Amicitia nostra, meditatam potius, quam iratum & festinatum responsum, ad amicam & innoxiam Epistolam meam; gravi, quod dedeceret festinatio, amico, quod arceret iram, argumento scriptam. Quod tamen tantum abest ut mihi stomachum moverit, ut te, Vir Illustrissime, non minus suspiciam, & amem etiam inter iras amicum, & in ipso impetu haud præcipitem; & hinc agnoscam generosæ Gentis genium ab ira & impetu, eoque ignoscam hinc Memmio meo, ab illa vi & torrente eloquij, vel in ipsis sterilioris causæ arenis inexhausto. Eam ob rem, causæq; præterea meæ conscius, nec succenseo punctus aculeis verborum, nec tibi tuum reddo. Parcior ista; in te æquius
quam

quam in me vibratum, quando, post Zamoscium, Polonos omnes, velut unâ cervice hærentes, audacioris styli ictu jugulas. Nec rationum exemplorumq; congeriem refello, aut in vos rege-
ro, dissimili vel impertinenti sensu laborantium: Neq; Achillem vestrum video, quod Regem quondam nostrum, & vestrum, ex fuga retrahere voluerimus; scilicet in carcerem, non in Regiam, reponendum. Quin potius laudo candorem, amo affectum, quod & causas detenti Principis ingenuè aperias, & liberandi rationem ostendas; quam amplectimur, & Oratorem mittimus, qui vos metu & errore liberet. Interim credas velim, illum, depositis armis (quæ dum gessit, uti, jure belli, contra eam licuit) nihil amplius hostilitatis, contra Galliam, tentasse; & in altissima etiam pace, eo iturum fuisse. Ut hinc arguere possitis innoxium i-visse; & exercitus ab eo armatos, portibus & propugnaculis vestris insidiatum, consilia & arma cum Gallie hostibus sociata, & nescio quas præfecturas Hispanicas, in perniciem Gallorum, ambitas, partum ejusdem præcipitis consilij esse, cujus & hæc ipsa detentio fuit; hæc q; omnia, capto demum Principe, nata esse: nobis quidem, antequam tu narrares, prorsus inaudita, & ipsi Principi forsan nec cogitata. Hoc

unicum ex litteris tuis, tui causa, maximè mihi
 doluit, quod, etsi te suasorem intercipiendi Prin-
 cipis fuisse diffiteare, ajendo tamen jure; interce-
 ptum, ostendis te suasorem futurum fuisse, si an-
 te factum consultus esses. Nihilominus ego, in-
 eluenda hac suspitione & invidia publica, obse-
 cundabo officio meo, & existimationi tuæ: colam-
 que te & amabo etiam dissidentem à me, & pro-
 piores iræ, ut ipse de te fateris. Quæ redintegra-
 tio erit amoris, reddito Nobis Principe, quin &
 gloriæ tuæ; quam, post præsentem invidiam, au-
 gebis, cum te non tam auctorem, vel, quod per-
 inde est, approbatorem detentionis, quam adju-
 torem liberationis, nobis adstrues. Hoc ego te,
 vir clarissime, hortor, hoc etiam atq; etiam, pro
 jure amicitie, oro. Data ex arce Loviciensî.
 Anno Domini 1639. 24 Aprilis.

Excellentiæ Vestræ

Addictissimus,

JOHANNES à LIPIE LIPSKI,
 Archiepiscopus Gnesnensis.

*Authoris
 gloria Ger-
 manica &c.
 lia.*

Horum tantorum virorum elegantibus
 & ingeniosis dissensionibus immisceri, licet
 & mediocritatis meæ, moderniꝑ instituti
 mei,

mei, haud videatur, in præsentiarum tamen, afferendæ Germanicæ Gentis gloriæ zelus, etiam à scopo & Historico nonnihil divergentem, excusabit. Fateor enim me illa Comitum Dⁱ Avaucii, *pace tua, inter Christianos nullus, qui vel in omnes nostrates, vel in paucos culpam transferat, quæ unius est Casimiri: ut palam ac publicè Germania, nisi quæ libertatem amisit, Dania, Anglia, &c. sentiunt*, summopere mirari; nec minus etiam, nihil ad ista, ab Archiepiscopo, scrupuloso alias, responderi. nisi fortè hic profundè considerationis Princeps, nil loquendo loqui poti⁹ voluerit, & huic velut manifesto anharmonico, nil respondendo efficacius respondere. quod, de tantæ dignationis viro, pronum est opinari; ut qui optimè nosset, ubi projectius, imo projectissime serviretur. Rogo autem, Illustrissime Memmi, Germania qua in parte tibi potissimum libertatem amisit? ubi nimirum sua culpa captum Principem cum Gallia non sentit. Atqui ea Cæsariana eademq; Catholica est; sed an ideo servituti mancipata? An quia hæreticis, eorumque causam promoventibus, ne externis & ambitiosis Regibus verè serviamus, non consenti-

mus, & Ecclesiastica bona, pravorum Christianorum; ne dicam Christianissimorum, auxilio perperam Ecclesiæ subducta, cum Imperatore, adhuc suo, laus Deo, capite, repetit, tibi, Domine, libertatem perdidit? Cave vir amplissime. Sic enim libertatem amittendo, Vobis Francis, vestri Reges, Christianissimi titulum procurarunt. Nisi forte, qui hoc modo speciosa nomina hæreditastis, nunc, mira ratione status, & priscis sæculis ignota, faciendum aliter judicatis; & hinc, quasi devotionis priscæ pæniteret, non tantum Ecclesiæ ipsi conferre quicquam jam non vultis, sed, ablata etiam récupérerare volentes, ambabus quasi manibus, &, totius corporis objecta mole, prohibetis. Longè aliter Nos Germani Christianè liberi, & antiqui moris, mi Domine, sentim⁹, qui, rebellionē, falso libertatis nomine larvata procul, Deo suum, suum Cæsari tribuentes, eatenus servire veram libertatem credimus. Ignosce, Illustrissime vir, ignosce lector, me hoc paragrapho, ceu per parenthesin, non Historicum, sed hyperaspisten, more Memmii, quid sentiam, candidè locutum esse; &, in ea re, ad modicum divertisse, in qua, negligentem esse,

se, zelus, ut dixi, patriæ non indulsit. Nunc
in viam regiam & historiam revertor.

Dum hæc literæ, apum more, melle & *Regis Polon.*
spiculis armatæ, à Claudio de Mesmes ad *resolutio, &*
Lipscium Archiepiscopum Gnesnensem, & *littera Re-*
ab Archiepiscopo Gnesnensi ad Claudium *gem Gallia,*
de Mesmes, ultro citroq; ratione Principis,
perferuntur & traduntur, interim Virgilius
Puccitellius, ab ipso Principe, è Segestorio-
rum oppido, Genuam reversus, prout ipsi ius-
sum erat, inde statim Vladislaum Regem,
cum procul Vlnæ in Lithvania degentem,
rerum omnium, & potissimum, aliis omni-
bus, ut frustraneis, neglectis, mittendæ & ac-
celerandæ, ob indignum carcerem (cujus pu-
dendas circumstantias perscribebat) legatio-
nis, nomine Principis, certiolem fecit. Qui-
bus, Rex intellectis, tandem, cum præsentib;
tam Regni, quam Magni Ducatus Lithvaniæ,
Senatoribus, in consilium ivit: lisq; ad mitio-
ra, & pacandum potius Christianum Orbem,
quam cumulanda bella, inclinatis; nec tan-
tillum, boni publici, & quantocius liberandi
Principis, gratia, dissuadentibus, mittendam
legationem Rex decrevit. Quod deinde
etiam Regi Christianissimo insinuando, si-

mut in locum alium decentiorem, aulæque
sue viciniorem, Frater Princeps deduceretur,
hisce litteris requisivit,

Serenissimo Principi Domino Lu-
dovico XIII, Dei gratia, Christianissimo
Galliarum & Navarræ Regi, Cognato & Affini No-
stro charissimo, VLADISLAUS IV. Dei gra-
tia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanicæ, Russiæ,
Prussicæ, Masovicæ, Samogithicæ, Livonicæ, Smolen-
scicæ, Czernichovicæque; Nec non Suecorum, Gothorum,
Vandalorumque hæreditarius Rex, salutem & mu-
tui amoris continuum incrementum.

Serenissime Princeps, Domine Cognate &
Affinis Noster Charissime.

Redit tandem Nuntius Noster, Anno prate-
rito ad Majestatem Vestram ablegatus, &
responsum attulit in parte dignitati & amicitie
mutue congruum, in parte inexpectatum. Quod
Majestas Vestra hunc tam acerbum Fratris No-
stri, sui vero cognati & Affinis, casum dolore se
prosequi testatur; quod se infcio Principem ca-
ptum asserat; quod denique amicitiam mutuam,
inter Nos & Regna Nostra, ne hoc facto minua-
tur, sollicitè postulet, id totum dignitati commu-
nis fortunæ Regiæ, & tam exactè à Nobis cultæ
amicitiæ tribui omnino conveniebat. Quod ve-
ro, postquam Majestas Vestra rescivit Fratrem
No-

Nostrum, non in ulla urbium Gallicarum deprehensum, sed mari libero navigantem, & portum Majestatis Vestrae longinquo salutantem, oblatis fidi hospitij officiis, è triremi in terram evocatum, inde in custodiam abreptum; eum tamen non solum libertati, Natalibus Regiis convenienti, non restituerit, sed squalore & mæore, in tam inexpectato fortunæ ludibrio, consumi permiserit, aditu prohibuerit, excusationi (quæ vel subditis conceditur) locum negaverit, id præter omnem expectationem Nostram accidit. Arctissima necessitudo, Amicitia sacrosanctè observata, & (quod potissimum) communis Regiæ fortunæ Nataliumq; præcellentia, longè aliter nos sperare jusserrat; ita ut, non de longiori Fratris Nostri detentione, sed de convenienti læsi honoris ejus, Nostrique, vindicta, à Majestate Vestra præstanda, solliciti essemus. Videat, quicumque hujus consilij author, quam pulchrè honori & existimationi Majestatis Vestrae consuluerit. Illa enim quæ obijciuntur, Fratrem Nostrum, in Hispaniam, hostilem animum erga Gallias tulisse, Regno, nescimus cui, præficiendum; sine scitu & litteris Majestatis Vestrae, in terram, è triremi descendisse; littora, portus, & urbes, lustrasse; talia sunt quæ vulgus spargere, tanti Regis Horoicus animus

con-

contemnere poterat; & quæ non custodiam & carcerem (vix in acie captis offerendum) sed ulterioris itineris denegatam libertatem penè non merebantur. Hoc vero laudatissimus Majestatis Vestræ Parens satis habuit Archiducem Maximilianum, consimilis cum Domo Austriaca discordiæ tempore, in Hispaniam properantem, & per medias Galliarum Provincias, iter tacito nomine facientem, stitisse, & in Austriam omni benevolentia cultu remisisse. Minus peccavit Frater Noster, cum, maris procellas fastidians, cognati littoris petijt solatium, invenit tempestatem. Speculatoris vero indignum nomen, quod Regijs adscribatur Natalibus; aut de illo præsumatur, qui, vili obsequio cognatos demereri, nullã habuit necessitatem. Sed adeo, in animo Nostro, altas radices egit, erga Majestatem Vestram, fraternus amor, ut illi vel hanc Domus Nostræ Regiæ injuriam non gravatè donemus; Publicæ vero Christiani populi paci & tranquillitati vindictam (quæ sæpè prudentissimos Principes inexpectata tentare cogit) libenter remittamus. Cumque Majestas Vestra, liberandi Principis, hunc modum proponat, cautionis præstandæ gratia, Legatum Nostrum, ad Majestatem Vestram, mittimus, plena potestate, desiderio Majestatis Vestræ

satis-

*satisfaciendi instructum. Hic propediem iter
aggredietur, & eo quam poterit celerrime con-
fecto, Nos non eliberandi solum Fratris Nostri
charissimi rationem habuisse, sed & auctæ Do-
mus Regiæ, desiderata Majestatis Vestræ sobole,
letitiam Nobis communem fuisse, luculenter te-
stabitur. Interim vero ut Serenissimum Princi-
pem Casimirum, ex illa tam indigna custodia,
evocare, & verbo fideq; Principis obstricto, co-
gnato & Affini convenientius hospitium, ac Au-
læ suæ vicinum magis, concedere velit, per com-
munem Regum fortunam, & jura amicitie No-
stræ, Majestatem Vestram obtestamur; eamq; Di-
vinæ protectioni amanter commendamus. Vil-
nae, die XXVII. Aprilis, Anno Domini M. DC.
XXXVIII, Regnorum Nostrorum, Poloniæ VII,
Sveciæ vero VIII Anno.*

Ejusdem Majestatis Vestræ

Cognatus & Affinis

VLADISLAUS REX.

Ut autem tam Cardinali Richelio, quam ipsi Regi, innocentiam Principis persuade-
ret, & in primos detentores culpam omnem
rejiciendo, ejus temeritatem, ob distantiam
loci, quoquo modo humanitate Regia excu-
saret;

*Ejusdem li-
tera ad Car-
dinalem Ri-
chelum.*

faret; eoque citus in locum magis honorificum, è squalido carcere, Frater Princeps transferretur, prudentiæ ejus Regiæ visum fuit, hisce quoque eum litteris dignari.

Vladislaus IV. Dei Gratia, Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czernichoviaeque; Nec non Suecorum, Gothorum, Vandalorumque hæreditarius Rex, Illustrissimo & Reverendissimo in Christo Patri, Domino Armando Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinali de Richelieu,
 Amico Nostro charissimo & honorando, salutem &
 omnis felicitatis continuum
 incrementum.

**Illustrissime & Reverendissime in Christo
 Pater, Amice Noster Charissime &
 honorande.**

Causas detenti Serenissimi Fratris Nostri, quas Illustritas Vestra repetit, uti vulgo authore sparsas, vulgus ante diu publicavit. Nos hanc unicam arbitramur, quod præfetti illius oræ, ob tantam locorum distantiam, super re tam gravi, consilium ab Illustritate Vestra petere nequiverint; quorum nunc temeritatem sua prudentia excusare satagit. Accipimus benevolè hanc, à mente Regis sui existimationi fida, excusationem: quam utinam auxisset diversa, à præsententi,

senti, excipiendi tractandiq; Principis, rerum ratio; severis & inhumanis custodibus commissa. Nos porro, quibus gloria fuit sceptræ & jura Regnorum, ob publicam populorum tranquillitatem, partim hostibus largiri, partim suspendere; non gravatim eidem hoc superatæ injuriæ tribuimus trophæum, & caduceatoris loco, legatum mittimus; qui ab Illustritate Vestra propositam cautionem præstet. Antequam vero is advenit, erit celebratæ Illustritatis Vestræ prudentiæ, Regi Christianissimo suasorem extitisse, permutandæ Cognati Principis custodiæ, convenienti ejus natalibus hospitio, in quo eum tantisper melius custodiet verbum & fides Principis. Datur hoc manipularibus, quid ni Regio juveni? quem bene tractari pertinet ad ipsiusmet Regis Christianissimi dignitatem; cui interea prosperam valetudinem à Domino precamur. Vilnæ, diæ XXVII Aprilis, Anno Domini M. DC. XXXVIII. Regnorum Nostrorum, Polonia VII, Sueciæ vero VIII Anno.

Hiscæ litteris in Galliam directis, Vladislaus Rex, cum jam mittere Legatum decrevisset, quem potissimum mitteret aliquantulum deliberavit, tandem vero Christophorum Corvinum Gasciewski, Palatini-

Gonzevius
Legatus Re-
gius destina-
tur.

dem, sed mox, ut paulo post videbimus, cedente Patre Alexandro, Palatinum Smolenscensem, linguæ Gallicæ & nationis gnarum, huic muneri designavit. Sed, quoniam tardè, & non nisi vergente anno, ex Sarmatia discessit, properantes interim, quas inserui, Regis litteras, in Galliam sequamur.

Princeps iterum fuga infimulatur, & se litteris excusat.

Et hæc quidem, procul, ex Lithvania, Vinnâ missæ, scriptæ Aprili, Majo mense, Christianissimi, & Cardinalis Ducis, manibus sunt consignatæ. Quarum copiam Butlerus, supremus Principis Cubicularius, cum nactus esset, nec tamen Princeps, quod petebatur, & ipse hucusque (ad Principis sui litteras responsum tot jam mensibus anhelans,) cum Bolognetio, Angelo Corraro, Johanne Baptistâ Saluzio, Apostolico, Venetæ, & Genuensîs Reipubl., Legatis, frustra sollicitaverat, in locum alium, è sædo carcere, deduceretur, earundem copiam, per fidos homines, Cisteronum Principi transmisit. Et hoc quidem rectè eo tempore, quo Princeps rursus fugæ infimulabatur. Cum enim in horrido illo Cisteronensi suo scopulo, in continuo squalore, non tantum rigide & sordide

de haberetur, sed etiam, ipso loci situ calamitates cumulante, ab uno latere, & à montibus Sabaudia & Delphinatus, aura ventisq; frigidis; ab alio, & Provincia Comitatu, nihil fere climate à Regno Neapolitano differente, æstu molestissimo subinde vexaretur; & in uno loco, hic continua quasi hyeme, ibi cœu perpetua æstate, in ægrotudines & morbos alteraretur, quidvis etiam, pro incolumitate, & liberatione sui Principis, ejus Aulici non negligendum existimabant. Cum itaq; Monetæ Divæ gratiis allecti, pro uno jam Sylvani plures invenirentur, eorum unus Andreae Basio Secretario principis (quem supra Parisiis à Principe revocatum diximus, & Avinionis, certis de causis, nunc morabatur) se obtulit, & ducentorum millium nummorum præmio, certo certius se liberaturum Principem promisit. Quod cum Principi Secretarius, inusitata quadam literarum forma, aperiret, cœu inconveniens quoddam risit, Chantarenæ retulit, literas prælegit, tandemq; tradidit. An vero jam bis idem scripserit Secretarius, & unas ejusdem sensus, literas, per certos homines, Cardinalis intercepterit; an has easdem Chantarena Cardina-

limiserit, ut rem mihi incompertam, non a-
 sim affirmare. Certum autem est, ad ma-
 nus Richelij, quomodocunq; , pervenisse, &
 hac de causa, Principi gravius succensuisse.
 Quod ex hisce literis, quibuseum, per Epi-
 scopum Macloviensem, (vulgo Gallicé de S.
 Malo) ipsi familiarissimum, sibiq; , ut per Bu-
 tlerum didicerat, non adeo infensum, miti-
 gare studuit, & simul in locum alium, (quod
 postulasse Regem Fratrem, è literarum co-
 pia, à Butlerò, ut dixi, clanculo transmissa,
 didicerat) deduci petiit.

Illustrissime Reverendissime Domine.

Secundo jam traducor & accusor occultæ eva-
 sionis, ex eo quod inventi Avenioni, qui, vel
 spelucris, vel aliorum suasu, mihi operam suam
 ad hoc præsentarunt. Quamvis merito, in hac
 tam indigna & iniqua tractatione, aliquid ten-
 tare potuissem, quod nemo prudens temeritati
 adscripsisset, attamen innocentie fidens, & Deo
 vindici causam meam committens, nunquam as-
 sensum propositis mediis præbui. Literas Secre-
 tarij mei Itali, in hac materia scriptas (quæ exa-
 cerbarunt Eminentissimum Cardinalem contra
 me) has ego ipse legi coram præfecto custodiæ meæ,
 & in manus ipsius tradidi; cum nihil aliud conti-
 nerent,

nerent, quam quod significarent, novum hominem repertum, qui, ducentorum millium pretio, me ex hoc carcere se educturum, promitteret: Cujus ego risi insaniam, & Secretarij mei inconsiderationem, quod hoc, veluti arcanum quoddam, insolito modo, mihi perscriberet. Salona simile quid jam acciderat, & cum præfecto custodiæ, cupienti scire quisnam esset qui hoc facinus auderet, ingenuè fassus fuisset nomen & personam (putans hac confessione nonnihil mitigandum ab illo rigorem carceris & afflictionis meæ) hoc ecce merui, ut majori in me rabie sæviret, & proditore neglecto, in me furiam verteret, Salonaq; abreptum, ex Archiepiscopali Palatio Cisteronum transferret, in latronum & parricidarum carcerem. Esset laudatissima prudentiæ Eminentissimi Cardinalis, aliquem huc destinare, qui me meosq; audiret, & hæc supplicia mea, quæ inde mihi, & indicta causa, sub Justo Ludovico Galliarum Rege, patior, prudenter consideraret, ac referret: non dubito quin præoccupati malè de me animi mutandi forent. Defui nunquam id sollicitando, litteris & nuntiis, tam apud Dominum Governatorem hujus Provinciæ, quam apud ipsam Curiam Christianissimam: Sed ubiq; vel surdos judices causæ, vel contemptores Personæ meæ, repe-

reperi. Et, quod ne à barbaris quidem mihi futurum putassem, nullæ meæ quasi supplices litteræ receptæ, nulli Nuntij auditi, in Curia tam Justî Regis. Hinc ferè inductus sum ut crederem, quod mihi à diversis perscribitur, nihil nisi interitum meum quærere Eminentissimum Cardinalem, aut ita inglorium me reddere, ut indignus sim qui vivam. Rogo obnixè Illustrissimam Dominationem Vestrâ, velit, pro Christiana pietate, peregrinum me Orphanum Principem, meliori affectui & gratiæ ipsius commendare; & apud eundem efficere, ut, quod à Rege Polonia, Fratre meo, ab eodem petitur, obtineam: nimirum hospitium natalibus meis convenientius, donec Legati venturi negotium suum finierint, Maneo

Illustrissima ac Reverendissima
Dominationi Vestræ

Cisteroni 12.
Junij 1639.

Obligatissimus & affectio-
natissimus.

JOHANNES CASIMIRUS
Polon. & Svec. Princeps.

Butlerum ut
in Poloniam
expeditus.

Fecit candidè, quod petebatur, Episcopus Macloviensis, &, licet post aliquot septimanas, tandem tamen Butlero, supremo, ut dixi, Principis Cubiliario, Majestatem suam Regem

Regem Christianissimum, Vladislai Regis, ipsiusque Principis, requisito & desiderio facturum satis, respondit: Et nunc quidem Principem in locum alium mox deducendum, aulamque propius accessurum. Legato autem veniente, & cautione debita interposita, quamprimum libertati restituendum. Proinde se suadere in Poloniam festinaret, & diceßum Legati quomodo promovendo, cum eodem iter in Galliam maturaret. Hac quippe ratione solatio sui Principis celerius consulturum. Butlerus, cum per litteras Felverio Doctori Medico, ad Principem redeunti, traditas, de hisce eum certiozem reddidisset, & plura oretenus eidem Principi referenda, communicasset, haud cunctatus, cum Buffonetio & Elertio, qui etiam secum venerant, Lutetia discedens, in Poloniam properavit, & officio suo deinde, ut dicemus, in tempore satisfecit. Interim nos Johannem Casimirum Principem, post sex mensium squa-
lorem, ex fædo & inviso illo Cisteronensi ergastulo, ab illo horrido & prærupto scopulo, per illius scalæ lignæ acclivos gradus, in mon-

tisdorsum; & exinde, ceu è cælo, inferorum
 qualitatibus abominando, in terrarum or-
 bem, in planum, in Galliam, & sic capti-
 vum tamen, jam à tertio, in Sylvam S. Vin-
 centij (vulgo *Boisdevincennes*, seu Boscum
 Vincennarum) in quartum carcerem, non
 ita quidem sordidum, at non minus rigidum,
 deducamus.

Princeps Vin-
 cennam, in
 quartū Car-
 cerem per
 multas pom-
 pas, deduci-
 tur,

Augustus Mensis ad finem præcepit jam
 fluebat, cum hoc clementiæ à Rege Christia-
 nissimo & aula Gallica, ad aures Principis
 evangelizans fama tulit. Et quamvis jam an-
 te, promissum idem, è Butleri litteris perce-
 pisset, non prius tamen (ut qui crebris falsis,
 nihil, aut minus credere, jam confuesset) si-
 dem habuit, quam fatalem scopulum & in-
 visum, à tergo reliquisset. Tum vero, ceu
 humano generi, & quoquo modo sibi reddi-
 tus, sursum levatis oculis, pia voce, mixto
 gemitu, gratitudinem cælum versus jacula-
 tus, rhedam, ad radices montis pro se adve-
 ctam, lætior ascendit. Et tum quidem, ceu
 fato quodam, humaniora omnia, toto in iti-
 nere, expertus est. Nam Gratianopoli, Del-
 phinatus Metropoli, appropinquans, ab il-
 lius Ducatus Gubernatore Duce de Ladigi-
 ro,

ro, filio Mareſcalli Criqui, Ladigiri Magni
 Conſtabilis, ut vocant, Franciæ nepote, ma-
 gnificè exceptus, &, toto ferè biduo, Regiè
 tractatus eſt. Quo elapſo, per urbes celeberrimas,
 Valentiam & Viennam Allobrogum,
 Lugdunum verſus, progreſſus eſt. Cujus
 omnigenæ, opulentæ, & ſuperbæ urbis publi-
 cis ædificiis, licet duarum adhuc leuca-
 rum circiter intervallo, jam, in modum nu-
 bium, ſe oculis inſinuantibus, tam ipſius ur-
 bis, quam Provinciæ Lugdunenſis, Guberna-
 tor, Alincourtius, vir ætate, prudentia, & re-
 rum experientia venerandus, Principi occur-
 rens, eundem humaniſſime, & ſalutavit, &
 ad ingreſſum urbis, invitavit. Propius dein-
 de, & ponti urbis (qui Rhodano & Arari, ce-
 leberrimis fluviis, ſuperimpoſitus eſt) acce-
 dens, Magiſtratus Lugdunenſis obviam pro-
 greſſus, diſſimulatis, quæ Princeps paſſus erat,
 calamitatum malis, pariter urbem ſuam in-
 gredi, hiſce ferè, perſuadebat. *Ingrederere, Sc-*
reniſſime Princeps, fauſto pede urbem noſtram,
Chriſtianiſſimi Regis, ut Cognati & Affinis tui
chariſſimi, amorem & benevolentiam experieris.
Nos vero obſequiorum noſtrorum promptitudi-
nem, ut Regiæ ſtirpis Principi, Sigismundi III.

Et Vladislai IV. maximorum Regum, magno Fi-
 lio, magno Fratri, ultro libentesq; deferimus.
 Quam ubi, tanto Principi, urbs nostra, ut place-
 re voluit, placere senserit, inter felicia sua non
 ultimum numerabit. Quibus, & hisce simili-
 bus, Comes Konopatfcus, etsi longa & mo-
 lesta equitatione fessus, tum præ æstu & pul-
 veribus, diebus canicularibus, languidior,
 nomine Principis, hisce brevibus, prout ra-
 tio temporis, Sole ad occasum jam vergente,
 permittebat, respondit. Optasset equidem
 Serenissimus Princeps, Dominus meus clemen-
 tissimus, alia ratione florentissimum Gallia Re-
 gnum pertransisse. Verum, cum in primo acces-
 su, sors iniquior eum exceperit, cedendum est fa-
 tis, Et, pro nunc, Christianissimi Regis jussis ob-
 secundandum; prout fit, dum ad locum destina-
 tum pergimus. Vota Et desideria vestra, quæ
 suæ Serenissimæ Celsitudini defertis, grato equi-
 dem, æquanimus Princeps tam in adversis quam
 prosperis, à vobis animo accipit; suæ quoque bene-
 volentiæ significationem, latiori sese occasione
 offerente, vobis testaturus. Hoc responso da-
 to & accepto, Princeps ab Alincourtio, ipso-
 que Magistratu, militia Helvetica, more
 gentis, vultu feroci, lento largoque passu, in-

ter occurſus populi, comitante, ad ædes magnificas, in quibus & ipſe Gubernator Alincourtiuſ morabatur, Benedictinorum Lugdunenſium, deductuſ eſt. Ibiq; propè triduum honorificè moratuſ, per alias Provincias & Ducatuſ Gallia, ut Borbonia, Montargiri, & Charantonii, diverſoſ tandem poſt pomparum ordineſ, ceu parentheſin aliquam (prout etiam humana vita nonnullaſ habet) tot miſeriis leniuſ interjectam, ad infaſtuſ ruruſ locum, Sylvam S. Vincentii, decimaquinta Septembris pervenit.

Est autem Sylva S. Vincentij, ſeu Boſcum Vincennaruſ, in Inſula Franciæ, uniuſ Leucæ ſpatio à Lutetia Pariſioruſ diſtante, Divi Ludovici olim Galliaruſ Regiſ, non quidem innocentium Chriſtianoruſ Principuſ carceri, ſed ſecefſui, & honeſtæ recreationi, deſtinatuſ opuſ. Arxenim, & turrifaltiſſima, vocabulo Gallico, *Donjon*, nominata, loco amænifſimo, crebriſ arboribuſ (unde & Sylvæ nomen invenit) & Viridario Luxurianti, è ſectili vivoque lapide, exſtrueta eſt. Paulatim vero, cum, ſuccedentiuſ Reguſ placito, in triſtem, & reorū quidem læſæ Majeſtatiſ, carcerem mutari,

*Descriptio
Vincennæ.*

tari, etiam, ut sit, lucri gratia, frequentari
capit, &, successu temporis, in oppiduum,
excrevit.

*Mortifica-
tiones Prin-
cipis ibidem.*

Hoc ergo Princeps cum intrasset, &, si-
bi quoque nunc in carcerem destinata, arcis
aream ingressus esset, mox, sub nomine
& persona alia, priori similem Chantarenam
denovo invenit. Cum enim Beloardo (sic
enim hic, qui jam quidem Principis, quon-
dam vero criminis Læsæ Majestatis convicto-
rium Custodiæ præfectus fuerat, vocabatur)
diem & horam Adventus sui Princeps itima-
ri, per veredarium, fecisset; ille, statuto
tempore, Parisios concedens, studio se sub-
traxit; sic ut Princeps, clausas arcis & carce-
ris sui portas inveniens, hora prope integra,
populo in spectaculum & ludibrium, perse-
verare sub dio cogeretur; tandemque à vili
milite, ab eodem misso, fatali turri (quæ
novis calamitatibus ejus destinata erat) in-
cluderetur. Et tum quidem, primum au-
spicium indignationis, ab oculorum sensu cæ-
pit, cum sarcinæ ejus omnes, in publicam ar-
cis aream advectæ, ibidem publicè, insolenti
populo in risum & cachinnos, projici à ve-
toribus juberentur. Quod ut Princeps ægrè
quidem,

quidem, tamen ferre debuit; & Adventum Beloardi Lutetia præstolari; qui tandem, sero veniens, & truci vultu, &, severioris animi sui indice, supercilio, Principem accedens, nulla absentia suæ excusatione præmissa, ex mandato Regis Christianissimi, se custodia ejus præfectum destinatum, inquit, insuper, ne quemquam alium obsequio ejus, quam Cubicularium unum, Promum Condatum, coquum, &, ad viliora servitia, famulum unum relinqueret, à Majestate sua sibi in commissis. Princeps, hunc inexpectatum rigorem, summioperè se mirari, respondit, nec ex eo aliter, quam, Regem Christianissimum, interitum & mortem suam, velle, argumentari posse. Deinde protervum hominem, si hæc voluntas Regis esset, ut, ad Christianè saltem moriendum, suum sibi Confessarium, &, si nondum in fata & valetudinem suam conspiratum esset, Medicum corporalem, cum Chirurgo, permetteret, obtestari cæpit. Malle enim se Cæteris Servitoribus suis à se indultis, quam animæ & corporis sui valetudinem curantibus, carere. Licet vix, per Christianam pietatem tamen, ad extremum, austerus homo, idque cum

cum encomio civilitatis & humanitatis suæ,
ut Confessarium, Medicum, & Chirurgum,
Principi concederet, inductus est.

Comes Konopatscius ab eo segregatur; hujus frustranei conatus, è Gallia discessus, mors.

Sic ergo Principe desolato, Johannem Carolum Comitem Konopatscium, discedenti, ut vidimus, ex Polonia Principi, ut Legatum Regium adjunctum, & eidem, in fædo illo Cisteronensi carcere, adhuc solatio relictum, Parisios, cum reliquis, & utriusque non minimo dolore, abire jussit: Cui deinde Rex, in Poloniam redeundi potestate facta, nec ultro tamen abeunti, nec Principem deferere, vel, ante hujus Tragicomædiæ finem, discedere volenti, severioribus quibusdam mandatis, vulgo bannis, excedere tota Gallia imperavit. Sed, quorundam amicorum ope consilioque nixus, violentæ illius expulsionis relaxatione impetrata, non tantum usque liberatum Principem, sed integro etiam ferè anno, post discessum ejus, Lutiæ permansit. Interea vero temporis, solutionem illius sui debiti (cujus initio ferè libri mentionem fecimus) suorumque trecentorum millium imperialium thalerorum, à Christianissimo postulare cæpit. Adeoque ipsi Richelio Cardinali, primo Regis Consiliario,

rio, tantumque non Regenti, memorialia quædam, hoc in negotio, porrexit; per idoneos homines merita antecessorum suorum, Crockoviorum, Konopatfciorum, Kostkorumque, erga Domum Regiam, commemoravit; Præteritarum quoq; calamitatum (quarum, cum suo Principe, pars magna fuerat) Christianis, ne dicam Christianissimis, minus dignos effectus retulit. Sed, cum anno ferè integro, ut dixi, post Principem, Parisiis transacto, bellicis expeditionibus continuis, totam prope Galliam indies exhauriri cerne-
ret, & hinc responsa Aulæ, data opera, in longum protrahi videret; aditus & accessus, ad Ministros Status, difficiliores perspiceret; supercilium grave, in hominibus secunda fortuna nimium elatis, & in humanis rebus cæcutientibus, nausearet; quin etiam totius Aulæ illius molestam frequentationem, spiritus & generositatis regiæ vir, porro indignaretur, præmonitis quibusdam quorum intererat, ne præscriptio quadraginta annorum (cum eadem pecuniæ summa, jam ter quaterve, & à Rege Henrico IV, & à Regina vidua, & à Ludovico XIII, nunc postulata esset) obtrudi posset, relictis quibusdam hu-

jus rei notis & fundamentis, malè contentus, ut dicimus, tandem Galliæ valedixit. Quem deinde, in Sarmatiam reversum, & centenis aliquot florenorum millibus, jugi obsequiorum ordine, exhaustum, Divinæ conformis Regia Majestas, in Episcopatus & Principatus Varmienfis sublime decus erexit & collocavit. Quâ tamen tanta dignitare (ut sunt hic summa etiam fragilia) illi viro nec frui licuit, ut qui, ne possessione quidem adita, subito devixit.

*Beloardi
Præsumptio-
nes in Prin-
cipem.*

Beloardus interim (ut ad Principem revertamur) eo prudentissimo viro, cum reliquis familiaribus, jam remoto, ut infrunitus, effrænata licentia, irreverentius vagari, nec tantum in verecundam suiq; simillimam plebem, à sarcinis Principis non abigere, sed etiam, cum insolenti milite, propriis suis manibus, applaudente illo vulgo, aperire & scrutari cæpit. Quam tantam indignitatem, ingenti suo cum dolore, Princeps cum videret, vix tamen, à perfrictæ frontis viro, ut ci-
stas, in quibus aurea & argentea suppellex, tum & pretiosæ vestes erant, inferri cuidam, Camera curaret; nec in propatulo, coram furaci milite, sed privatim ad libitum lustraret,

ret, impetravit. Peractis autem lustrationibus sarcinarum, ad Principem reversus, ut gladium, cum suis, traderet, præcepit. Sed Princeps non secus nunc Beloardo, ac antea, in simili præsumptione, Chantarenæ, indignatus, viliores eum, quam ut, alio quoque modo, mucronem ei suum ostenderet, respondit; ac proinde sciret, non, nisi Regi Christianissimo, in persona propria, petenti, se traditurum. Beloardus sic repulsus, Felveri Medici, Chirurghi, & ephebi, gladios cum extulisset, quatuor truces satellites induxit, eosq;, ex mandato Regis sui, noctes diesq;, dormienti seu vigilant, Principi adesse oportere, dixit. Gravissima hæc custodia, Salonæ etiã à Chantarena (de quo jam Princeps, ad præsentiam hujus Beloardi, loqui mitius, judicare, & sentire capit) tentata, Principi visa est; adeoque eos tam crassos parietes, illas duplicibus virgis ferreis munitas fenestras, ipsam turris altitudinem, & istas tot serarum portas, securitati ejus, & suæ custodiæ, sufficere, respondit. Proinde hos sclopetarios armatos, ante portam carceris si excubarent, officio facturos satis. Sed Beloardus, Regis mandatum esse, nec se mutare posse, subintulit, & hanc

assistentiam ad honorem potius, quam ignominiam, à Christianissimo ordinatam. Inter hæc tempus cænæ advenerat, cumque nihil, in culina, Principi, à Gallis, præparatum, esset, etiam minima quæque, & tantum non aquam & ignem, pretio comparare statim oportuit, nisi quidem incænatus Princeps cubitum ire voluisset. Absoluta vero hac extemporanea mæstaque cæna, cum triste colloquium, de quarto illo, & æquè rigido, fatali carcere, cum suis hisce pauculis, Princeps inchoaret, subito trux Satelles intrat, & quemque suos lectos petere, & cubitum ire jubet. Quibus non nihil tergiversantibus, Confessario etiam, Medico, & Chirurgo, rationibus & civilitate, ad modicum, distingere, volentibus, ille mox, relicto Principe, singulos cubiculis & carceribus singulis, ipsumq; Principem, cum quatuor illis satellitibus, seorsim suo carceri inclusit; &, ne se mutuo adire possent, vectibus ferreis, quos non, nisi hora octava matutina, Clavicularius demum, tolleret, separavit. Sed postmodum Felverius Doctor Medicus, cum Chirurgo Principis, homine agili & cuilibet rei propemodum opportuno, modum etiam invenit, quo,
fin-

singulari arte, ferreis vectibus sublatis, vafri-
tieque Gallica delusa, quovis tempore con-
venire possent. Interim nocte illa vilius trans-
acta, cum ratio victus iniretur, quomodo,
per quem, ex urbe, uno milliari distita, de-
ferretur, placuit Principi, ut suorum quis-
piam, qui Parisiis manebant, id quicquid
erat oneris subiret: Sed Beloardus, id fieri
posse, protinus negavit. Quippe mandato
Majestatis suæ Régis Christianissimi, ne cum
ullo hominum Princeps loqueretur, multo
magis, ne suorum quispiam, vel in arcem, vel
ex arce, dimitteretur, cautum esse. Inde
eundem militem, qui pro Johanne Werdio,
in hac arce pariter captivo, necessaria in dies
singulos comparabat, pro Principe, una ea-
demque opera, idem faceret, assignavit.
Nunquam vero, ut hunc emptorem quis-
quam, è familia Principis, videre posset, vel
oretenus mandare quippiam, impetrari po-
tuit. Sed quavis vespera, quicquid in crasti-
num adferendum, prout & rerum allatarum
pretium, per ipsum custodiæ præfectum Be-
loardum, in schedula dandum & recipien-
dum erat; cui deinde non credidisse grande
nefas. Cum autem, pro culinæ servitiis, co-

quo in subsidium, fœmina impetrata esset, vix in triduum servari potuit, quin mox, suspecta Beloardo quasi occultè litteras extulisset, in amotæ locum, miles sordidus ex præsidio, huic operi inassuetus, substitueretur, nec munditiæ tanti Principis satisfaceret. Et tantus quidem rigor erat, ut, cum, prima Dominica ab adventu, coquus Principis, è culina, in Ecclesiam vicinam arci, pro audiendo Sacro, se contulisset, & Beloardus id comperisset, mox custodem portæ duro carceri manciparet, & ne quisquam porro, è familia Principis, etiam summo festo, templum ingrederetur, severius inhiberet. Earum, autem suspicionum erat, ut Confessarius Principis, cum septem circiter ulnarum funem, firmando lecto, emi impetrasset, continuis diebus octo, ne forte illo, ex altissima turri, in subjectam fossam, Princeps se dimittere conaretur, scrupulosius, advigilaret; militibus infirmis etiam edulia Princeps cum misisset, huic dare, illis recipere in posterum prohiberet. Cum vero, 19. Septembris, Nicolaus Przerembščius, summæ in Polonia nobilitatis adolescens, licentia, ut loqueretur Principi, impetrata, Parisiis
venif-

venisset, Beloardus Principem ex conclavi suo, per centum viginti quinque gradus, educit, Przerembscium statuit ad fossiam arcis, ut sic per tantam distantiam Princeps cum Przerembscio loqueretur. Quod cum indignum Principi videretur, sine alloquio retrocessit. Decimaquinta Octobris Andream Basium Secretarium Principis, cum ephebo uno, tertio supplici libello, à Rege Christianissimo & Richelio Cardinale, adire Principem, tandem & manere, impetrantem, indecentius admisum, non fædo tantum, sed lemuribus etiam, tetrisque spectris, horrendo carceri inclusit. Quinimo ipsi Moulinetio, ordinario illius arcis Subpræfecto, sed mitioris naturæ, & generosioris Spiritus Viro, cum semel & iterum cum Principe contulisset, ne, ex conversatione & humanitate ejus, quicquam solatij quoque Princeps inveniret, visitare in posterum interdixit. Denique (pudet enim tædetque singula referre) cum successu temporis, tertio in septimanâ, post prandium, ad certam horam, hortum ingredi nonnihil permitteretur, idque majori porta reserata decentius fieri posset, Beloardus ostiolum valdè humile, in eadem porta, quotidiano usui, vilioribus

ribus personis factum, tantum referabat, ut Princeps, inclinato vertice, id quicquid erat solatii, quasi supplicare cogeretur. Quod Princeps cum aliquoties silentio transmisisset, tandem, indignitate rei permotus, hoc concessæ recreationis tanti emere superse-
dit. Donect tandem Beloardus, à Patre Leje-
ro Confessario, Felverio Doctore Medico, &
Andrea Basio Secretario Principis (qui hoc
qualequale laxamentum, hac ratione, Princi-
pi subtrahi indignabantur) persuasus, portam
integram referaret; adeoque Principem,
erecto corpore, ad recreationem, progredi in-
dulgeret. Verbo: talem Beloardus Principi se
exhibuit, ut postea, impudenti occurso, gra-
tiam adhuc, jam liberati Principis, supplican-
tem, ipsi Ephebi Regii, luto in via publica,
& Lictoris Vincennensis nomine fædarent.

*Princeps Pa-
latinus in ca-
dem arce
Vincennensi.*

Non sola tamen, eo tempore, Johannis
Casimiri Poloniarum, ea in arce, sed & Pala-
tini Principis Roberti, Frederici quon-
dam Electoris filij, patientia excercebatur.
Cum enim, Brisaco in potestatem redacto,
Bernardo Dux Saxonix, Vinariensis, in Alsa-
tia, ambiguo & suspecto morbo decessisset,
& jam & illud, & exercitus viduatus capite,
Fre-

Frederici Filiis, si unus eorum utrique præpositus esset, ad restitutionem integram vi patefacta videretur, Robertus, generosissima indolis Princeps, nuper à Cæsare, in prælio Lemgovienfi, captus, & honorificè dimissus, per Galliam, etiam sub ignoto nomine, in Alsatiâ, ad utrumque properabat. Et revera, cum ea Provincia, Austriacæ Domui immediatè subjecta, jam subjugata esset, si eâ unus è Palatini Filiis, tum & exercitu Vinariensi, potitus fuisset, multi non contemnendum medium, ad reconciliationem, fore existimabant. Illi autem, quos penes Galliæ regimen erat, & pro restitutione eorundem Principum, in Austriacos bellum gerere profitebantur, Palatini Principis molitionibus intellectis, mox, larva nonnihil mota, quibus potissimum bellarent, aperuere: Et, in itinere deprehenso Principi, pro subsidio & Brisaco, eundem Vincennæ carcerem obtulerunt; non mirante jam adeo, Johanne Casimiro Principe, innocentia suæ calamitates, cum sic juvari amicam Angliam, & fæderatum Principem, videret. Cæterum, ut ad propositum revertamur, uterque Princeps Serenissimus, in eadem arce custoditus,

cum utriq; eundem hortum ingredi, concederetur, nunquam tamen, ut Beloardus hoc eodem tempore indulgeret, ne & ex præsentia mutua solatium quilibet inveniret, impetrari potuit; quin imo eo tempore, quo unus recreationi vacabat, alter arctius servabatur, quo eunte, & redeunte, tintinabulo milites, ad arma, citabantur.

Iussa Christiani in familiam Principis, sed litteris mitigata.

Et sic quidem Principes, & præsertim Johannes Casimirus, in suo carcere, interim in eundem quoque Parisiis non feriabatur. Ne enim (cum ore tenus conferre, per Beloardum, jam provisum esset) litterarum beneficio, cum suis clam subinde loqueretur, omnes suos, Parisiis & è Regno Gallia, in Poloniam expedire, mandato Regis Christianissimi, jubebatur. Et ita factum procul dubio fuisset, nisi Princeps (cui ita desolari gravissimum videbatur) hisce litteris, ad Cancellarium directis, per eundem Regem Christianissimum mitigasset,

Illustrissime Domine Cancellarie:

VEnit nunc, sub vesperam, ad me præfectus custodiæ meæ, referens mihi nonnulla nova mandata Regis Christianissimi; inter quæ illud prorsus inexpectatum, ut familiam meam, quæ
Pari-

Parisiis est, subito in Poloniam ablegem & expediam. Obnixè rogo Illustrissimam Dominationem Vestram, hunc tantum rigorem dignetur aliquantisper suspendere, & Christianissimum Regem, meo nomine, submissè precari, velit sua Majestas, mihi hanc familiam, tam diu concedere, donec Legatus Regis Fratris mei, qui jam in procinctu est, expeditus fuerit. Quod si Rex Christianissimus persisterit in sententia, libenter parebo; quamvis minus intelligam, cur meis Nobilibus Polonis potius, quam aliis, qui etiam Parisiis degunt, ibidem commoratio indicatur. Cæterum benè precor, & maneo.

Illustrissimæ Dominationi Vestræ

Addictissimus.

Dōjon 10. Octobris,
1639.

JOHANNES CASIMIRUS
Princeps.

Verum enimvero calamitates Principis etiam enarrando fessus, jam fugio Vicenna, & tandem, ad liberandum eum, in Poloniam, non invito pede, transcurro. Ibi Christophorus Corvinus Gasziewski, jam adulto vere, ut supra vidimus, Legatus extraordinarius, à Vladislao Rege, in Galliam, destinatus, anno jam vergente, prius itineri se accingebat. Causa autem hujus tantæ moræ

Legati Polonici iter versus Gallias.

Parentis ipsius Legati, Alexandri Gasciewski, Palatini Smolenscensis, gravis morbus, inde mors erat. Qua comperta, privata pietas eum à publico, ad modicum, diver-
 rit. Sed, Butlero supremo Cubiculario Prin-
 cipis veniente, & ea, quæ ab Episcopo Ma-
 clovienfi acceperat, referente, privato dolo-
 re seposito, & in Parentis locum, è Palatini-
 de Smolenscensi, in Palatinum, à Rege Sub-
 levatus, ad Rempublicam denuo se conver-
 tit. Adjunctisque sibi, Stanislao de Boginie
 Rakowski Præposito Pultoviensi, Custode
 Clecensi, Canonico Plocensi, S. R. Majeſta-
 tis Secretario, post eorundem Principum,
 Johannis Casimiri, & Caroli Ferdinandi,
 Vratislaviensis & Plocensis Episcopi, Can-
 cellario; & Dominico Roncallio Romano,
 Varmienſi Canonico, Secretario Regio, nunc
 Vladislai IV, ad Aulam Gallicam, Legato or-
 dinario (quî tamen, certas ob rationes, ab
 itinere, in Poloniam se recepit) prudentis-
 simis doctissimisque Viris, ut Legationis Se-
 cretariis, iter, cum Butlero, versus Galliam
 suscepit. Et, cum maximo comitatu, è Dan-
 tiscano solvens portu, per mare Balthicum,
 fœvis tunc tempeſtatibus subito intumescens,
 non

non sine naufragij ipsiusq; vitæ suæ periculo, Lubecam; inde terra Hamburgum, Bremam, Embdam, Groeningam, Amstelredamum, ac demum Hagam Comitum, in Hollandiam pervenit. Hinc Vlissingam in Zelandiam se conferre, & navigiorum beneficio, Calerum in Galliam transfretare, cum Legato mens esset, Petrum Elertium (qui cum Butlero, & Buffonetio, è Gallia discesserat, & nunc cum iisdem revertebatur) pro conducendis navibus, præmisit. Cum vero, inibi Legationis munere defungi volens, litteras Regias, sueta Cancellariæ formula conceptas, & Celsorum ac Præpotentium Dominorum titulo carentes, ambitiosè Ordines aversari, per Residentem Regium, à Præfide comperisset; nec ille se longiori mora prostituere, sed potius, intermissa legatione, progredi decrevisset, repentinè mutata sententia (Elertio interim à Butlero monito, ut, oportunitate data, Calerum navigans, ad Principem præcurreret, & eundem, de adventu Legati, suoque, certiolem redderet) per Delphos, Roterodamum, Dordracum, Bergopsomam, Antuerpiam perrexit; Ecce 3 adeo-

adeoque terra, per Bruxellas & Gandavum, via ordinaria, in Gallias contendit.

*Elertius Prin-
cipem de Ad-
ventu Lega-
ti & Butleri
certiorem
facit.*

Verumenimvero, dum cum magno illo comitatu, ut solet, tardius progredieretur, & Elertius, ut Butlerus jufferat, secundo vento usus, magno compendio, in Morinis portum Iccium tenuisset, antequam ille Antuerpiam, hic Parisios pervenit. Sed accedendi Principem (quem, sine expressa licentia Cardinalis, nemo adire poterat, difficultate comperta, & Legati tamen & Butleri adventum scire Principem cum anhelaret, ultro Richelium accessit, & se sui Principis Instrumentalem Musicum, ut ex parte verum erat, dicens, quo non nihil, ad horam unam & alteram, recreare eum indulgeret, supplicavit. Quod quidem Cardinalis, nisi se præsente luderet, ut non credidit, ita tamen, cum pronis auribus ludentem audivisset, data schedula, permisit; ea tamen conditione, ut non, nisi præsentibus aliis, & Gallicè loqueretur. Sed Elertius, aditu impetrato, facilius reliqua deinde, per occasionem, exequutus est. Quippe Gallis, prima arte & delectatione in attentionem, inde, ut fit, in mutuum sermonem tractis, inter ludendum, sub-

submissa voce, & adventum Legatī, & Butleri supremi Cubicularii sui, & omnia, quæ non ignorare Principem oportere existimabat, insinuavit. Quibus auditis, Princeps, eadem arte, tanquam aliud agendo, adhuc ludenti, discedere denuo ad Legatum, & eundem, suo nomine, ad celerius procedendum, hortari iussit.

Itaque Beloardi, Gallorumque præsentium, vafritie, instrumento musicali verè delusa, Elertius Vincenna, sine ulla suspitione, Parisios, inde statim versus Belgium perrexit: & Legato Peronæ in limitibus invento, cum mandato Principis satisfacisset, adhuc eadem vespera, cum Butlero, Lutetiam recessit. Hanc autem, veredis usi, cum die tertia intrassent, & Butlerus, adventus sui, Principem certiozem reddere anhelaret, nec Elertii persona, sed stratagema, iterum opportunum videretur, fidicine peregrino, (qui quandoque, hora una & altera, recreationi Principis permittebatur) accersito, eundem, ad id obsequii, promissis invitavit. Et, Elertii exemplo audito, acquievit fidicen; adeoque, velut ordinario servato, citharizans haud suspectus, ceu voce modulos juvaret, sua lingua cuncta

Reversus ad Legatum, cum Butlero Parisios revertitur: & Butleri stratagema.

cuncta Principi cantillans, præsentibus etiã,
nec intelligentibus, imo etiam arti applau-
dentibus Gallis, gemina delectatione, ad au-
resejus, & notitiam, transmisit. Cum ergo
Butlerus, à fidicine, desiderium Principis, se-
cum colloquendi, percepisset, & ipse vicis-
sim arcana quædam aperire anhelaret, adeun-
di occasionem & facultatem, licet frustra,
diu, variè quæsivit. Quippe Ministri Regii,
prius cum Legato de liberatione Principis
transigere, quam de Legato, aut conditioni-
bus liberationis suæ, quicquam audire Prin-
cipem volebant. Tandem tamen, Butlero
referente, prius utique, quam de conditio-
nibus ageretur, an Princeps viveret, sciri
oportere, hac lege aditum ei indulserunt,
ut, præsentè Beloardo Custodiæ Principis
Præfecto, lingua Gallica uteretur. Sed Butle-
rus, cum ejus se ignarum (Latinè enim, cum
Ministris Regiis, loquebatur) professus esset,
ad extremum, ut Opatscio Nobili Polono,
ejusdem Principis Cubiculario, & linguæ
Gallicæ perito, interprete uti posset, impe-
travit. Quâ Ministrorum indulgentia But-
lerus, cum ad utriusq; linguæ gnarum Prin-
cipem venisset, ingeniosè usus, quicquid
scire

scire ejus intererat, alta voce Polonicè referebat, Opatscio interim, non ingeniosè minus, longè diversa, & ad Beloardi placitum, Gallicè velut interpretante. Et sic quidem, aliquanto tempore, non sine singulari voluptate, multa Princeps didicit; donec tandem Beloardus, ex circumstantiis calliditate deprehensa, Butlero, ut in auriculam Opatscio loqueretur, jussit. Et tum Butlerus, nisi quidem reliquum occasionis hujus perire sibi voluisset, necessario ad aliam calliditatem, versus, cautè litteras, quas in eventum scripserat, inter supervacuas jam susurrationses, ad pedes Principis projecit; ex quibus deinde, quicquid rerum ageretur, Princeps percepit. Cum vero, rara benevolentia, Butlerus, à Beloardo, in prandio, apud Principem, manere permitteretur, præcipuis cimeliis Principis clampusotus, ne (quod moris esse inaudierat) liberatus Princeps, cuncta hæc in arce relinquere cogeretur, Beloardo non adcertente, secum exportavit.

Interim Christophorus Corvinus Gasviewski, Regis Poloniae Legatus extraordinarius, qui, ut dixi, Anno 1639, jam vergente,

Gonzevyl Legatus Polonicus ingressus Parisiensis.

Anno 1640, 17. Januarij, ex more, S. Dionysium ingressus est. Ibi cum, ab itineris longinqui nausea, dierum aliquot se mora reficeret, & pro ingressu Parisiensi, omnia sumptuosius ordinaret, à Stanislao Rakowski Secretario, ut dixi, legationis (qui sua deinde industria, prudentia, dexteritate, bono publico multum profuit) per occasionem, Cardinalis Richelius, & Residentes ordinarij, legati nomine, salutati. Quibus peractis, omnibusque ad ingressum jam præparatis, die secunda Februarij, D. Virginis Purificationi sacra, hora tertia post meridiem, consueto more, Secretarij Legatorum rhedis magnificis occurrebant, & paulo post, Dominus De Milleroy Marschalcus Gallicus, & armamentarij Regij Præfectus, cum Comite De Brullon, Regis Christianissimi nomine, Legatum excepturus, ad ingressum & rhedam Regiam invitabat. Hanc (ut solennitatis ordinem videamus) primo tibicines rubroholoserico; inde Legati, primæ admissionis, familiares, amictu splendidissimo; post ephebi octo, rubris holosericis, auro argentoque discriminatis, vestibus luxuriantes, equites præcedebant. Ab utroque

que vero latere rhedam Regiam, cui Legatus infidebat, pedisequi sedecim, eodem fere, cum ephebis, habitu & splendore, ambiebant. Succedebant, Regina, Gastonis Fratris Christianissimi, Richelij Cardinalis, & ipsius Legati sumptuosissima rheda, ante adventum ejus, ipsius jussu, Lutetiæ parata; quas deinde centum octuaginta Principum, aut primorum Galliæ (in quibus vel Legati, vel ipsorum familiares, æmulo vestium splendore, in ostentationem seu reverentiam, sedebant) sequebantur. Tantus autem erat confluxus hominum, passim campos, suburbia, domos, fenestras, & summa ædium occupantium, ut non, nisi Ruppella in ordinem redacta, ad ingressum Regium Triumphantis, fuisse parem, qui Legatum, jussu Christianissimi, deducebant, voce publica mirarentur. Hunc autem Ossolitanæ Legationis fama exciverat, cum fuissent, qui nunc Lutetiæ, ut nuper Romæ, cultu Polono splendidum, ingressum fore, divulgassent. Quare, per labyrinthicas confertæ multitudinis, & rhedarum occurrentium ambages, ægrè eluctatus, fallente, per quandam plateam, diverticulo, luce jam de-

clinante, ad Palatium, extraordinariis Legatis ordinarium, prius Gascevius pervenit.

*Ejus Oratio
ad Regem
Christianis-
simum.*

Sic ingressus, diebus aliquot, vel quieti, vel Legatorum invisentium salutationibus, votisque datis, octava Februarij, ab Angulemio Duce, introductoris munere functuro, Regiâ & quindecim rhedis aliis, prima luce visitatus, cum eodem, totoque Comitatu suo, ad S. Germanum, ubi tunc Christianissimus agebat, discessit. Ad quem, podagra laborantem, & lectulo affixum, introductus, humanissimè exceptus, & lectulo assidere jussus, in hunc modum allocutus est.

Christianissime potentissime Rex.

Non est necesse altius repetere, quibus benevolentiae, vel necessitudinum vinculis, Serenissimus Dominus meus Majestati Vestrae sit adstrictus, & quam nemo vel ardentius cupiat, vel cupidius soleat, iis, Majestatem Vestram, officiis demereri, quæ ab amicitia, veteri cultu firma, studiis sancta, nexu sempiterna, jure derivantur. Quorum alterum ita conspicuum est, ut illud illustria seculorum monumenta loquantur; alterius Serenissimus Dominus meus opti-

optimè sibi conscius est, qui traducem, à Divis
Majestatum Vestrarum Majoribus, benevolen-
 tiam, constanti equat voluntate, mutua necessi-
 tudinum pignora fraterna superat charitate.
 Hoc igitur animo, ea mente præditus, tanto mi-
 nus potuit, ex auspiciis *Serenissimi Delphini* na-
 talibus, intra sinum, gestientis letitiæ sensum,
 sero quidem, sed prolixo comprecantis animi vo-
 to, continere, quo majoribus, & uberioribus,
Majestati Vestræ congratulandi causis abun-
 dat. Et, communem eam sibi, *Serenissimus*
Dominus meus, cum *Majestate Vestra*, volup-
 tatatem ducens, nihil magis in optatis habet,
 quam ut augusta soboles, inter optata, *Majesta-*
tis Vestræ, solatia crescat, ut, faustis nutrita sub
 penetralibus, publicam expleat felicitatem, per
Domesticarumq; laudum exempla, *Paterna*
Majestatis Vestræ vestigia, felici ad gloriam cur-
 su, æmuletur. Inter eam prolixorum votorum
 faustitatem, acerbus quidam, ex *Serenissimi*
Principis Casimiri in Gallia detentione, *Fraterno*
Serenissimi Domini mei animo, doloris & querimo-
 niæ sensus objicitur. Satis id quidem, ad *Sere-*
nissimi Domini mei, *Regiæque Domus* mero-
 rem, molestum acciderat, *Serenissimum Prin-*
cipem, iis suspitionibus laborasse, quæ nec in *Re-*

giam fortunam, nec in animum Regiæ fortune parem, cadere potuissent, nisi graviores postea molestiarum & asperitatum fluctus (quos sine Majestatis Vestræ, & Ministrorum ejus, scitu contigisse, Serenissimus Dominus meus merito existimat) eum excepissent. Cum vero desideratam Serenissimi Principis libertatem, non tam anxia Serenissimi Domini mei sollicitudo, quam interjecta locorum longinquitas, hactenus tardaverit, ad excelsam Majestatis Vestræ humanitatem pertinebit, invidiam temporis moram, facilioribus, expediendi Serenissimi Principis, rationibus; iniquioris pertinaciam fati, æquioribus, & Regijs natalibus congruentioribus, solatijs compensare. Quorum alterum cum fraterno Serenissimi Domini mei desiderio (qui me legitimis, ad Christianissimam Majestatem Vestram, eo in negotio, instructum misit mandatis) alterum cum publicis votis, & antiquis necessitudinum, & recentiorum officiorum nexibus, præclare consentit.

*Ejusdem ad
Reginam.*

Hiscæ cum Rex Christianissimus brevibus respondisset, & pro salutatione, & congratulatione Delphini, gratias egisset, & in reliquo benevolentiam suam Regiam promississet, præcipuis Legati Aulicis, ad osculum, porre-

porrecta manu, ut eundem, mensam apud Regiam, honorificè tractaret, Angulemio Principi injunxit. Quâ, more Regio, absoluta, ad Reginam pariter introductus, apud eandem, frequenti Gynæceo cinctam, legationis suæ munus, hac oratione, quoque deposuit.

Christianissima Serenissima Regina.

Semper equidem Sacra Regia Reginalisque Majestas Domini mei Clementissimi, conjunctissimis studiis, ad demerendam Christianissimæ Majestatis Vestræ benevolentiam, & fovenda Fraternalium necessitudinum vincula, conspirant; sed tum præcipuè, cum in optatis, Christianissimæ Majestatis Vestræ, successibus, non longinqua sed proxima, non aliena sed propria, desiderata prosperitatis solatia recognoscunt. Hæc enim à Divis Majestatum Vestrarum Majoribus, velut hereditate quadam, ad posteros, charitatis ac benevolentiae pignora, dimanarunt, quæ non minus sceptræ, vel Coronas, Serenissimorum Nominum insignibus, quam arutos recentesque nexus, arctissimi sanguinis & amoris gradibus, illustrarunt. Cum igitur suffragantibus bonorum omnium votis, desiderata, Christianissimæ Majestati Vestræ, soboles contigisset, nec Frater-

næne-

nae necessitudini mutua letitia, nec auspicate gratulationi, praesens significatio potuit deesse. Ut vero, pretiosum istud pignus, inter gentilitia sceptrasobolescat, ut in eo flos ætatis, cum maturitate gloriae, contendat; Et, ut avita paternarum, Maternarumq̃, laudum decora, vel aequet, vel superet, id Sacra Regia Reginalisq̃ Majestas, Domini mei Clementissimi, Majestati Vestrae, conceptis ritè votis, gratulantur. In ea, secundorum omnium, letissima segete, molesta, Serenissimi Principis Casimiri, calamitas, Sacram Regiam Reginalemq̃ Majestates, Regiamq̃ Domum, eo gravius angit, quo majoribus integritatis ac innocentiae, Serenissimi Principis Casimiri causa, constat argumentis. Etsi verominimè Serenissimi Domini mei dubitent, in Serenissimo Principe optatae libertati restituendo, Christianissimum Regem Regiae Domus desiderio, publicisq̃ votis, cumulatè responsurum, ut tamen Majestas Vestra, in id p̃ij laboris officium, Fraternali studiis ac suffragiis, incumbere dignetur, suadebit pietas, postulabit necessitudo, communis sanguinis, Et Regiae fortunæ nexus, invitabit. Quod benevolentiae vel officij genus, iis, Serenissimi Domini mei, animis excipient, ut inter sanctioris amicitiae vincula, vel pretiosa Domus suae pignora,

*ra, id Majestatis Vestræ studium ac suffragium,
sint numeraturi.*

Ad hæc tum quidem publicè Regina, gratiofo vultu, persuos, humanissimè, nonnulla ipsa etiam lingua Gallica respondit: Privatim tamen, quod Legatus, lingue Gallicæ peritissimus; tamen, à tam propinquo sibi sanguine conjunctis, Rege & Regina, salutationem & congratulationem sermone Latino potulisset, non nihil quæsta fuisse dicitur. Voluerat enim (ut fama retulit) non, ut fieri sæpius consuevit, nudis solennitatibus servatis, audire tantum, & officio defungi, sed charissimorum Principum & Cognatorum, gratissima legatione frui. Verum enimvero, hisce facile, occasione data, à prudentissimo legato, excusatis, Delphino etiam, Fratre Regis, & Richèlio Cardinale, salutatis, serio de liberatione Principis agi captum. Cujus omnis difficultas, cum circa cautionem (ut Galli volebant) debitam versaretur, & hanc sufficientem, de non vindicando, præstari Rex Poloniæ, salva tamen authoritate sua, indulgisset, conclusio in proclivi erat. Sed jam coëuntia vota, novus derepentè nuntius, ad modicum retraxit, &

*Conditiones
liberationis,
cum Legato
concludun-
tur.*

inhibuit. Quippe ordinario veredario, ad Regem Christianissimum, Vladislaum Regem Poloniae, decem millia equitum Polonorum, Ferdinando Cardinali, Hispaniarum Principi, subsidio misisse, & jam Belgio appropinquare, allatum erat. Hinc Chavignius supremus Secretarius Regni, Legatum, Rakowscium, & Butlerum (cum quibus agere, hoc in negotio, ipsi injunctum erat) intuens, *Vos Domini, de liberatione Principis, tractatis*, inquit, *Et nos cautionem, de non vindicando, querimus, cum tamen nunc vel maxime, Regem Poloniae, decem millia equitum, Ferdinando Cardinali submisisse, nuntietur. Quod si ita est, nos certe dimittere Casimirum Principem haud poterimus.* Quibus licet contrarium asserentibus, & suspectum nuntium, non sine offensusiuncula, ut inane explodentibus, tamen, addies aliquot, ordinarius tabellarius denuo expectari debuit. Quo nihil horum, è Belgio, adferente, vel confirmante, de cautione deinde facile convenit. Cujusmodi autem illa, & quibus legibus circumscripta fuerit, candidè fateor me ignorare. Quod si in posterum Fortuna, me nancisci; & hoc opusculum recudi, me vivente,

te, Famægenius indulserit, eâ lectorem avidum non fraudabo.

Cæterum, obstaculis remotis, & cautione jam à Legato præstita, tandem 25. Februarij, Divo Mathiæ sacra, ad Sylvam tandem S. Vincentii, & Johannem Casimirum, Principem, in Donjonensi & quarto suo carcere adhuc latitantem, Chavignius supremus Secretarius Regni (qui ordinariam illius Arcis Vincennensis præfecturam gerit) cum Stanislao Rakowski Secretario Legationis, & Gothardo Guilielmo Butlero supremo Cubiculario Principis, Sexigis vectus, sub vesperam, processit. Ibidemque cautionem hanc, jam præconceptam, in charta Principi, subscribendam obtulit.

*Princeps
cautionem
præstat.*

NOS Johannes Casimirus, Dei Gratia, Poloniae & Sueciae Princeps, universis ac singulis, quorum interest, notum facimus. Quod posteaquam, interposita Serenissimi ac potentissimi Vladislai IV. Poloniae ac Sueciae Regis, &c. &c. Fratris Nostri Amantissimi, per Illustrissimum Christophorum Corvinum Gasciewski Palatinum Smolenscensem, &c. & ad Christianissimum Regem extraordinarium Legatum, auctoritate Christianissimo Regi Galliarum placuit, ple-

na Nos libertate restituere, verbo, & fide Principis pollicemur, Nos cum ijs, qui contra Galliam, ac ejus faderatos, hostilem gerunt animum, societatem armorum non inituros, flagrante presenti bello. In quorum fidem, presentes manu Nostra subscripsimus, & Sigillo Nostro muniri jussimus. Datum Vincennæ, 25 Februarij, Anno Domini 1640.

*Ejus libera-
tio & oratio
ad Regem
Gallia,*

Hicce Princeps cum subscripsisset, adhuc eadem vespera, undecimam post noctis horam, cum tenebræ & periculum, concursum otiosorum hominum (quorum ingens ibi numerus) inhibere viderentur, cum tædis & facibus, Vincennâ (ubi iterum sex menses prope integros transegerat) Parisios, ad Palatium Legati, à Chavignio deductus est. Cum vero ad S. Germanum, Rex Christianissimus, cum Regina, & Delphino, adhuc moraretur, eo etiam Princeps invitatus, post dies aliquot, discessit. Quem, octava Martij, tempore matutino, cum accederet, ut est Princeps eloquens & facundus, in hunc fere modum allocutus est.

Rex Christianissime, Domine Cognate,
& Affinis charissime.

Qua

QUa fronte ad *Majestatem Vestram* venio, ita velim animum meum esse, nullius injuriæ memorem, & ut semper, candidum & sincerum, augeretur. Nullæ enim apud me latebræ, nulli abditæ recessus unquam; ut nec etiam eo tempore, cum primum *Majestatis Vestræ* littus pressi. Hic vultus, hæc innocentia, & hic candor, ut à natalibus, sic ex Polonia discedentem, per Germaniam, per Italiam, in triremem, & ubique comitatus, etiam ex Hispania, per Pyrenæos, in hanc Galliam, ante *Majestatis Vestræ* faciem, detulisset. Nunc, cum alia via & ratione venerim, per ambages minus gratas, per abrupta, scopulos, diversoria, & hospites invisos, in eadem sua statione tamen manet animus, & hunc errorem nequitiam *Majestati Vestræ*, sed malis consultoribus ascribit. Deus, qui, ut innocentie meæ testis, sic delinquentium justus vindex, illis, qui *Majestatis Vestræ* mentem, à sede regia, à cognatione, ab amicitia, & ingenua clementia, in rigorem illam, & hæc atrociam, seduxerunt, retribuat. Novi enim, optimum, nature illius optimæ, *Majestatis Vestræ* genium (quo jam olim *Justissimi*, *Christianissimi* titulo, sociari) à recto tramite, ultro non deviare. Adeoque, procul odio & suspicione, hanc *Majestatis Vestræ* dexteram, ut

insontem, ipse omni affectu sequiori vacuus, ut Cognatus & Affinis, amplector venerorque. Et, ut semper, ita porro, hunc cognationis Nostræ, Affinitatis, & amicitiae candorem, velut illibatium, optima & simplicissima concordiae & unitatis conciliatrix pariter & altrix, mutua innocentia conservabit.

*Cum eo præ-
dium sumit.*

Ludovicus Rex ad hæc respondere, & se, & præterita, excusare cæpit, sed, ebullientibus paulatim lachrymulis, impeditus, tandem sermonem omnem vix non pio fletu sepelivit. Quæ luculenta compassio Regis facit, ut omnino mihi persuadeam, verè eum, suapte natura, ad sæviora illa in Principem, non declinasse, sed aliorum potius, & unius maximè, tractum esse. Quomodo enim ille, sua sponte, phalarismos jubeat, qui, ad eorum memoriam, in lachrymas alteratur? Nullus video; ubi saltem syncerus animus, quide Regibus & Principibus semper præsumendus est. Cæterum Casimirus Princeps, à Christianissimo ad prandium invitatus, ab eo, ad Reginam, & Delphinum, more solito, divertit. Quibus salutatis, & post sermones, ultro citroque, humanissimos, relictis, cum Rege triclinium ingressus, ab eo, habi-

habita ratione Majestatis, paululum semotus, iisdem tamen cibis & officialibus intervenientibus, assedit. Quæ vero deinde inter utrumque cæremoniæ, qui sermones fuerint, quoniam me latet, hoc Regale prandium brevibus absolvo, & cum Principe Ruellam prius, inde Parisios discedo.

Rex enim abeunti Principi, ut Cardinalem, cujus domicilium in via esset, visiteret suaferat. Quod & ipsum omnino faciendum Magnates Gallici, qui Principem, velut honoris gratia, comitabantur, identidem monebant. Princeps autem, quomodo, authoritate salva, ipse hospes Regij Sanguinis, Cardinalem, qui ne dexteram quidem sibi forte oblaturus esset, invisere prior posset, se non videre, respondit. Iis autem perseverantibus, & illi, ut Cardinali, & supremo Gallicarum rerum arbitro, non aliter fieri oportere, ingerentibus, & paulo amplius etiam quam suadentibus, hoc dicto Princeps breviter se absolvit. *Si etiamnum, ut captivus, cogar, quid faciendum, certè mei juris nunquam facerem.* Et ita Ruellæ, ad Palatium Cardinalis, descendens, statim, quod timuerat, expertus est. Cardinalis enim, obviam

*Cardinalem
coactus prior
visitat.*

obviam illi veniens, artificioso mox aulicismo, cum protestatione tamen Principis, ejus dexteram occupavit, &, nonnihil collocuti, eodem aulicismo, indignantem Principem reduxit.

*Fratrem Christianissimi
visitare prior
recusat.*

Cum deinde, eadem Vespera, Parisios intrasset, ut, sequenti die, Gastonem Ducem Aurelianensem Fratrem Christianissimi, pariter adiret, iidem Magnates Gallici suadebant: Sed tum Princeps, nondum planè, è Cardinalis ambitione, offensus iuncula decocta, an omnino liber, nec amplius captivus esset, interrogavit; quibus affirmantibus, *quod Cardinali feci, coactus feci, inquit, nunc autem cum me liberum, meique juris esse profiteamini, non prior ego Fratrem Christianissimi, sed me, ut hospitem, prius visitet; cui dexteram, solenni more, in hospitio meo concedam, in illius occupabo.* Objicienti vero, per suos, Aurelianensi Principi, se Primogeniti Ecclesiæ, Christianissimi, & hæreditarij Regis Fratrem & Filium esse: Se non minus Propugnatoris Europæ, & totius Christianitatis, Fratrem & Filium esse; quibus, aliis occasionibus, hæreditarij Hispaniæ Principes, &, non ita pridem adhuc, Medionali, Alexandro juniore suo

suo Fratri, Ferdinandus Cardinalis Hispaniarum Infans, alique Principes Serenissimi, dexteram obtulissent, respondit. Et, si omnino Hæreditate præsumeret, se non minus Sueciæ, quam Poloniæ, Principem esse; propiorem etiam Coronæ, cum Rex Christianissimus jam Delphinum haberet; adeoque in durum Vincennæ carcerem, imo vilissimum Cisteronensem, quam dignitatis prostitutionem, malle deflectere. De loco tertio postea, quibusdam intervenientibus, agi cæptum: Sed Princeps, cum ordinarij modi non succederent, penitus recusavit; nec unquam, licet quatuor adhuc fere septimanis Lutetiæ moraretur, Duci Aurelianensi locutus est. Rex autem, quatuor illis septimanis (cum alias, toto captivitatis sue tempore, se suosque Princeps, immani sumptu, alere debuerit) libera mensa, & Legatum Regium diebus octo cohonestavit.

Quo tempore (rem enim memorabilem non omittere visum est) homo Meliten- *Mira de quodam Meliten-
sis, mediocris staturæ, Principem accedens, consp.*
seu stupendo dolo, seu arcano, vel artem vel
industriam mirabilem ostentavit. Quippe,
petita venia, aquam limpidam adferri ju-
bens,

bens, crebro haustâ, dextera pectori applicata, quicquid ciborum prandio sumpserat, salvis auribus, in partem vomuit. Et hoc toties, donec tandem, stomacho diluto, eâdem, quâ potaverat, puritate, aquam, minus tædio so vomitu, remetiretur. Inde rursus, aquæ scypho largius epoto, omnium circumstantium, visus & olfactus, imo gustus etiam, qui non dedignarentur, teneritudine supplicata, rogavit Principem, quale vinum ore promere juberet; quo, quale vellet, innuente, mox, plenis buccis, Pucinum, Falernum, Creticum, Hispanum, Tholosanum, qualecunq; Gallicum, & Rhennense, successivè: Inde simul, uno ore, sed buccis singulis, dulce & acutum, lene & austerum, vetus & novum, album & rubrum, cujuscunque demum generis & coloris, in Christiano & infideli orbe, legitur bibiturque, duobus velut rivulis, dextera levaque, sparsit. Inerat singulis odor suus, sua virtus, qualitasq; sua; quod è rosarû aqua fragrantissima, & cremato, ceu adusto vino, quod, sudario exceptum, sine latione lintei, cum stupore omnium exarsit, liquidius apparebat. Et, ne illicita magia, vel necromantia, eum

quis-

quispiam usum putet, idem etiam deinde coram Rege Christianissimo, & Richelio Cardinale fecit, & modum quoque, iis quærentibus, manifestans, licitum evicit. Princeps ergo hominem, aliquot Coronatis Gallicis donatum, à se dimisit.

Inter hæc Gascievius Legatus, Regi, Reginae, post etiam Richelio Cardinali, pro eliberato Principe, & omni benevolentia, gratias acturus, ad S. Germanum discessit. A quibus omnib' honorificè susceptus, à Rege etiam, per Comitem de Brûlon, raro munere, tringinta florenorum millibus æstimato, & hisce litteris, ad Majestatem suam Regem Poloniæ, dimissus est.

Legatus, pro eliberato Principe Christianissimo gratias agit. & huius in eum benevolentia.

Rex Serenissime Potentissime, Domine Cognate & Affinis Noster Charissime.

Magno cum voluptatis Nostræ sensu, Dominum Christophorum Corvinum Gasciewski, Palatinum Smolenscensem, Legatum à Vobis extraordinariè mandatam, conspeximus: Et ea, quæ Nobis, nomine Vestro, detulit, ita gratanter excepimus, ut in Charissimo Fratre Nostro Principe Casimiro, plenæ libertati restituendo, solidum gaudium hauserimus. Et cum in eo genere votorum Nostrorum fructum perceperimus,

certo jam sit persuasa Majestas Vestra, mutuum ad Nos, in liberato Charissimo Fratre Nostro Principe Casimiro, letitiæ sensum redundasse, nec vulgarij expertos esse, cum ejus desiderio frueremur aspectu; cui, pro viribus Nostreis, Cognati affectus, non obscura testati sumus argumenta. Caterum per omnes occasiones admitemur, ut synceris ac prolixis, studiorum & officiorum, Nostrorum, erga Majestatem Vestram, nexibus defungamur. Porro Dominus Gascienski ita omnes Legationis numeros implevit, ut & totius Aulae suffragium, Nostrumq; testimonium, jure sit promeritus; cui ut singularem, Majestas Vestra, vel intuitu Nostro, favorem impendat, majorem in modum postulamus. Deumque precamur, ut Majestatem Vestram, in gloriosa Cælestis providentiæ tutela, jugiter conservet. Apud S. Germanum, XII. Mensis Martij. Anno Domini M. DC. XL.

*Testimonium
Reginae.*

Ad eundem Legatum Reginae benevolentia quoque se extendit, & post multa singularis gratiæ argumenta, hisce etiam, ad eandem Majestatem Regem Poloniae litteris prosecuta est.

Serenissime Potentissime Rex, Domine Cognate & Affinis Noster Charissime.

Ea

EA benevolentia argumenta, quae Dominus Christophorus Corvinus Gascienski, Palatinus Smolenscensis, Legatus extraordinarius; per litteras Majestatis Vestrae Nobis exhibitas, abunde declaravit, eo gratiora Nobis exstiterunt, quo strictior est amicitiae Nostrae nexus; Et quo syncerius in eam incumbimus curam, ut Majestati Vestrae singularia, per omnes occasiones, affectus Nostri praebeamus argumenta. Idemque intimus animi Nostri sensus, Et concepta, de Heroicis Majestatis Vestrae virtutibus, existimatio, tum Et optatus, Charissimi Fratris Nostri Serenissimi Casimiri Principis, obtutus, jure suo poscit; cujus eximia dotes Regis clarae natalibus, majorem affectus Et letitiae Nostrae merentur expressionem. Ille igitur melius ac prolixius omnia Majestati Vestrae deferet. Nobis vero sufficiet iis amoris ac desiderij, quo erga Majestatem Vestram perpetuo ferimur, officiis defungi. Id quoque Majestati Vestrae reddimus testatum, Dominum Legatum extraordinarium, omnes, in ea functione, boni Et solertis Legati numeros implevisse; qui uberius quoque Nostram, Majestati Vestrae, benevolentiam aperiet ac confirmabit. Apud S. Germanum, XII. Mensis Martij, Anno Domini M. DC. XL.

Cum

*Princeps Re-
gi Regnoque
Gallia valedi-
cis.*

Cum vero jam & Casimiro Principi, re-
visendæ patriæ, suorumq; desiderium venis-
set, Regi, Regina, Delphino, ad S. Germa-
num, 26. Martij, ipse ore tenus, per suos, aliis
valedixit. Cui quidem Rex præsentì annu-
lum, cum adamante, multis florenorum mil-
libus æstimato, proprio digito detractum,
ceu Mnemosynon, aut memoriale, donavit:
per Chavignium vero supremum Secreta-
rium Regni, pilei, seu galeri, vinculum, mul-
tis adamantibus pretiosissimum, in Hospi-
tium transmisit. Princeps vicissim Regis Au-
licis suo obsequio destinatis, & præsertim
Commissariis, munera, & suæ, & eorum, di-
gnitati convenientia, aliquot etiam floreno-
rum millibus æstimata, distribuit; &, fatali
quodam Superum decreto, potissima trien-
nij sui quod destinaverat peregrinationi, par-
te, in totidem carceribus (quartus enim non
nisi quinque dierum fuit) propemodum ex-
acto, à Rege, Lutetia, & Regno Galliar, cum
Gascevio, discessit.

*Magnificè à
Cardinale
Hisp. Principi
pe Bruxellin
excipitur.*

Adhujus fines cum à Præfecto Peronen-
si, ducentorum equitum præsidio, deducere-
tur, à Comite Fuensaldanæ, Cameracensis
urbis Governatore, & supremo tormento-
rum

rum in Belgio Præfecto, jussu Cardinalis Hispaniarum Principis, cum magno Nobilium & equitum Comitatu, exceptus, festivis machinarum explosionibus, 31 Martii, Camera-cum introductus est. Ibi nocte una transacta, sequenti mane, ab eodem Comite & Præfecto Cameracensi, toto in itinere Regium in morem habitus, Bruxellas versus deducebatur. Cui urbi cum appropinquaret, milliari tamen medio adhuc abesset, à Ferdinando Cardinale Regis Hispaniarum Fratre, Principibus, Comitibus, tota Aula, & millib⁹ aliquot hominum stipato, sub dio salutatus, ascensa rheda, ad ejus dexteram, sine ulla controversia, acceptus, congratulantibus etiam tormentis bellicis, ab eodem, in urbem, in palatium, & hujus præcipuum conclave (quod olim etiam Vladislaus Frater, præsentia sua, magnus hospes impleverat) deductus est; Gascievio Legato Regio, cum Secretario legationis Stanislao Rakowscio, in parte palatii supra portam; Butlero supremo Cubiculario ponè Principem; reliquo deinde Principis & Legati comitatu, in laxa domo, è regione palatii, commoratio assignata. Quatuordecim dies, ad minimum petenti, Ferdinando

nando Cardinali, ejus desiderio, & deinde magnificentiæ Regalis pompæ, & continuo velut triumpho dati. Quicquid enim honorum quondam in Vladislaum Fratrem, tunc in Principem congestum. Nam & tesseræ militaris, quavis vespere, ore ejus promi, & quoscunque reos, intercessione, reddere libertati placuit.

*Cardinali
valedicit, &
in Poloniam
revertitur.*

Quoniam autem nullius ferè rei, quam profusæ voluptatis, & deliciarum (quarum excessus æquè ac defectus displicet) tedium prius venit, Princeps Cardinali, postridie discessurus, pridie valedixit. A quo, sex equis generosissimis, peristromatibus, phaleris, & requisitis omnibus regaler ornatis, avibus etiam, & canibus venaticis (cum quibus omnibus Elertius, per Oceanum & mare Balthicum, in Poloniam præmissus est) donatus, transacta nocte, crepusculo matutino, 17 Aprilis, incognitus discessit; & per Antuerpiam, fœderatum Belgium, & Frisiam Orientalem, Hamburgum & Lubecam, terrestri itinere, perrexit. Hinc, prono cælo, falo, vento, Codano sinu transfretato, trigesima die Maij, patrium Gedanensem portum; inde, Legato tardius subsequente, ut adven-

tus

tus sui famam perveniret, veredis usus, quinta Junij, tempore Comitiorum, Varlaviam & Palatium Fraternalium, seu fidissimam stationem, post summam illam, tot tamque diversarum rerum, compestatem, feliciter ingressus est.

Verumenimvero Baro Carolus Dr Avergour, Legatus Gallicus, Dantisco Principem mox sequebatur, & iisdem in Comitibus, 15. Junii, illam Christianissimi Regis, ad S. Germanum, & Lutetiam Parisiorum, exhibitam Serenissimo Principi benevolentiam referendo, Regis Domini sui nomine, perfectam eorum, quæ in Galliis à Legato Regio, transacta erant, observationem; tum & veterem & synceram iterum, inter Galliarum & Poloniae Reges & Regna, amicitiam animorumque conjunctionem, quæ, ratione hujus Principis, nonnihil scandalum passa videbatur, hisce subsequenter, requirebat.

Serenissime potentissime Rex: Reverendissimi, Illustrissimi, Magnifici, Generosi Domini.

SI Nobilissimo huic Poloniae Regno jugiter admittere placuit, singularia Regis Christianissimi, Domini mei Clementissimi, benevolentia

Legatus Gallicus sequitur, & hujus ad Regem Pol. & Rem. publ. oratio.

argumenta, haud injuria mihi persuadeo, præsens locum etiam habiturum, quod vota & desideria Nostra præcipuè concernit. Ad hoc enim potissimum, Rex Christianissimus, Dominus meus Clementissimus, huc me oblegavit, ut Sacræ Regiæ Majestati Vestræ, & splendidissimo huic Conventui, ejus nomine, salutem & officia deferam, & affectum illum, quo Divorum prædecessorum suorum, Regum, Regniq; Galliæ, cum Majestate Vestræ, & Inclita Polona Republica, animorum conjunctionem, & mutuam amicitiam, tenerrimè fovere desiderat, declarem, & solennibus hisce in comitijs, publicè testatum faciam.

Quamvis autem, è casu illo Serenissimi Principis Casimiri, ad primum ejus nuntium, prima quoq; facie, multisensisse aliter (quod totum Majestas sua Rex Christianissimus, zelo eorum & amoris, erga Majestatem Vestram, Domumque ejus Regiam, jure tribuit) videantur, nunc tamè penitus considerantes, qualem se Rex Christianissimus, eo in negotio, exhibuerit; quam candidè, ad primam Majestatis Vestræ requisitionem, quid desideraret, aperuerit; quamque promptè (ut primum ei satisfactum fuit) eundem Principem libertati restituerit, honorificè exceperit, & non sine alijs etiam veri amoris documentis, amplexus fuerit,

fatean-

fateantur necesse est, Regem Christianissimum—
 Dominum meum Clementissimum, Majestatem
 Vestram, Domum Regiam, fortissimamque Po-
 lonam Gentem, sincero animo religiosè complecti.
 Quantum autem Rex Christianissimus Dominus
 meus Clementissimus, Serenissimo Principi Casi-
 miro, quantum eminentibus ejus virtutibus,
 quantum Regijs moribus tribuat, dotes aestimet,
 ut eloqui mihi impossibile sic disertè asseverare
 possim, cum in omnibus expectationi Regiæ re-
 spondisse, in omnibus satisfacisse. Et, si magnæ il-
 li propensioni vicissim exactèq, ut. Majestas sua
 Dominus meus Clementissimus confidit, respon-
 deatur, perfectius adhuc in posterum cognoscetis,
 haud parum, Seren. Cels. suam, in Gallijs acqui-
 sivisse. Adde præterea, gratam pariter & acce-
 ptam, Christianissimo Regi Domino Meo Cle-
 mentissimo, Illustrissimi Domini Gasziewski, Le-
 gationem fuisse, ut qui eâ, & ijs etiam, quæ in
 Gallia tractavit, summa prudentia, dignitate,
 & splendore defunctus est; quorum exactam, à
 parte Polona, Majestas sua Dominus meus Cle-
 mentissimus, sibi pollicetur observationem. Per-
 suadet etiam sibi Rex Christianissimus, Majesta-
 tem Vestram, Inclytamq, hanc Rempublicam, nil
 permissuram, quod quoquo modo pactis inducia-

rum, quæ, ipsius interuentu, inter Regna Poloniae & Sueciae, fuere sanata, possit esse præiudicio. Imo & rationi, reique ipsi, consentaneum arbitratur, si de ijs, quæ ante hæc in Livonia contigerunt, plenè Suecia doceatur; ut certa scilicet esse possit, nihil ejusmodi, in posterum, amplius eveniturum. Atque hæc sunt, quæ, jussu Regis Christianissimi Domini nostri Clementissimi, in augustissimo hoc confesso, breviter exponere, in præsentiarum, debui; qui, ut me mandatis quoque suis dignetur, a vidè expeto, & expecto: Meque, de reliquo, S. R. Majestatis Vestræ, Reverendissimarum, Illustrissimarum, Illustrium, Magnificarum, Generosarum Dominationum Vestrarum, favori & gratiæ, sollicitè commendo.

Responsio
Principis
Ossolinij.

Huic Georgius Dux in Ossolin, Comes in Theczyn, S. R. J. Princeps, nunc supremus Regni Poloniae Cancellarius, Dux, vel Orbe iudice, non facundia minus, quam rerum experientia, & iudicio Magnus, S. R. Majestatis, totiusque Reipublicæ nomine, hisce brevibus respondit.

EA semper fuit Divorum Poloniae Regum, præsertim vero S. R. M. Domini Nostri Clementissimi, cum Regia Galliarum Domo, animorum conjunctio, tam celebris inclytæ hujus Gentis, cum
ipsis

ipsis Gallis Sympathia, ut, quævis nulla intercedat vicinitas, nec crebra, aut gravioris alicujus momenti, stringant commercia, communia tamen Sceptra Reges, commune solum, & Patriam Gentes arbitrantur. Auxit hanc mutui affectus benevolentiam, grata, minimorum officiorum, Polonia, cum, post extinctam, non intermorituram in pectoribus fidis subditorum, Jagellonica stirpis masculam Sobolem, inter tot procos & candidatos, qui adeo claris succederent Regibus, ex una petendum Gallia judicavit. Occulta non minus quam sinistra factorum mutatio: quod hoc toto biennio, tam arcta vincula, & ipsis sacris sanctiora fœdera rumpere conata, sensit firmitate fuisse, quam ut, vel hoc gravi Regij sanguinis casu, ladi potuerint. Abolevit omnem, acerbioris sensus, memoriam, reditus, S. R. Majestati Domino Nostro Clementissimo, desideratissimi Fratris; porro & universis Ordinibus Regni, diu votis expectiti Principis conspectus; quem, asperi Cisterionis horrido vertice penè sepultum, inter sua Sacraria renatum, Regij Penates, & Status Regni, impensè gratulantur. Renascitur protinus, antiqua Regum, & Gentium nostrarum, benevolentia; emicat vetus amicitia, quam Sa-

cra Regia Majestas Dominus Noster Clementissimus, unâ cum Ordinibus Regni, sacrosanctè colore vult, salvis & illæsis vicinorum Regnorum Principumque fæderibus. Hac nova veteris amoris auspiciâ, deferet Dominus Baro, Christianissimo Galliarum Regi, eumque, de optima, Sacræ Regæ Majestatis Domini Nostri Clementissimi, mente, Fraternali affectu, ac benevola Ordinum observantia, reddet securum; cui fidem facient literæ à Cancellaria tradendæ. Porro ipsi Domino Baroni, ipsa Sacra Regia Majestas, gratiam suam Regiam, munificentissimè pollicetur, & ad osculandam hanc dexteram, quæ sola, Christiani innoxia sanguinis, barbaricas duntaxat gerit & serit palmas, clementissimè admittit.

Ad hanc Magni Regis triumphalem dexteram, ad hoc osculum, quod Reges denuo, quod Regna jungit, pariter inclinans, pono calamum, & post præsentem, præpotentium Regnorum, reconciliationem, ulterius nil præsumens, carceris hujus Gallici finem facio; cujus judicium esto penes Lectorem.

FINIS.

Errata, quæ paucula irrepsērunt
in corrigē.

Pagina	Linea	Rege	Carpatiis
22.	57.		esset.
27.	22.		recreato
29.	15.		agafoni
52.	7.		Gubernator.
126.	6.		gentilibus
131.	12.		legationis
136.	ultima.		Fratrem.
137.	19.		fidum.
149.	7.		ascensus
179.	19.		blanditis
180.	22.		suosque
206.	2.		oppidulum.
216.	24.		Bernardus
225.	21.		advertente
eadem	23.		Gasciewski
246	20.		exacta.

[illegible]

1 tabl.

24 x 2005 v

D.J.

